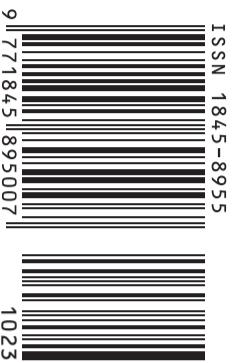


# NOVOSTI ИНОВОЦИЈИ

#1212

Samostalni  
srpski  
tjednik

Petak 10/03/2023  
1.33€ / 10 kn / 100 din



## Glad i bijeda

Prošle godine u Hrvatskoj su realne plaće pale za tri posto. S druge strane, prihod od poreza na dobit rastao je 50 posto, država je ostvarila višak u proračunu, rastao je i BDP.

Dakle, svi su bili u plusu, osim radnika i umirovljenika

str. 10-11.



# Život trgovac-kog putnika

**Vlasnik Orbica, firme koja je u godinu dana krize prihod povećala za pola milijarde eura, godinama za aktualne nedaće krivi socijalizam, isti onaj u kojem je započeo svoju karijeru**

**O**GLASIO se proteklih dana opet BRANKO ROGLIĆ, a i neka je. Pored tolikih javnih lica koja su se osjetila pozvana da nam svima autorativno rastumače porijeklo aktualne ekonomske krize, s inflacijom i skokovima cijena, red je da koju o tome nabaci i najveći hrvatski uvoznik. Što više, najveći europski distributer roba široke potrošnje. Njegova kompanija Orbico Grupa je lani imala prihod oko 3,2 milijarde eura, a prethodnu godinu približno 2,7 milijarde. Ide mu sve bolje, znači, te se ovaj naš vrijedni poduzetnik ubraja među istinske dobitnike aktualne krize od pandemije naovamo. No da čujemo što mu je točno bilo na srcu, zašto se obratio javnosti baš u ovom času. Zato što je upravo ona, ta famozna, apstraktna javnost, na drugoj strani jednadžbe s pustim milijardama. Cijene vrtoglavu rastu, otud i Roglićev utržak, pa se od njega očekuje nekakvo tumačenje sve dramatičnijih ekonomske previranja u pozadini. Dobili smo ga, sasvim na tragu nekih ranijih njegovih opservacija.

‘Socijalizam je bankrotirao, ali mi i dalje imamo socijalizam u glavama’, Roglićev je pravorijek, opća dijagnoza udesa kojem je izložen ovdašnji živalj, kao i dobar dio kontinenta, a šire da ne govorimo. Dok za neke druge nije jasno što im je, Hrvatska bar nije enigma. Sve nedaće privrednog i socijalnog tipa, vlasnik Orbica ionako odavno razjašnjava pomoću mentalitskog sindroma naličenog iz sad već daleke prošlosti. U jeku rastuće krizne neizvjesnosti, prije svega godinu i koji mjesec, tako nam je poručio da ‘koncesije treba davati poduzetnicima, a ne županijama i općinama’, ili je u protivnom na stvari ‘povratak u socijalizam iz kojega smo jedva ‘pobjegli’. Još toliko unatrag, izjavljuje da ‘ako ste ljevičar, socijalist, nikada necete biznisom stvoriti dodanu vrijednost, a u tom slučaju nećete moći ulagati ni u ljude ni u zajednicu’. Dalje u prošlost, ovaj put nepunu godinu, kazuje da ‘moramo napustiti model

socijalizma i prihvati model kapitalizma’. Ni pola godine ranije, podsjetio nas je da je u onom sustavu kao zastupnik poduzeća Croatia baterije često boravio u Njemačkoj, e da bi 1987. godine jasno uvidio da ‘socijalizam nema perspektivu’. Unatrag još ni godinu, obznanjuje da može država subvencionirati nešto poput Hrvatskih šuma, voda, energetike i otočnog prijevoza, ali ‘sve ostalo treba privatizirati, a onda će se privatnici brinuti’, jer upravo ‘to je karakteristika kapitalizma’, samo kad ne bismo mi ovdje bili i dalje ‘u socijalizmu i to duboko, naročito mentalno’. Pa dolazimo tako i do proljeća 2018., kada brižni Roglić upućuje vapaj koji za ovu prigodu zasljužuje malo duži transfer: ‘Okanimo se više tih iluzija o socijalizmu, a posebno mladima je to poruka, jer je kapitalizam, kakav god da je, bar deset puta bolji od onog što mi stariji znamo da smo proživljivali u sistemu koji je cijeli svijet napustio. Cijeli svijet se okrenuo privatnom vlasništvu, osim dvije zemlje, Kube i Sjeverne Koreje, a i kod njih se, vidim, nešto počelo mijenjati.’

Jesu li to Havana i Pjongjang u međuvremenu odobrili žešći import Pringlesa, RedBulla, Lavazze, Ariela, Raida, Gillettea, Pantenea, Barbie, Revlona i desetaka raznih drugih svjetskih brendova koje dila Orbico – ne znamo. Marketinška je namjena Roglićevih sugestija posve očigledna, ali to su samo neke od

njegovih izjava u istom tonu kakav se rasteže desetljećima, pa nema potrebe da čeprkamo dublje po arhivskim naslagama. Došli bismo u svakom slučaju do onoga što je i sam naznačio.

Branko je Roglić dakle bio socijalistički trgovac-putnik za inozemstvo, konkretno Njemačku, u poduzeću koje se uspješno bavilo proizvodnjom, a – uzgred rečeno – bilo je i jedno od mnogih koja su u Jugoslaviji neometano prinosila dično ime Croatia, sve dok im u novoj Hrvatskoj nisu iscurile baterije. Bio je i član Saveza komunista, ali je već ‘87. progledao. Kasnije, s poduzetničkim vrhunaca koje će dosegnuti nakon ubijanja svake proizvodnje u domovini, objavio je i knjigu-autobiografiju, istinsku krunu prosvjetiteljskoga svog djelovanja u novom sistemu, najmanje deset puta boljem, i za nove ljudi. Samo još kad ne bi bili do te mjere kontaminirani onim starijim. S tih pozicija izdašno će darivati reformistički proklamirane stranke i političare; najviše je to zaslužio Most, ali nisu loše prošli ni brojni drugi. Deklarirao se kao socijaldemokrat i hvalio SDP, mada nije preskočio ni ANDREJA PLENKOVIĆA. Za sebe inače tvrdi da je ‘ljevičar u duši, desničar u poslu’. Posrijedi je definitivno najdragocjeniji insajderski prinos teorijskom fiksiranju lijevoliberalne mase u ovom društvu, one čiji se širokogradni univerzalistički rezon obavezno zaustavlja na deklarativnom antifašizmu, bez funkcional-



Branko Roglić na otvaranju izložbe djela iz svoje umjetničke kolekcije (Foto: Borna Filić/PIXSELL)

## IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 10/03/2023

## Samostalni srpski tjednik

IZDAVAC  
Srpsko narodno vijeće  
ZA IZDAVACA  
Milorad Pupovac  
GLAVNA UREDNICA  
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE  
UREDNIKE  
Boris Postnikov  
IZVRŠNI UREDNICI  
Goran Borković (Portal  
Novosti), Petar Glodić,  
Tihomir Ponoš  
REDAKTORICE Ana Grbac,  
Darija Mažuran-Bučević  
KOLUMNISTI  
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić,  
Sinan Gudžević,  
Boris Rašeta  
REDAKCIJA  
Paulina Arbutina, Jerko  
Bakotin (urednik  
Internacionale), Dragana  
Bošnjak, Milan Cimeša,  
Zoran Daskalović, Ivica  
Đikić, Tena Erceg, Milan  
Gavrović, Dragan

Grozdančić, Mírna Jasić  
Gašić, Nenad Jovanović,  
Vladimir Jurišić, Anja  
Kožul, Igor Lasić, Bojan  
Munjin, Tamara Opačić,  
Ljubo Parežanin, Ivana  
Perić, Srećko Pulig i Hrvoje  
Šimičević  
TAJNICA REDAKCIJE  
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI  
Ivica Družak,  
Darko Matošević  
DIZAJN  
Parabureau / Igor  
Stanišićević & Damir  
Bralić, Nikola Đurek  
ILUSTRACIJA NASLOVNICE  
Luka Duplančić

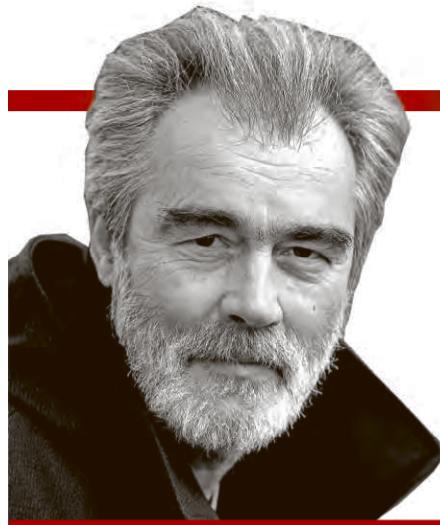
ŠTAMPA Tiskara ‘Zagreb’, Zagreb  
TIRAŽ 6500  
Novosti su financirane  
sredstvima Savjeta za  
nacionalne manjine Vlade  
Republike Hrvatske i sredstvima  
Ureda za ljudska prava i prava  
nacionalnih manjina Vlade  
Republike Hrvatske.  
REDAKCIJA  
Gajevo 7, 10 000 Zagreb  
T/F 01/481198, 4811281  
info@portalnovosti.com  
www.portalnovosti.com

nog socijalnog refleksa u susretu s rastućim ekonomskim nejednakostima. Za taj se dio problema imaju brinuti poduzetnici, valjda po onoj – dajmo dite materi.

Uglavnom, u najnovijem svom nastupu, vlasnik je Orbica ustvrdio da cijenu rada u Hrvatskoj ‘ne treba smanjivati’. Ne da je treba povećavati, čak ni uskladiti s inflacijom, nego da je ne treba obarati još niže, a mi smo ujedno obaviješteni da očito ni to nije sasvim isključeno. Možda i najbogatiji Hrvat, tako mu ponekad tepaju mediji, pritom je odlučni protivnik uvođenja poreza na ekstraprofit – ama protivnik je poreza općenito – ali napadno prestaje biti elokventan kad mora pojasniti kakvu točno ekonomiju može i treba razvijati Hrvatska u kapitalizmu, izuzev potrošačko-rajske. Između generalizacija o tranziciji i velikodušnih savjeta za brzu fiskalnu i administrativnu reformu, u biti nema što reći o specifičnim ekonomskim politikama.

Vjerojatno zato što je bogatstvo namaknuo zahvaljujući vještost snalaženju u nametnutim okolnostima koje su dotukle ovdašnju proizvodnju. Monetarna i svakako industrijska politika išle su na ruku prekupcima i mешtarima. Posjećujući uvoz namjesto izvoza, favorizirale su uvoznike roba i novca, trgovce i finansijski sektor. Postali smo veliko tržište za strane artikle, postali smo slobodno lovište Branka Roglića. Nikad on stoga nije prigovorio ovoj državi na tako suicidalnoj ekonomskoj politici, kao što nikad nije raspalio alarm zbog nekog od bankrota kapitalizma. Naime, kapitalizam se u tim svojim redovnim, cikličkim fazama uobičajeno naplaćuje i sanira preko najslabijih društvenih skupina, a osobito se efikasno teret prenosi na zemlje udaljene od vodećih žarišta kapitala. Umjesto kritike svjetskog poretku s refleksijom na zavičajne šrine, Roglić i dalje vija socijalističke vještice, dežurnog bauka koji nikako da nam sjaja s vrata. Kao što ova planeta kruži oko Sunca, a kapital oko nje, tako i Branko Roglić regularno opisuje svoje pretorijanske krugove oko njega, braneći ga od crvene pošasti čitav svoj život. Ili možda ipak nešto manje od pola, ako uzmem 1987. za start. Novac mu povrh svega toga samom ne znači mnogo, također će se isticati u medijskim osvrtima posvećenima njegovoj Viziji i Misiji. Da mu je pak značio sve, dok nam je punih četvrti stoljeća politički zadavana nerealno visoka vrijednost kune u korist spomenute frakcije kapitala, na to se neće lako osvrtati. Još teže na to da se njeni od svih domaćih tajkuna najviše isplati oklada na gašenje tvornica u Hrvatskoj.

Cijenama je u takvom okruženju normalno da konstantno rastu, katkad i malo brže, te Roglić danas upozorava: ‘Ja u životu još nisam doživio da su cijene pojefitnile, a doživio sam da su poskupile.’ Na stranu sad to što ne pojefitnjuju i ne poskupljuju cijene, nego robe i usluge, te što se ne doživljava nešto igdje drugdje osim u životu. No teško i da smo očekivali preciznije tumačenje inflacije. Njemu se to ne isplati, pa ćemo i narednim Roglićevim uspjesima svjedočiti uz autorativno inducirani osjećaj krivnje za sve naše lijeve atavizme i rudimente. Cijene će zauzvrat nastaviti rasti iz ovog ili onog razloga. Jednako i prihod Orbicov, prirodno kao daljnja revolucija Zemlje u orbiti oko njezine zvijezde, kao kontrarevolucija kapitala oko one druge. ■



PIŠE Viktor Ivančić

*Kada se radi o hrvatskoj politici prema BiH i hrvatskoj politici u BiH, postalo je izlišno nagađati tko je čiji eksponent, tko je karcinom, a tko metastaza. Sigurno je tek da se stvar kreće rakovim korakom, dakle prema nazad, prema ranim devedesetim*

**M**OŽE biti da je u Bosni i Hercegovini konstituirana vlast s tolikom količinom autodestruktivnog potencijala da će se zlonamjerni i agresivni susjedi pokazati kao čisti višak.

Jesenski pičvajz između ZORANA MILANOVIĆA i ŽELJKA KOMŠIĆA oko sudjelovanja pripadnika Hrvatske vojske u misiji EUFOR-a u BiH, nakon što je skoro zaboravljen, ovih je dana živnuo u samoj bosanskohercegovačkoj vlasti, poprimajući, uz regionalni, i (unutar) resorni karakter.

Najprije je, dakle, zamjenik ministra obrane SLAVEN GALIĆ (HDZ BiH) u nedavnom intervjuu za Večernji list rekao da 'podržava dolazak vojnika Republike Hrvatske u sklopu EUFOR-a u Bosnu i Hercegovinu'.

Sutradan, reagirao je ministar obrane ZUKAN HELEZ (SDP BiH), kazavši da njegov zamjenik ne iznosi službeni stav, nego osobno mišljenje, te da pripadnici Hrvatske vojske ne mogu biti dijelom međunarodnih vojnih misija u BiH. 'Moje stajalište o angažiranju vojnika iz Hrvatske proizlazi iz Daytonskog sporazuma u kojem jasno piše da vojske susjednih zemalja Hrvatske i Srbije ne mogu biti dio mirovnih misija u BiH', rekao je.

Potom je zamjenik ministra vanjskih poslova JOSIP BRKIĆ (HDZ BiH) saopćio da 'ne vidi razloga zbog kojeg pripadnici Hrvatske vojske u okviru misije EUFOR-a ne bi došli u Bosnu i Hercegovinu'.

Vrlo je vjerojatno da će se do dolaska ovoga teksta pred čitaocu oglasiti ministar vanjskih poslova ELMEDIN KONAKOVIĆ (NiP BiH), demantirajući svog zamjenika. A onda bi se okršaji mogli nastaviti u ostalim resorima.

Tako se jedna 'mirovna misija' koristi kao resurs za izazivanje nemira. Eksploraciju je, podsjetimo, započeo hrvatski predsjednik Zoran Milanović još u rujnu prošle godine, izjavivši kako je neodrživo da vojska njegove zemlje, 'makar na stožernoj razini', ne sudjeluje u misiji EUFOR-a u BiH. 'To će se promjeniti', zagrmio je, 'i tome se nitko u NATO-u neće suprotstaviti, i bolje je da se ne suprotstavljuju, jer naše namjere nikad nisu bile osvetoljubive, predatorske, nego obrambene i humane.'

Da osnaži to zadnje, Milanović je dodao: 'Oni kojima smo spasili glavu i omogućili državu danas ne pokazuju ni minimum kurtoazne zahvalnosti, a kamoli što više.' Želeći izbjegći svaku dvojbu, njegov glasnogovornik NIKOLA JELIĆ tada je na Twitteru objavio: 'Predsjednik je istaknuo da je Hrvatska vojska oslobođila BiH, u kojoj danas Hrvatima lopovski oduzimaju temeljna prava.'

Uzvratio je Željko Komšić, u funkciji trećine Predsjedništva BiH, više-manje istim argumentima kakvima se danas služi ministar obrane Zukun Helez – poštuju li se odredbe Daytonskog sporazuma, sudjelovanje Hrvatske vojske u međunarodnim vojnim misijama u BiH ne dolazi u obzir.

Milanovića je to dodatno razbjesnilo, pa je u studenome prošle godine poručio: 'Hoće li HV ići ili ne u mirovnu misiju u BiH, ovisi isključivo o hrvatskoj vlasti, o PLENKOVIĆU i na kraju o mojoj naredbi bez koje vojska ne može ići. Bosna i Hercegovina više nije turska carevina. Hoćete u Europsku uniju? Tamo se igra po drugim pravilima.'

Šteta je ne podsjetiti na jednu od argumentacijskih linija kojima je zapovjednik Oružanih snaga RH tada opslužio svoj gard:

'Već više od 20 godina vojnici vojske BiH, časnici i dočasnici, dolaze na školovanje u Hrvat-



Zašto ga BiH toliko vojno inspirira? – Zoran Milanović (Foto: Luka Stanzi/PIXSELL)

sku. Oko 600 dočasnika i časnika vojske BiH prošlo je škole Hrvatske vojske, na Hrvatskom vojnom učilištu koje se zove, gle ironije, Dr. Franjo Tuđman. Među tih 600 bilo je barem 200 Bošnjaka, Srba nije bilo. Vaša vojska, koja je troetnička, školuje se u hrvatskim vojnim institucijama, u toj istoj Hrvatskoj čija vojska ne smije ni na simboličkoj razini sudjelovati u BiH.'

Jebeni Daytonska sporazum! Nezahvalni Bošnjaci!... Istinabog, statistički pogled na Milanovićev argument umnogome komplicira stvar: ako je, naime, u Hrvatskoj školovano 600 oficira vojske BiH, od čega 'barem 200 Bošnjaka', a to će reći i barem 400 Hrvata, pošto 'Srba nije bilo', i ako je to barem obrnuto proporcionalno udjelu Hrvata u stanovništvu BiH i sastavu vojske BiH, ispada da na hrvatskome vojnom učilištu nije školovana 'troetnička vojska' susjedne države, već prije svega jedna etnička struktura – ona hrvatska – te 'troetničke vojske'. No, bolje je to ostaviti po strani.

Premda je od preuzimanja visoke funkcije militarno krilo njegove ličnosti naraslo do tragikomičnih razmjera, pa svjedočimo svakodnevnim obredima u kasarnama, postrojavanjima i salutiranjima, obilježavanjima obljetnica slavnih bitaka i ratnih brigada, govorima punim patetičnih uskličnika, dođelama ordena ratnim zločincima, Zoran je Milanović – barem ako imamo u vidu njegov odnos prema ratovima u Afganistanu i Ukrajini – pokazivao dosta suzdržanosti oko angažmana hrvatskih vojnih kapaciteta mimo hrvatskih državnih potreba. Osim kada je riječ o Bosni i Hercegovini.

Zašto je to tako? Zašto ga Bosna i Hercegovina, koja 'više nije turska carevina', toliko vojno inspirira? Zbog čega samo istočni susjed u njemu budi ratobornu groznici? Zašto ga baš taj orientalni poticaj navodi na ekstenzivno tumačenje državnog suvereniteta, takvo gdje ona hrvatska puška na hrvatskom ramenu neće biti u koliziji s hrvatskom čizmom na bosanskom tlu? Što je, 'gle ironije', isto kao kod dr. FRANJE TUĐMANA.

Međutim, za razliku od pokojnog uzora – a u skladu sa znatno manjom količinom izvršne političke moći koja mu stoji na raspolaganju – Milanovića ne pokreću ekspanzionistički, već iznad svega revizionistički motivi. Nit izloženih obrazloženja na to jasno ukazuje, i u tom mu se pogledu mora priznati stanovita inovativnost: hrvatski predsjednik naumio je uz pomoć vojnih trupa oslobođiti prošlost od zlonamjernih tumačenja.

Hrvatska vojska, prikrpana uz EUFOR, treba biti u Bosni i Hercegovini kao zorna i međunarodno ovjerena potvrda da u ratu Hrvatska vojska u Bosni i Hercegovini nije imala agresorskih pretenzija; ako se i zatekla na teritoriju BiH, mandat joj je bio oslobođilački, a ne okupacijski. Pun prepotentnog zanosa, s praznom

puškom u rukama, Milanović brani Tuđmanovo neuspjelo djelo od podmuklih usurpatora.

Kada tonom uvrijeđena dobročinitelja proručuje da 'oni kojima smo spasili glave i omogućili državu danas ne pokazuju ni minimum kurtoazne zahvalnosti', izvor bijesa ne treba tražiti u nezahvalnosti onih koje smo u ratu spašavali, već u njihovu neprihvatanju naše laži da smo ih spasili, oslobođili i omogućili im da imaju državu.

To je bizarna Milanovićeva zamisao: Hrvatska vojska, nakon neuspjelih teritorijalnih operacija od prije trideset godina, sada, u sklopu 'mirovne misije', treba se izboriti za poželjniju verziju prošlosti. A usput će pripomoci i inspiriraju savjesti nacije, kada se već 'Deklaracija o Domovinskom ratu', kao oficijelna i parlamentarno usvojena laž, pokazuje nedostatnom... Ali nezahvalnici iz bivše turske carevine u tome nas onemogućuju, uporno insinuirajući da smo ih u ratu napadali, a ne oslobođali.

Kompletan ugodaj perfektno ilustrira podatak da je zamjenik ministra obrane Slaven Galić, svega par dana prije nego što je obnovio Milanovićev prijeteći apel da se hrvatskim vojnicima osigura dobrodošlica u BiH, svojom nazočnošću uveličao početak radova na uređenju Muzeja HVO-a u Mostaru.

Muzej će biti smješten u kasarni 'Stanislav Baja Kraljević' u mostarskom naselju Rodoč, u zgradu u kojoj se u ratno doba nalazio centralni zatvor logora Heliodrom, gdje su pripadnici HVO-a zatvarali Bošnjake, a mnoge od njih mučili i ubili. Heliodrom će tako, po završetku radova, emitirati istu simboličnu poruku kakva je slana kada su se podizali spomenici ispred logorâ u splitskoj Lori i u Trnopolju kod Prijedora.

Ako preobražaj nekadašnjeg logora u muzej koji će čuvati i uljepšavati uspomenu na osnivače logora predstavlja svojevrsnu muzejalizaciju poricanja, žučno zalaganje Zorana Milanovića i njegovih jataka iz HDZ-a da se stornira Daytonski sporazum radi 'mirovnog' prisustva Hrvatske vojske u BiH moglo bi se nazvati militarizacijom poricanja.

Samo – tko je zaista jatak, a tko glavni akter? Tko je čiji eksponent? Pleše li Galić kako Milanović svira, ili Milanović, skupa s Galićem, tanca kako svira DRAGAN ČOVIĆ? Je li zamjenik bosanskohercegovačkog ministra agent Zagreba u Sarajevu, ili je predsjednik hrvatske države agent Mostara u Zagrebu?

Svejedno. Kada se radi o hrvatskoj politici prema BiH i hrvatskoj politici u BiH, postalo je izlišno nagađati tko bi mogao biti karcinom, a tko metastaza. Sigurno je tek da se stvar kreće rakovim korakom, dakle prema nazad, prema ranim devedesetim. ■

# Rakov korak

# Kad nadbiskupi utihnu

**Informacije o potencijalnim propustima nadbiskupa Đure Hranića u slučaju Rajčevac, koji su doveli do toga da je taj svećenik nastavio službovati u Sotinu tri godine nakon što je nadbiskup obaviješten o zlostavljanju ministrantica, došle su do kardinala Josipa Bozanića, zadarskog nadbiskupa Želimira Puljića i samog Vatikana. Za sada nitko ništa nije poduzeo**

Hranić, Bozanić i Puljić na zasjedanju Sabora HBK u listopadu 2018. (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

OK je policija istraživala optužbe na račun ZLATKA RAJČEVCA, svećenika koji je prema optužnicama bludničio nad pet ministrantica u vukovarskom naselju Sotinu, prijava protiv njegovog nadređenog, đakovačko-osječkog nadbiskupa Đure HRANIĆA, širila se vrhom Katoličke crkve u Hrvatskoj. Informacije o Hranićevim potencijalnim propustima u slučaju Rajčevac, koji su doveli do toga da je taj svećenik nastavio među djecom službovati u Sotinu tri godine nakon što je ovaj nadbiskup obaviješten o zlostavljanju, došle su do kardinala JOSIPA BOZANIĆA, zadarskog nadbiskupa Želimira Puljića, pa i samog Vatikana. Bozanić je preko drugog slučaja svećeničkog zlostavljanja u listopadu 2018. godine primio i informacije o Hranićevom ponašanju. U rujnu 2020. godine član obitelji jedne žrtve poslao je pritužbu protiv Hranića u Vatikan, dok je u svibnju 2021. zadarski nadbiskup Puljić na isti način iscrpljeno obaviješten o svim spornim potezima svog kolege na čelu Đakovačko-osječke nadbiskupije. Unatoč naputcima pape FRANJE da biskupi trebaju prijaviti svoje kolege iz drugih biskupija ako dođu do informacija o zlostavljanju ili zataškavanju, to se po saznanjima Novosti nije desilo. Odgovore Puljića i Vatikana čekamo od siječnja 2023. godine. Iz Zagrebačke nadbiskupije odgovorili su da nisu nadležni za događaje u drugim nadbiskupijama.

Sadržaj vatikanskih zakona, međutim, ukazuje na to da dužnost prijave ipak postoji. Kao što smo pisali u prethodnim tekstovima, Hranić je u studenom 2016. godine dobio vjerodostojnu prijavu protiv Rajčevca o zlostavljanju najmanje dvije maloljetnice u Sotinu. Unatoč tome, nije ga privremeno odstranio s javnih dužnosti do zaključenja istrage, na što je imao pravo. Nije ga ni umirovio regularnim putem u travnju 2018., kad je Rajčevac navršio 75 godina. U Sotinu ga je držao sve do ožujka 2020. godine, mjesecima nakon što je podignuta i potvrđena optužnica državnih vlasti. Tijekom tri i pol godine, od prvih saznanja do umirovljenja, Hranić je držao i s Rajčevcem služio nekoliko misa, a jednom prilikom u sotinskoj crkvi, prema izjavama naših sugovornika, prijavitelje prozvao zbog 'klevetanja' tog svećenika. Svojim ponašanjem otudio je i više vjernika; zbog odbijanja da makne Rajčevca oni su prestali ići u tu crkvu.

Hranićeva potencijalna odgovornost u cijeloj priči može se utvrđivati temeljem doku-



menta koji je papa Franjo objavio u lipnju 2016. godine. U apostolskom pismu 'Poput brižne majke', koje je automatski postalo dio kanonskog zakona, stoji da biskup može biti udaljen s dužnosti ako je u slučajevima svećeničkog zlostavljanja djece bio teško nemaran te je na taj način učinio ili nije spriječio fizičku, moralnu, duhovnu ili materijalnu štetu pojedincu ili zajednici. Istragu protiv biskupa pokreće nadležna Kongregacija u Vatikanu. No da bi Crkva nešto istraživala, ona mora biti svjesna konkretnih informacija. Tu u priču ulaze Bozanić i Puljić, koji su na potpuno različite načine saznali za ovaj slučaj tijekom 2018. i 2021. godine. Obraćajući se Bozaniću, u listopadu 2018. bivši kandidat za svećenika MARIN SOVAR poslao je Uredu zagrebačkog nadbiskupa opsežno pismo. Unjemu je opisao kako ga je 2005. godine seksualno napao svećenik ZVONIMIR KUREČIĆ. Sovar se obratio Bozaniću zato što je Kurečić bio pod njegovom nadležnošću. Budući da je znao i jednu žrtvu svećenika Rajčevca, Sovar je Bozanića obavijestio i o tome. Pritom je opisao i ponašanje nadbiskupa Hranića.

'Svećenik Zlatko Rajčevac iz Sotina, iz župe iz koje potječem, je godinama bludničio nad djevojčicama. Stjecajem okolnosti se jedna od njih otvorila i predala mnom i njenim roditeljima, rekla što se događalo godinama. Otvorila se i bila je svjesna da ču je razumjeti zbog svega što sam proživio... Klupko se počelo odmatati i na neki način sam postao dio cijelog tog slučaja', napisao je Sovar i potom otkrio Bozaniću da su u listopadu 2016. godine dvije osobe došle kod Hranića da bi prijavile Zlatku Rajčevcu. Uz Sovarovo dopuštenje, one su Hraniću rekле i sve što je doživio od Kurečića. Unatoč tome, Hranić je godinu kasnije, u rujnu 2017., angažirao napadača (Kurečića) da kontaktira svoju žrtvu (Sovaru) kako bi se kod nje raspitao o žrtvi svećenika Rajčevca. 'Pazite! Tražio je mog zlostavljača da me nazove!!!! Dno dna!' rezimirao je Sovar telefonski razgovor s Hranićem od 3. rujna 2017. godine. Napomenuo je i da do tog trenutka, skoro godinu dana od prvih saznanja o Rajčevcu, Hranić ništa nije poduzeo oko sotinskog slučaja.

Na izravan upit Bozaniću je li kome prijavio navedene informacije o Hraniću, iz tiskovnog ureda Zagrebačke nadbiskupije odgovorili su da su sankcionirali Kurečića preko crkvenog postupka. 'Slučaj', činjenice i druge osobe koje navodite u novinarskom upitu ne ulaze u mjerodavnost Zagrebačkog nadbiskupa', poručili su iz tiskovnog ureda ove nadbiskupije. Mjerodavnost nadbiskupije zagrebačke po pitanju eventualne istrage oko Hranića ovdje doista nije postojala, ali se Bozanićeva obaveza da prijavi ono što je saznao nazire iz drugih papinskih naputaka. U svibnju 2019., pola godine nakon što je zagrebačka nadbiskupija primila pismo Marina Sovara s optužbama na račun Hranića, papa je objavio drugo apostolsko pismo, 'Vos estis lux mundi', kojim je naloženo svim biskupijama da, ako imaju informacije, prijave zlostavljanje u drugim biskupijama, ali i da podnesu prijavu protiv kolega biskupa ako oni ometaju/izbjegavaju crkvene istrage u takvim slučajevima. Prijavu trebaju poslati Vatikanu direktnim putem ili preko papinskog nuncija u Hrvatskoj. Uz to, prijava se šalje 'najstarijem sufraganskom biskupu prema promaknuću' unutar istog područja Katoličke crkve. Đakovačko-osječka nadbiskupija ima dvije sufraganske biskupije, Požešku i Srijemsku. Srijemski biskup Đuro GAŠPAROVIĆ zareden je za biskupa 1996. godine. ANTUN Škvorčević postao je biskup požeški 1997. Sudeći prema odgovorima iz Zagrebačke nadbiskupije, informacije o Hraniću nikome nisu proslijedili. Važno je napomenuti da se odredbe tog papinskog apostolskog pisma iz svibnja 2019. odnose i na sporne događaje koji su se desili prije nego što je ono stupilo na snagu.

Do trenutka kad je u listopadu 2018. Bozanić primio pismo u kojem je spomenut i

## Nadbiskup Uzinić: Potrebno je provesti kanonsku istragu



U rijetko otvorenom istupu prema kriterijima Katoličke crkve u Hrvatskoj, rječki nadbiskup MATE UZINIĆ prošloga tjedna poručio da organizacija kojoj pripada na prvo mjesto treba staviti žrtvu i da oni koji su počinili ili svojim postupcima omogućili zlostavljanje moraju odgovarati. Uzinić je i predsjednik Povjerenstva Hrvatske biskupske konferencije (HBK) za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba. Prema statutu, Povjerenstvo je tijelo koje, među ostalim, omogućuje i provodi djelatnost zaštite maloljetnika i ranjivih osoba u ime HBK-a. Zamolili smo Uzinića da se osvrne na sotinski slučaj i ponašanje nadbiskupa HRANIĆA. Budući da mu nisu poznati svi detalji, rekao je da ne može komentirati konkretne primjere. No objasnio nam je općenite procedure prijavljivanja unutar Katoličke crkve, koje potvrđuju sadržaj ovog istraživačkog serijala.

### Je li Povjerenstvo znalo za sotinski slučaj prije objave u medijima u veljači ove godine?

Rješavanje konkretnih slučajeva nije u nadležnosti Povjerenstva. U skladu s tim ono nije bilo, niti je trebalo biti, obaviješteno o ovom slučaju. Zadaće Povjerenstva HBK-a su prvenstveno preventivne i edukacijske, u smislu savjetovanja i promicanja zaštite maloljetnika i ranjivih osoba u raznim crkvenim institucijama, predlaganja i pripremanja programa obrazovanja i preventivnih mjera te jačanju kulture odgovornosti, ozračja sigurnosti i podizanju svijesti o ovoj problematiki kako bi se spriječio bilo kakav oblik zlostavljanja i njegovog zataškavanja u Crkvi.

### Spadaju li postupci nadbiskupa Hranića u sferu nedopustivog ponašanja jednog crkvenog hijerarha, posebno u svjetlu apostolskog pisma pape Franje 'Poput brižne majke' iz 2016. godine?

Ovaj konkretni slučaj nisam u mogućnosti komentirati. Svakako, točno je da prema Pismu pape FRANJE 'Poput brižne majke' koje spominjete, neki biskup, kao i drugi koji su s njim u Crkvi izjednačeni, može biti zakonski udalen sa svoje dužnosti ako je, zbog nemarnosti, učinio ili pak nije spriječio čine koji su prouzročili veliku fizičku, moralnu, duhovnu ili materijalnu štetu drugima. Njegovo uklanjanje s dužnosti može se dogoditi samo ako je on objektivno pridonio teškom umanjuvanju marnosti koju od njega zahtijeva njegova pastoralna služba, čak i bez njegove teške moralne krivnje. Zato je potrebno svaki put provesti kanonsku istragu kojom bi se utvrdilo ne samo je li se takvo što dogodilo zbog nemarnosti, nego i je li onaj nad kojim se provodi ta istraga objektivno tome doprinio.

### Je li u nadležnosti Vatikana da pokrene istragu i na temelju opisanih naputaka pape Franje?

Sveta Stolica preko svojih nadležnih dikasterija (vatikanskih ureda, op. a.) može pokrenuti bilo koju istragu, ali se to načelno ne čini na toj nego na nižim razinama. Zapravo se čini ako se na nižim razinama nije pravilo što se trebalo napraviti te je prijava zbog toga stigla do spomenutih dikasterija. To je sigurnosni mehanizam kojim se uvijek možemo poslužiti ako se ništa nije učinilo na nižim razinama. U načelu se biskupa koji je počinio kazneno djelo ili je zataškavao počinjenje kaznenog djela na crkvenoj razini može prijaviti bilo kome unutar sustava dojave koji postoje u svim biskupijama, a može ga se i izravno prijaviti Svetoj Stolici, odnosno nadležnim dikasterijama. To su u slučaju zlostavljanja Dikasterij za nauk vjere, a u slučaju zataškavanja Dikasterij za biskupe. Ipak najbolje je da se to čini prijavom onome tko je u konkretnom slučaju nadležan za provođenje istrage, a to je za biskupa metropolit (nadbiskup, op. a.), a za metropolita njegov sufraganski biskup najstariji po promaknuću. Ako netko drugi primi takvu dojavu, dužan ju je proslijediti onome tko je nadležan.

### Potonje je pokriveno apostolskim pismom iz 2019. godine?

Da. Nadležnost metropolita, odnosno najstarijeg sufraganskog biskupa, regulira dokument pape Franje 'Vi ste svjetlost svijeta'. To je dokument koji je istovremeno donio i konkretne odredbe o potrebi uspostave lako dostupnih sustava prijavljivanja koji moraju postojati u svakoj biskupiji. Dakle bilo kojeg zlostavljača ili zataškivača u Crkvi može se prijaviti bilo kome u bilo kojoj biskupiji, a svatko tko primi takvu dojavu dužan ju je proslijediti onome tko je nadležan.

Ako je riječ o svećeniku ili o nekoj drugoj osobi koja djeluje u ime Crkve, kanonski je nadležan mjesni biskup, u slučaju redovnika i redovnice to su njihovi ordinariji, a u slučaju biskupa i metropolite su to metropolit, odnosno najstariji sufragan prema promaknuću. Budući da je ovdje riječ o kaznenim djelima za koja se prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske postupak provodi po službenoj dužnosti, želio bih dodati da kanonska prijava ne isključuje dužnost prijave i nadležnim pravosudnim tijelima Republike Hrvatske, kao što su policija i državno odvjetništvo, nego je prepostavljaju. Ako takvu prijavu već nisu učinili prijavitelji, dužnost takve prijave ima onaj tko je zaprimio takvu prijavu.

### Je li zadarski nadbiskup emeritus Želimir Puljić obavijestio Povjerenstvo ili Hrvatsku biskupsku konferenciju o prijavi protiv Hranića koja mu je u svibnju 2021. poslana iz Sotina, od člana obitelji jedne od žrtava?

Nisam upoznat s tim da je primio navedeni mail. Ako je nešto primio, i on je bio dužan postupiti u skladu s ranije spomenutom procedurom i o tome obavijestiti one koji su za to nadležni. Predsjednik HBK-a po svojoj službi, kao ni HBK, nemaju nadležnost u konkretnim slučajevima zlostavljanja i zataškavanja, osim ako je riječ o zaposlenicima HBK-a.

**Hranić je za svećenika s potvrđenom optužnicom rekao da je bio 'čovjek pun empatije, veoma osjećajan, koji je volio svoje župljane' te da ga je 'krasila plemenita i duboka, produhovljena i umjetnička ljudska duša koja se pretakala u stihove, pisala pjesme i povremeno slikala'**

tje, veoma osjećajan, koji je volio svoje župljane' te da ga je 'krasila plemenita i duboka, produhovljena i umjetnička ljudska duša koja se pretakala u stihove, pisala pjesme i povremeno slikala'. Pojedini župljani iz Sotina bili su šokirani. Hranićev govor postao je izravni povod članu obitelji jedne žrtve da o njegovom ponašanju ovaj put obavijesti Želimira Puljića, nadbiskupa zadarskog. Puljić je pritom dobio ponajviše informacije, pa i one koje nisu poslane ni Vatikanu, od ljutitog pisma upućenog Hraniću zbog nedjelovanja do potvrđene optužnice na sudu u Vukovaru. Sredinom siječnja 2023. godine pitali smo Puljića je li o svemu obavijestio nadležne crkvene instance. Od upita je proteklo više od mjesec i pol, nismo dobili odgovor.

Sudeći po svim podacima koje smo dosad prikupili, nameće se zaključak da bi Hranićev sporno ponašanje bilo potpuno zanemareno bez medijskog posredovanja. Premda, dakle, postoje jasna pravila koja je propisao sam papa, ni Bozanić ni Puljić, a na koncu ni Sveta Stolica nisu reagirali na upozorenja o Hraniću koja su im upućena. Neki su se, kao što smo vidjeli, ogradivali nenađežnošću, dok za druge znamo da nikad nisu povratno kontaktirali vjernike koji su imenom i prezimenom prijavili Hranića. Vjerodostojnost izjava iz Katoličke crkve o odlučnoj borbi protiv zlostavljača djece i onih koji su ih štitili ovisit će uvelike o tome hoće li istražna reakcija ipak uslijediti. ■

U svibnju 2021. Rajčevac je preminuo. U prisustvu svoga zamjenika, pomoćnog biskupa IVANA Čurića koji je vodio misu na sahrani u Šagu, Hranić je 12. svibnja održao propovijed. Rekao je da je Rajčevac bio 'čovjek pun empa-



# MILIVOJ BEŠLIN Što je Vučić jači, Srbija je slabija

Taj je sistem mekog autoritarizma bio prisutan i u vreme Borisa Tadića. Vučić je ionako nagrižene institucije u Srbiji razorio do kraja i stalno pokušava da šalje poruku da je njegova snaga snaga Srbije, a u stvari je suprotno. Čitava arhitektura njegove vlasti mogla bi da se sruši u kratkom roku i da izazove strašnu nestabilnost i u Srbiji i u regionu

**M**ILIVOJ BEŠLIN srpski je povjesničar, angažirani intelektualac i analitičar političke zbilje. Područje njegovog istraživačkog interesa je suvremena povijest, posebno socijalističko razdoblje srpske povijesti i Jugoslavije. Lani je objavio prvi svezak knjige 'Ideja moderne Srbije u socijalističkoj Jugoslaviji', drugi svezak bi trebao biti objavljen za nekoliko mjeseci. Bešlin je oštar kritičar VUČIĆEVA režima. U Zagrebu je gostovao na tribini posvećenoj LATINKI PEROVIĆ. S njim smo razgovarali nekoliko dana nakon što sporazum Beograda i Prištine koji je predložila Evropska unija jest prihvaćen, ali nije potpisani.

---

Kosovski premijer Albin Kurti je rekao da je sporazum htio potpisati, ali nije jer je predsjednik Srbije Aleksandar Vučić to odbio, a Vučić da ga je prihvatio, ali nije potpisao jer čeka 'mapu puta'. Što znači to što je Vučić sporazum prihvatio, a nije ga potpisao?

Vučić sve vreme ovim planom vodi politiku stani-kreni. Jasno je da je Rusija zbog agresije na Ukrajinu prestala da bude faktor u međunarodnim odnosima. Takode je jasno da Kina, na koju se Vučić u jednom momentu vrlo oslanjao, nije zainteresovana za Kosovo. Zapadne zemlje, članice kvinte, zbog novih geopolitičkih okolnosti, agresije Rusije na Ukrajinu, žele bez odlaganja da reše kosovski zamrznuti konflikt. U ovom trenutku on u prvom redu nije političko, nego bezbednosno pitanje. Često 'nedavače Kosova' u Srbiji pitam, kada kažu da žele da 'sačuvaju' Kosovo, na koji način će da ga vrate.

---

#### Samo ratom.

Upravo tako. To znači novi evropski rat, novi rat na zapadnom Balkanu i zbog toga je Kosovo u prvom redu bezbednosno pitanje i zapad više ne želi da čeka. Od 2013., kada je potpisani Briselski sporazum, i Beograd i Priština okolišaju oko toga. Bilo je pokušaja

podele Kosova, razmene teritorija. U tome su učestvovali neki kompromitovani evropski zvaničnici poput FEDERICE MOGHERINI, u tome je učestvovao korumpirani TRUMP-POV predstavnik za zapadni Balkan RICHARD GRENELL. Dakle, nije samo do Vučića i tada THAĆIJA, nego i do međunarodnih zvaničnika, pa je ANGELA MERKEL to zaustavila. Sada je zapad rešen da se prekine s odugovlačenjem i ponudio je sporazum koji je pre svega sporazum za mir. Jer je sve drugo ratna opcija. Vučić je u prvom trenutku bio spreman da prihvati. Nije to otvoreno rekao, ali sve naznake njegovih medija, bliskih mu intelektualaca, ukazivale su na to. Mogu na ličnom primeru, kao jedan od inicijatora apela za prihvatanje sporazuma, to da kažem. Režimski mediji su nas u prvom trenutku počeli pozivati, da bi od trenutka kada je Kurti rekao da će da prihvati sporazum Vučić počeo da menja smer. I opet na ličnom primeru: Šešelj počinje da napada nas inicijatore apela i potpisnike poimence. Vučić je računao da će Kurti zbog svoje nedovoljne fleksibilnosti to da odbije. Kada je Kurti rekao da će da potpiše, Vučić je počeo da vrda, pomenuo je vanredne izbore, pa je posle tri sata odustao od toga jer je dobio po prstima od zapadnih partnera. Sporazum u sebi ima dosta nedorečenog i načelnog. Pitanje je kako će da se sprovodi.

## Evropsko-američka mrkva

To je sporazum, nije ugovor, dakle nema pravnu snagu ugovora, što je za Vučića potencijalno relativno solidna pozicija. Također i za Kurtiju jer je kosovski Ustavni sud rekao da su neke odredbe o osnivanju Zajednice srpskih općina (ZSO) protuustavne, ali da se ona mora formirati. Kao i do sada, obe strane će pokušati da vrđaju oko provođenja. Briselski sporazum nije do kraja proveden. Većina onoga što nudi evropski sporazum je u stvari Ahtisaari i Ahtisaari +.

### Dakle, stvari otprije 20 i više godina.

Da. Izgubili smo dve decenije života. Nismo se bavili realnim životnim problemima, reformama, borborom protiv korupcije, što su sve stvarna životna pitanja. Bavili smo se pitanjem koje je mitološko. Prihvatanjem ovog sporazuma Srbija bi bar počela da izlazi iz sfere mitološkog i ideološkog i da dolazi, u smislu javnih politika, u realnu sferu. Mislim da je većinska, pre svega intelektualna elita koja je u Srbiji gora od političke, zastrašena time da bi se većinski diskurs mogao izmaknuti iz tog mitološkog u nešto realističnije. Obe strane će pokušati dezavuisati sporazum jer je u velikoj meri načelan i opštег karaktera. Glavna tuča će biti nakon njegovog prihvatanja: kako ga se tumači i provodi. Vučić ima veći problem u svom dvorištu da to prihvati nego što će ga imati Kurti, jer je javno mnenje Srbije, upravo zahvaljujući Vučiću, u velikoj meri ekstremizovano i senzitivisano na pitanja Kosova. S druge strane, opozicija koja je u Srbiji doktrinarna i nacionalistička, u velikoj meri proruska, sada želi da ruši Vučića na tom pitanju, za što je velikim delom sam kriv jer je uništio liberalnu opoziciju.

### Koliko je ta nacionalistička opozicija realna opasnost za Vučića?

Liberalna opozicija je preslabu zato što je Vučić uništavao svaku liberalnu alternativu. Ne mislim da je ultradesničarska i rusofilska opozicija za Vučića posebno opasna.

Ona može biti onoliko jaka koliko joj Vučić dozvoljava da se razmaše, a on to često smisljeno radi da bi pred zapadom imao izgovor zbog čega nešto ne može da uradi.

### Koliko je za njega opasno da mu se prigovori, potpiše li sporazum, da nije 'dovoljno dobar Srbin'? Koliko mu takav prigovor može doći iz vlastite stranke?

Muslim da u vlastitoj stranci ne može imati ikakvu opoziciju ili opasnost po svoju vlast. Ta stranka može samo da slabiti, ali unutar nje ne može da se pojavi bilo kakva alternativa. Ne muslim ni da mu ozbiljno može našteti to da mu desničarska, pa čak i liberalna opozicija, kaže da je loš Srbin, zbog toga što Vučića ne možete dobiti na identitetskim pitanjima. On je izrastao iz u osnovi profašističke radikalne stranke i nosi tu legitimaciju. Može mu se uzeti procenat-dva, ali bilo kakvo derrogiranje njegove lične vlasti, njegovog legitimeta na ovim pitanjima nije moguće.

### Kakva je vanjskopolitička pozicija Srbije otkako je Rusija napala Ukrajinu? Njena vanjska politika zasnovana je na četiri stupa – EU, SAD, Rusija, Kina – i ta se politika činila zgodnom za svijet u miru, po principu 'umiljato tele dvije krave siše'. Međutim, sada se od nje traži da se izjasni i svrsta.

Cetiri stupa spoljne politike smislio je BORIS TADIĆ. Ta pogrešna spoljnopolitička orijentacija još jedna je njegova glupa odluka. U osnovi toga je ideja da se pobegne od pro-evropske orijentacije iz vremena ZORANA Đindića. Zbog toga je za ministra vanjskih poslova uzeo ultranacionalističkog i rusofilskog VUKA JEREMIĆA. Vučić je nastavio tu politiku i ona je u izvesnom smislu revidirana, sve je dalje odlazila od EU-a, a sve je više bila rusofilska i u smislu karaktera režima koji je Vučić gradio u Srbiji. Nakon ruske agresije Srbija je ponovno pokušala da laveri. Danas je u Evropi jedina obojena drugom bojom, u smislu njene *de facto* podrške agresiji na Ukrajinu. Ostvarilo se proročanstvo TOMISLAVA NIKOLIĆA da će Srbija biti crna rupa na evropskoj mapi. Vučić je i realista i shvatio je da ne može dugo da vodi takvu politiku. Njegovu poziciju danas najviše podupire SAD. Merkel je s vlasti otisla rečenicom podrške Vučiću u Beogradu, rekavši da je on političar koji drži reč. OLAF SCHOLZ je posevio Beograd i poslao neke vrlo oštре poruke da Srbija ne prati evropsku agendu ne samo

**Kosovo je u prvom redu bezbednosno pitanje i zapad više ne želi da čeka – ponudio je sporazum koji je pre svega sporazum za mir. Jer je sve drugo ratna opcija. Glavna tuča će biti nakon njegovog prihvatanja: kako ga se tumači i provodi**

## Podela na dve Srbije je suviše pojednostavljena

U Zagrebu ste zbog Latinke Perović. Koliko stoji teza koju je u svojim radovima spominjala o rascjepu unutar Srbije na građansku i palanačku, odnosno na dominantnu i neželjenu elitu?

Kada je o njoj reč, prvo bih se prisjetio njene analize Srbije devedesetih, a to je rečenica 'nikada nisam objasnjavala Srbiju MILOŠEVIĆEM, nego Miloševića Srbijom'. Slična teza može da se primeni na Vučića, ali i na intelektualnu elitu. Daje naš problem samo Vučić, lakše bismo izašli iz problema. Društvo u Srbiji je u osnovi mnogo pluralnije od države jer je vlast takva kakva je. Ni LATINKA PEROVIĆ nije govorila o podeli na dve Srbije, govorila je o pluralnosti srpskog društva, a ona se vidi i danas. Koliko god se medijski pokušaval da se spinuje da postoje dve strane, društvo je zaista složenije od toga. Na primeru istoriografije mogu da kažem da to vidim, vidim naučnike, istoričare, mlade ljudi koji razmišljaju, koji izlaze iz zadatih ideoloških i doktrinarnih okvira. Koliko god pokušavali da gušte pluralnost i raznolikost, one ponovno izbjijaju. Za mene je podela na dve Srbije suviše pojednostavljena. Srbija je mnogo raznolikija, kompleksnija, složenija, pluralnija nego što se to nekima čini.

u vanjskoj nego i u unutrašnjoj politici, da se *de facto* odustalo od evrointegracije. Onog momenta kada je nestala ta potpora, naročito nakon dolaska CHRISTOPHERA HILLA za američkog ambasadora, Vučiću je počela da jača podrška SAD-a koji sve više menjaju svoj odnos prema Kosovu, BiH i naročito Crnoj Gori. Kao supstitut za fleksibilniji odnos Srbije prema zapadu Vučiću je na neki način dozvoljeno da razori Crnu Goru, odnosno njene institucije, da preuzme njen ured bezbednosti i od nje napravi koloniju, što SAD mirno gleda iako je Crna Gora članica NATO-a. Nigde kao na zapadnom Balkanu SAD ne ide u korist ruskih interesa. Politika SAD-a je puna iluzija da će pridobiti velikosrpstvo ako mu dozvoli da žandariše u regionu. Svaka velikosrpska politika kojoj dopustite da se razmaše nužno će završiti kao rusofilska.

U apelu navodite da se Srbija 30 godina nije distancirala od politike devedesetih koja je samo kvarila odnose sa susjedima. Smatrate li da su sporazum i privlačenje Srbije prema EU-u pokušaj da se Srbija distancira od te politike?

To je intencija i sporazuma i politike zapadnih zemalja prema Srbiji u ovom trenutku – da Srbija prihvati realnost kosovske nezavisnosti, da se u bezbednosnom smislu približi zapadnoj bezbednosnoj arhitekturi, da uskladi svoju spoljnopolitičku orientaciju sa zemljama EU-a kojima nominalno teži.

Srbija zadnjih godina nije uskladila svoju politiku s EU-om u slučaju niza rezolucija protiv režima pojedinih afričkih zemalja upravo zbog Kosova, jer računa na njihovu podršku u Glavnoj skupštini UN-a.

Da. Kada bi se sve desilo onako kako projektuju zapadne sile, pokrenuo bi se proces unutrašnje demokratizacije Srbije, a tada je moguće da dođe do diskontinuiteta u odnosu na velikodržavnu i ratnu politiku iz 1990-ih. Kako je jačala Vučićeva autokratija, sistem je bio sve manje demokratski, kako su se urušavale institucije, tako se sistematski radilo na rehabilitaciji politike iz devedesetih i u smislu kulture sećanja koja se vratila na fabrička podešavanja iz tog perioda. U izvesnom smislu, ta je propaganda i gora danas nego tada.

Je li Vučić čovjek koji može napraviti taj raskid?

Verujem da nije. Da jeste, nešto bi pokazao. Zbog toga mislim da je američka podrška tobožnjem prozapadnom Vučiću opasna

iluzija koju čemo mi plaćati. Meni je sve jedno da li će njegova autokratija, rušenje institucija, njegove pretenzije prema regionu, biti zavijeni u ruski ili američki celofan. Ovo što SAD sada radi, verujući da će ga kao vodećeg trabljejkera odobrovolti dajući mu nešto od onoga što želi, opasna je iluzija. Svaki put će Srbija, koja nije demokratska, kada pokušate da joj date da se igra žandara u regionu, neminovno da završi kao proruska. Svako velikosrpstvo je prorusko, kao što će svaka demokratska orientacija u Srbiji biti proevropska.

Vanjska politika Srbije kaže ne sankcijama Rusiji, ali u posljednje vrijeme je vidljivo naglašavanje važnosti EU-a: spominje se 600 milijuna eura za prugu Beograd – Niš i da su firme iz EU-a otvorile 281.000 radnih mjesti. Je li sve to mrkva kojom EU maše Vučiću?

To jeste mrkva, a trenutno je problem s evropsko-američkom mrkvom što iza nje nema batine. Bilo je mrkva i batina, pa 1999. samo batina, sada vidimo samo mrkvu. Vučić nizom izjava priprema javnost na prihvatanje ovog sporazuma realističnim sagledavanjem naše stvarnosti. Srbija je povećala svoj izvoz u zemlje EU-a za 400 posto u 15 godina. Srbija još nije izjednačila spoljnotrgovinski bilans sa zemljama Unije, ali je, ako bi se išlo ovom tendencijom, na putu da to ostvari. Povećanje od 400 posto nije se desilo slučajno, bez nečije želje i volje, a mi živimo od toga. Sve drugo su ideološke, nacionalističke šarade. Vučić to dobro zna, ume da čita ekonomski analize. Pokušava javnost da okrene ka tome, dok je prethodne decenije radio suprotno – derogirao je javno mnenje prema Uniji.

## Strah od ruske reakcije

Ovih dana se pojavila vijest, nije potvrđena, da je Srbija posredno poslala rakete Ukrajini. Vijest je u Srbiji blago demantirana, glasnogovornica ruskog ministarstva vanjskih poslova Marija Zaharova je zatražila da se Srbija izjasni. Ako je vijest točna, što bi značila?

Ne isključujem da je tačna. Imali smo i slučaj aviona koji je po svoj prilici prevozio oružje za Ukrajinu. Kada nemate jasno definisanu spoljnu politiku, onda je sve što se radi neka vrsta šibicarenja. Pokušavate da se umilite i EU-u i Rusiji. U tome se vidi suštinski strah Vučića od ruske reakcije. Srbija je, zahvalju-

jući i VOJISLAVU KOŠTUNICI i Tadiću, postala zemlja ograničenog suvereniteta. Sve druge zemlje su imale taj 'luksuz' da se opredеле prema ratu u Ukrajini, Srbija nije.

**Mislite da je to vezano samo za mentalni sklop tih ljudi ili i za energetsku ovisnost Srbije o Rusiji?**

Energetska zavisnost Srbije o Rusiji je stvar izbora same Srbije. Treba se ponovno pri-setiti i Tadića i Vuka Jeremića, sada velikog kritičara ovog sporazuma, koji su prepustili Naftnu industriju Srbije Rusiji. Moguće je da postoji i energetska računica, ali mislim da je mnogo važnija ova politička, bezbednosna, obaveštajna, propagandna. Dakle, da Rusija zaista drži Srbiju u nekoj vrsti okova koji se pre svega tiču ruskih obaveštajnih službi. Beograd je centar ruske obaveštajne službe u regionu.

**Za neke vodeće političare se govori da su ruski ljudi.**

Veliki broj političara, ali i javnih ličnosti dobija na svoj žiro-račun, pre svega preko Naftne industrije Srbije, novac iz Moskve. Zarobljenost Srbije od Rusije je pre svega u sferi bezbednosti, ideologije, propagande, medija, više nego energetike.

**Koliko je Vučić stvarno jak? Stvara se dojam da je nezamjenjiv. Koliko je njegova pozicija realno takva?**

Što je Vučić jači, Srbija je slabija. Ne zato što je on Vučić, nego zato što jači pojedinac koji derogira institucije stvara slabu Srbiju. Taj je sistem mekog autoritarizma bio prisutan i u vreme Tadića. Tvrđnja da jak pojedinac znači jaku Srbiju je laž. To vidimo i u Rusiji koja danas ima mnogo destruktivniji politički sistem nego što ga je imao SSSR osamdesetih. On je imao institucije, koliko god bile slabe. Sada toga nema, postoji pojedinac. Vučić je ionako nagrižene institucije u Srbiji razorio do kraja i stalno pokušava da šalje poruku da je njegova snaga snaga Srbije, a u stvari je suprotno. Onog trenutka kada ode ili kada bude morao da ode, pokazaće se koliko je sistem bio truo i koliko je Srbija suštinski slaba i institucionalno neizgrađena. Kolika je tačno snaga Vučića, niko ne može da izračuna, njegov legitimitet je još dovoljno snažan. On više ne raste u javnom mnenju, ili stagnira ili vrlo sporo pada, a mislim da je trend ne-promenljiv. Biće sve slabiji i to će da otvara i pokazuje koliko je sistem iznutra truo. Čitava arhitektura njegove vlasti mogla bi da se sruši u kratkom roku, imajući u vidu i njegove ljudske karakteristike, i da izazove strašnu nestabilnost i u Srbiji i u regionu.

**Vučić svako malo govori da odlazi, da se više neće kandidirati. To koristi gotovo kao prijetnju.**

To radi zato što vrlo dobro zna ono što sam maločas rekao – u trenutku njegovog odlaska ceo sistem bi se srušio, a to znači da sistem ne postoji, i čitava država bi se potencijalno urušila. On nam preti da će njegovim odlaskom sve da nam se sruši na glavu. Pa šta si radio deset godina u Srbiji da je ona danas u samrtnom ropcu ako pojedinac ode s vlasti? Vučić ima iluziju da će moći da kontroliše procese koji će se desiti posle njegovog odlaska s vlasti, odnosno da će moći da kontroliše proces vlastitog demisioniranja.

**Znači da taj proces neće biti miran, demokratski prijenos vlasti?**

Ne bih se kladio ni u miran ni u kontrolisan proces odlaska Vučića s vlasti. ■

# Cijena Schengena

**Nakon ulaska Hrvatske u schengensku zonu primijećen je značajniji porast broja *pushbackova* u BiH, piše u izvještaju mreže Border Violence Monitoring Network. Također, 'u porastu je broj slučajeva koji podrazumijevaju nasilje, u rasponu od udaranja (nogama i rukama) do upotrebe palica i vatre nog oružja kojim se najčešće prijeti ljudima u pokretu. Primjetna je i povećana prisutnost policijskih pasa i uređaja koje svjedoci opisuju kao 'velika svjetla' ili 'čudne kamere na nebuh', pri čemu se najvjerojatnije radi o dronovima. Izgledno je da se koriste i druge prakse koje predstavljaju mučenje ili okrutno, neljudsko i ponižavajuće postupanje', navodi se dalje u izvještaju uz zaključak da su navedeni trendovi 'vjerojatno povezani s ulaskom Hrvatske u Schengen'.**

U prva dva mjeseca ove godine u Hrvatskoj se bilježi porast zahtjeva za azilom (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

**P**RED Europom je još jedan izbjeglički val. Službeni podaci pokazuju da se broj osoba koje su u bijegu od razornih posljedica ratova i prirodnih katastrofa u prvim mjesecima 2023. pokušale prijeći vanjsku granicu Unije i ovdje zatražiti azil približava rekordima zabilježenima krizne 2015. godine. A oni neslužbeni, koje su na terenu sakupili aktivisti i aktivistkinje, da se dobar dio izbjeglih u istom periodu suočio s nasilnim metodama europske granične policije. Među njima, ponovno, i hrvatske.

'Otkako je Hrvatska početkom siječnja

ušla u schengensku zonu slobodnog kretanja, tim No Name Kitchen stacioniran u Bihaću je, u usporedbi s prethodnih osam mjeseci, primjetio značajniji porast *pushbackova* (nasilnih i nezakonitih policijskih protjerivanja, op. a.) iz Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu', piše u najnovijem izvještaju Border Violence Monitoring Networka (BVMN), međunarodne mreže koja godinama prikuplja svjedočanstva o protjerivanjima i nasilju na europskim granicama.

'U porastu je broj slučajeva koji podrazumijevaju nasilje, u rasponu od udaranja (nogama i rukama) do upotrebe palica i vatre-



Kako smo pisali u više navrata, hrvatska policija je od prošlog proljeća počela masovno izdavati tzv. rješenja o povratku. Riječ je o dokumentu kojim se privremeno regulira boravak u zemlji, a prema kojem je osoba dužna napustiti RH i Europski gospodarski prostor u roku od sedam dana. U pravilu bi se takvo rješenje trebalo izdavati samo osobama u pokretu koje ne zatraže azil, međutim to je u drugoj polovici 2022. postala široko rasprostranjena praksa. S izdavanjem sedmognavnih rješenja nije okončano nasilno protjerivanje migranata, pogotovo na granici s BiH na području Banije i okolice Slunja, ali su ona pri kraju godine, taman pred glasanje o ulasku Hrvatske u schengenski prostor, postala nešto rjeđa. Sve za dobar imidž.

Iz No Name Kitchena, organizacije koja je inicirala osnivanje BVMN-a, potvrđili su nam da otpočetka 2023. njihovi aktivisti u BiH i Srbiji ponovno susreću ljudi u pokretu koji im svjedoče o protjerivanjima iz Hrvatske. Pritom ističu da će se prava slika o stanju na granicama iskristalizirati na proljeće, odnosno s protokom vremena i dolaskom povoljnijih meteoroloških uvjeta, a s njima i većeg broja izbjeglica.

—Zbog toga ćemo na finalni zaključak trebati pričekati još neko vrijeme. Međutim, govoreći općenito, da, susrećemo više ljudi nego u posljednjim tjednima 2022. godine koji nam objašnjavaju kako su bili protjerani, kako ih je policija opljačkala, oduzela im osobne stvari i novac te na koje su sve načine bili poniženi – stoji u odgovoru koji su Novosti dobile od No Name Kitchena.

Ističu da hrvatska policija i dalje poseže za nasiljem, ali, makar momentalno, ‘ne tako velikih razmjera kao što je to bio slučaj raniјe’. Vjeruju da se to događa zbog pažnje koju su organizacije poput njihove posvetile tom pitanju, snimke pendrečenja migranata na hrvatsko-bosanskoj granici, nastale u sklopu zajedničkog istraživanja novinara niza europskih medija, među kojima i Novosti, a koja je u međuvremenu obišla svijet, objave po Hrvatsku ponižavajućeg izvještaja Odbora za sprječavanje mučenja Vijeća Europe i presude Europskog suda za ljudska prava kojim je RH proglašena krivom za smrt šestogodišnje afganistske djevojčice MADINE HUSSINY.

Aktivisti okupljeni oko mreže BVMN od 2017. godine prikupili su preko 1600 svjedočanstava o nasilnim protjerivanjima na europskim granicama, kojima je zahvaćeno gotovo 25.000 osoba. Najveći broj *pushbackova*, 63 posto, dokumentiran je na granici RH. Među posljednjim svjedočanstvima, prikupljenima tokom siječnja i veljače 2023., nalaze se ona u kojima žrtve opisuju da su ih hrvatski policajci prije protjerivanja prema BiH i Srbiji tukli nogama i palicama, satima držali u pritvoru, uskraćujući im vodu, hrani i pristup sustavu azila. U istom periodu zabilježeno je nekoliko slučajeva u kojima su osobe opisane kao pripadnici hrvatskog MUP-a ljudima koje su zatekli u prijelazu zelenе granice oduzeli lijekove i odbili pozvati nužnu medicinsku pomoć. U jednom navratu prisilili su ih da satima kleče u psećoj pozici na mokrom tlu, a u drugom, nakon povećane porcije batina, zaprijetili im smrću.

U prva dva mjeseca ove godine u Hrvatskoj se bilježi porast zahtjeva za azilom. Prema podacima MUP-a, samo je u siječnju 1390 osoba zatražilo azil, što je 600 posto više u odnosu na siječanj 2022. Do toga dolazi, tumači dalje iz BOŽINOVČEVOG MUP-a, jer je Hrvatska sada dio schengenskog prostora, pa dio migranata ne čeka više da stigne npr. do Slovenije i tamo zatraži međunarodnu zaštitu ili azil, nego to urade čim dođu u RH.

Istovremeno, objašnjava nam SARA KEKUŠ iz Centra za mirovne studije, dolazi i do porasta zahtjeva za vraćanjima po Dublinskoj uredbi, kojom je propisano da se izbjeglice

U deložaciji iz skvota u Srbiji sudjelovali su i pripadnici Frontexa

trebaju registrirati i zatražiti azil u prvoj zemlji-članici kroz koju su ušle na teritorij EU-a te da, u slučaju da u međuvremenu odu dalju prema Zapadu, moraju biti vraćene u prvu zemlju ulaska. Primjećuje se i znatan porast u broju readmisija tj. povrata iz Hrvatske. — Međutim, upitna je zakonitost samih readmisija jer među vraćenim osobama postoje i oni koji svjedoče da su u RH pokušali zatražiti azil prije nego što su vraćeni. Sve to ukazuje na potrebu daljnog nadzora policijskog postupanja i pristupa sustavu azila u Hrvatskoj, kako bi se spriječilo daljnje kršenje ljudskih prava izbjeglica i drugih migranata – govori Kekuš.

Iz takvih praksi, kao i nedavnog govora predsjednice Europske komisije Ursule von der Leyen, da se iščitati da će Hrvatska i u narednom periodu imati jednu od značajnijih uloga u očuvanju postojećeg europskog migracijskog režima. Naime, von der Leyen je najavila kako se planira da odluke o vraćanju koje je izdala jedna zemlja-članica budu izvršne u svim drugim članicama EU-a, što će biti moguće kroz uspostavu novog schengenskog informacijskog sustava (SIS).

—Deluje da će Hrvatska ostati ‘čuvar tvrđave Evrope’ tako što će masovno i automatski donositi odluke o vraćanju, dok će ostale članice EU-a moći te iste odluke da sproveđe i deportuju izbjeglice u zemlje njihovog porekla – tumači MILICA ŠVABIĆ, pravnica iz beogradskog Klikaktivista – Centra za razvoj socijalnih politika, koja radi na savjetovanju i zastupanju izbjeglica.

U razgovoru sa Švabićem saznajemo da se *pushbackovi* i dalje svakodnevno dešavaju i na srpsko-hrvatskoj granici, da većina izbjeglica pokušava ući na teritorij RH tako što se sakriva u kamionima, a uhvate ih na graničnim prijelazima prilikom provjere vozila. No, dodaje pravnica Klikaktivista, i dalje je riječ o jednoj od najmanje aktivnih granica jer su krijumčarske mreže trenutno najbolje umrežene na prijelazima između Srbije i Mađarske. Istodobno i Srbija polako preuzima ulogu čuvarice vanjskih granica Unije.

—Migracije su jedno od retkih polja na kojima Srbija može da se pohvali da se uskladjuje sa EU-politikama, iako su u pitanju restriktivne politike koje su često u suprotnosti sa međunarodnim konvencijama i ljudskim pravima. Frontex, ali i nacionalne policije zemalja članica EU-a sada ‘čuvaju’ južne granice Srbije, Srbija diže ogradi na granici sa Makedonijom i Bugarskom, a prema podacima MUP-a prošle godine je sprečeno 66.099 pokušaja prelaska državne granice. To su iste metode ‘čuvanja’ koje vidimo na svim eksternim granicama Evropske unije – kaže Milica Švabić i ističe da daljnja militarizacija dovodi ‘jedino do sve jačih krijumčarskih mreža i veće eksploracije izbjeglica’.



—Budući da državne i međunarodne institucije ne pružaju zaštitu izbeglicama i aktivno ih sprečavaju da ostvare pristup azilu, jedina opcija koju one imaju je da se obrate krijumčarima, zbog čega su sve češće žrtve trgovine ljudima, seksualne i radne eksploracije – dodaje naša sugovornica.

Jačanje graničnih kontrola na zapadnobalkanskoj ruti i raspoređivanje pripadnika Frontexa – europske agencije za graničnu i obalnu stražu čiji su pripadnici na Mediteranu također sudjelovali u protjerivanju izbjeglica – na granice između država zapadnog Balkana jedan je od elemenata aktualnog akcijskog plana Europske komisije. Pripadnici Frontexa na tom su zadatku radili i ranije, međutim dosad su isključivo imali pristup granicama između EU-članica i država regije koje to ne trebaju postati. Plan je da ubuduće budu raspoređeni i na ostalima, na primjer onoj između Srbije i Crne Gore. U toku su i pripreme za zaključivanje sporazuma Frontexa s BiH, a kakojavaju tamošnji mediji, cilj je da pripadnici agencije ‘pomognu domaćim vlastima pri povratku u zemlje podrijetla migranata koji nemaju pravo na azil’, odnosno da se spriječi njihov ulazak na teritorij Hrvatske.

EU je ranijih godina slične sporazume sklopila s Albanijom, Crnom Gorom i Srbijom, ali te su zemlje dopustile samo provođenje zajedničkih operacija i raspoređivanje Frontexovih timova u dijelovima svojih teritorija koji graniče s EU-om, bez mogućnosti operativnog djelovanja unutar teritorija. Tim sporazumima, između ostalog, daje se ovlast članovima misije Frontexa da primjenjuju silu, javlja Radio Slobodna Evropa, uključujući službeno oružje, municiju i opremu. Još je problematičniji dio sporazuma potpisano 2019. sa Srbijom kojim se propisuje da članovi tima Europske agencije za graničnu i obalnu stražu uživaju imunitet od kaznenog progona u Srbiji u odnosu na djela koja ‘izvrše

*Von der Leyen je najavila kako se planira da odluke o vraćanju koje je izdala jedna zemlja-članica budu izvršne u svim drugim članicama EU-a, što će biti moguće kroz uspostavu novog schengenskog informacijskog sustava*

prilikom i u svrhu obavljanja službenih dužnosti tokom akcija koje se sprovode u skladu s operativnim planom’.

Iz BVMN-a podsjećaju kako su prošle tri godine od prvog dolaska Frontexa u zapadnobalkanske zemlje te da je u istom periodu došlo do pogoršanja situacije na terenu: sve je više *pushbackova* i nasilnog postupanja prema migrantima. Zalažu se aktiviranje članka 46. uredbe o Frontetu kojim je propisano da bi čelnici agencije treba obustaviti, odnosno ne pokretati nove operacije u zemljama u kojima su zabilježena kršenja prava tražitelja azila. Umjesto toga, prema informacijama kojima raspolažu u No Name Kitchenu, pripadnici Frontexa u Srbiji već neko vrijeme sudjeluju u deložaciji migranata koji su privremeni krov nad glavom pronašli u napuštenim objektima na sjeveru zemlje i u njihovom odvođenju na jug, tj. što dalje od vanjske EU-granice.

—Svaki put kada EU ulazi novac u zaštitu svoje granice, u pograničnim gradovima poput Bihaća, Velike Kladuše i Šida susrećemo ljudi u pokretu koji nam pričaju još strašnije priče o nasilju koje su doživjeli – ističu aktivisti No Name Kitchena.

Dodaju kako trenutno sve ukazuje na to da će EU dodatno eksternalizirati kontrolu granica:

—To znači da će novac ulagati u treće zemlje koje će imati zadatak da ljudi u pokretu drže što dalje od granica EU-a, kao što je to već slučaj s Turskom i Marokom, svojevrsnim branama pred Grčkom i Španjolskom. Ista uloga uskoro bi mogla pripasti Srbiji, Sjevernoj Makedoniji i BiH. ■

I'm talking to my friend, I don't have a phone that was broken by the police

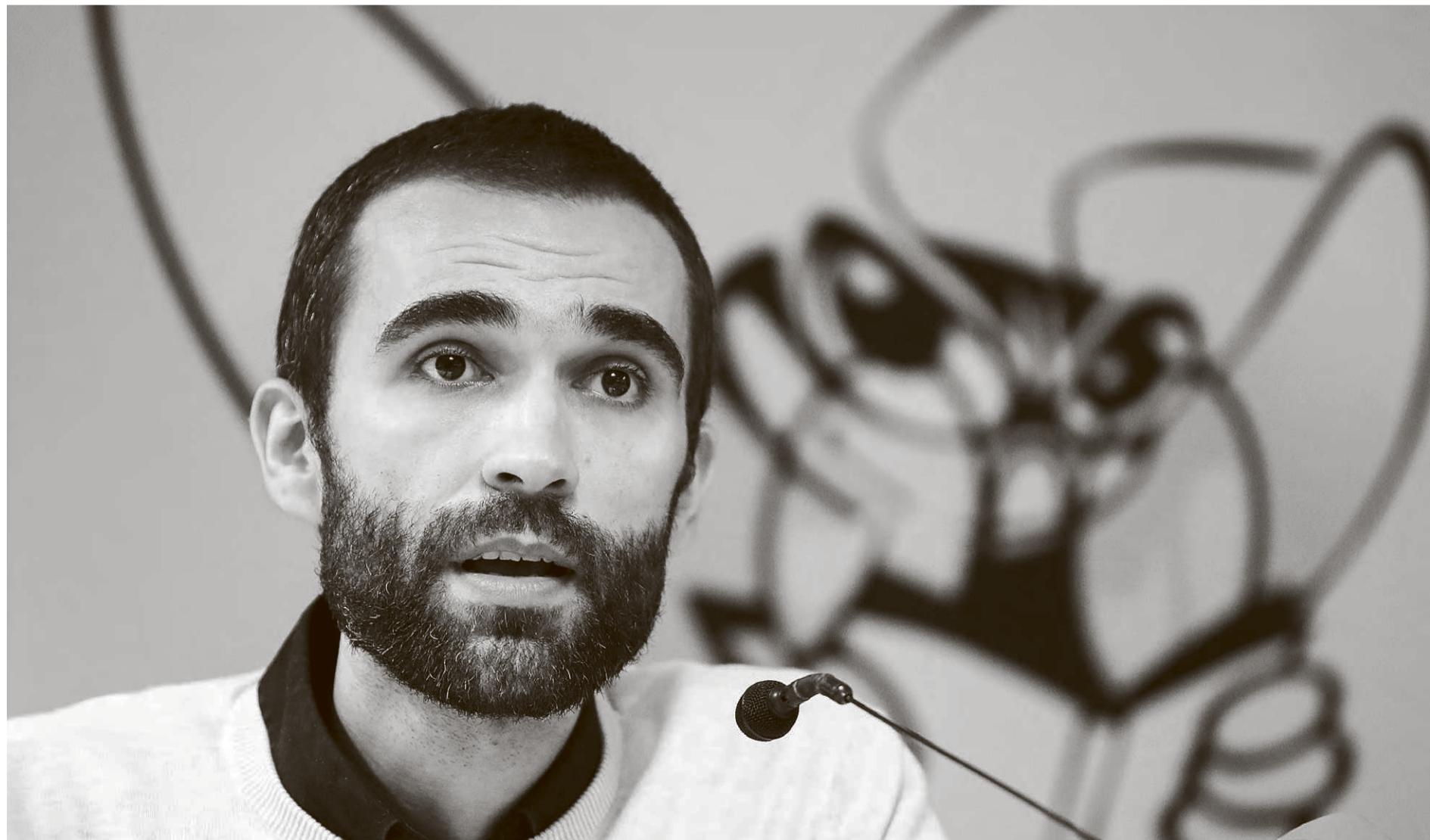
Croatian police took money and phones

Poruka poslana aktivistima u kojoj se tvrdi da je hrvatska policija izbjeglicama oduzela novac i mobitele

# MATIJA KROFLIN

## Trenutak je idealan za porez na nekretnine

Hrvatska više nema nikakav prostor graditi svoju konkurentnost na jeftinom radu jer su nam plaće niske u odnosu na susjedne EU zemlje. Trebamo graditi pravedniji porezni sustav jer je naš poprilično primitivan i regresivan. Usmjereni smo samo na PDV koji najžešće udara po najsiromašnjima, a s druge strane porez na višak nekretnina ne možemo uvesti već deset godina



**N**AKON dugogodišnjeg čelnika VILIMA RIBIĆA, na mjesto glavnog tajnika Nezavisnog sindikata znanosti i visokog obrazovanja došao je MATIJA KROFLIN. S njim smo razgovarali o najavljenim novim valovima poskupljenja, o posljedicama uvođenja eura, o tome što Vlada treba raditi, tko sve treba dizati plaće i druge prihode te kako građane zaštiti od inflacije i poskupljenja, zbog čega ih je sve više siromašno.

### Od 1. ožujka započeo je novi val poskupljenja. Dokad će trajati ovaj inflatori udar?

Očekivali smo rast cijena, ali sporiji. Rast je i dalje skoro 13 posto na međugodišnjoj razini. Jedan od razloga zbog kojeg cijene nisu bitnije usporile rast je uvođenje eura i zaokruživanje cijena prema gore u siječnju. Također, ne funkcionišu ni određeni segmenti tržista gdje marže nisu određene tržišnim silnicama, već dio poslodavaca jednostavno koristi priliku i neopravdano prevaljuje povećanje na krajnje potrošače. Dokaz tog trenda je činjenica da je porez na dobit u prvih 11 mjeseci prošle godine porastao za gotovo 50 posto. Da poslodavci jedva spajaju kraj s krajem i da imaju ogromno povećanje cijene inputa koje moraju prevaliti na krajnje cijene kako bi opstali, dobit ne bi rasla 50 posto. Razlog inflacije je i sukob u Ukrajini koji se ne smiruje. Na globalnoj razini ne dogadaju se pozitivne stvari, nekako smo se svi navikli funkcionišati kao u zadnjih godinu dana. Bojim se da ćemo i tijekom sljedećih godinu-dvije imati stope inflacije iznad onog na što smo navikli zadnjih dvadesetak godina.

### Kažu da moramo zaboraviti na jeftinu hrani. Mnogim socijalno ugroženima, umirovljenicima, nezaposlenima, radnicima s niskim plaćama, hrana ni dosad nije bila jeftina.

Hrana neće biti jeftinija i cijene neće padati. To je zakonitost. Imali smo period deflacijskih godina 2014., 2015. i 2016. To je bio jedini period kada cijena u zadnjih 30 godina. Cijene mogu samo prestati rasti divljačkim tempom. Činjenica je da dio građana ne može izdržati i ne živi normalno, u dostoanstvenim uvjetima. Osim najugroženije skupine umirovljenika i drugih depriviranih segmenta društva, normalan život više ne mogu ostvariti ni skupine koje žive od svog rada i pritom ne govorimo o ljudima koji primaju minimalnu plaću, već o ljudima s medijalnom plaćom koja je u Hrvatskoj tisuću i nešto kuna manja od prosječne plaće. Kada uzmemo u obzir porast plaća i cijena prošle godine, vidimo da su naši radnici osiromašili. Za većinu njih u njihovoj potrošačkoj košarici primarnu težinu imaju troškovi hrane, smještaja i energenata, cijena je cijena rasla daleko više nego što pokazuje sam podatak o općoj stopi rasta cijena. Građani koji nemaju iznadprosječne plaće već sad žive u teškim egzistencijalnim problemima.

### Premijer je govorio piarovski

#### Gdje je tome kraj, gdje je crvena granica? Dokle građani mogu izdržati?

Gdje je tu crvena granica, teško je reći. Ovakva dinamika kretanja cijena koju ne prati rast plaće, mirovina i drugih socijalnih transfera dovodi do urušavanja ekonomije. Vodi nas u smjeru stagflacije, istovremenog pada BDP-a, odnosno usporavanja ekonomске aktivnosti i istovremenog daljnog rasta cijena. Ako cijene rastu više nego što rastu primanja, za svoj novac, plaću ili mirovinu kupujemo manje dobara, što utječe na smanjenje pro-

**Porez na dobit u prvih 11 mjeseci prošle godine porastao je za gotovo 50 posto. Da poslodavci jedva spajaju kraj s krajem i da imaju ogromno povećanje cijene inputa koje moraju prevaliti na krajnje cijene kako bi opstali, dobit ne bi rasla 50 posto**

izvodnje, a silnice koje pritišću rast cijena i dalje su prisutne. Europa se ne smije dovesti u tu situaciju pada ekonomske aktivnosti. Prošle godine svim su zaposlenicima realne plaće pale za tri posto. S druge strane, prihod od poreza na dobit rastao je 50 posto, država je ostvarila višak u proračunu, BDP je ukupno rastao za 6,2 posto realno, a nominalno, kada se na realni rast doda i rast cijena, cca 16–17 posto. Znači, svi su na neki način bili u plusu, osim radnika čiji je standard uorušen ili umirovljenika koji su u prosjeku prošli vjerojatno još i gore. Kada se cijene smire i stabiliziraju, primanja moraju snažnije rasti kako bi naši građani mogli početi hvatati korak sa svim tim poskupljenjima koja smo zadnjih godina i pol doživjeli.

#### Ali premijer Plenković je obećao da zbog uvođenja eura neće biti poskupljenja.

Premijer je govorio piarovski, kako mu je u danom trenutku bilo zgodno. Njemu kao izrazito proeuropski orientiranom političaru bitan je projekt uvođenja eura i ulaska u schengenski prostor. Međutim, projekt uvođenja eura nije bio dovoljno pripremljen, nije bio adekvatno komuniciran javnosti, i sticale su se isključivo pozitivne stvari, a ekonomska struktura našeg gospodarstva u suštini nije spremna za euro. Dosadašnja inflacija mogla bi biti samo manji u nizu problema s kojima se možemo susresti zbog uvođenja eura. Sada nam ostaje nadati se da do snažnih negativnih efekata neće doći, kada se već za njih nismo pripremali.

#### Koje još probleme možemo očekivati zbog uvođenja jedinstvene europske valute?

Jedna smo od najsavremenijih zemalja Evropske unije, naša ekonomija je krhka, poprilično nekonkurentna, snažno oslonjena na rentjerstvo i turizam. Zajednička valuta i zajedničko djelovanje monetarne politike na području velikog broja zemalja s poprilično različitim ekonomskim strukturama otvara svoje probleme. Unutar eurozone uvejk je moguće da neka ekonomska politika odgovara recimo Njemačkoj, ali ne znači da će odgovarati Hrvatskoj. Hipotetski, Hrvatskoj u eventualnoj recesiji odgovara niža kamatna stopa, Njemačkoj s pregraničnom ekonomijom i manjom radne snage u interesu je viša kamatna stopa. U takvoj situaciji Hrvatska će imati mogućnost prilagođavati se jedino kroz cijenu rada. Morat ćemo smanjivati cijenu

rada da bismo uravnotežili ekonomiju. Kada nemamo svoju monetarnu politiku, a dobrim dijelom nemamo više ni fiskalnu politiku jer smo na neki način određeni konvergencijskim kriterijima i potrebom da vodimo brigu o javnom dugu, deficitu, da imamo relativno uravnotežen državni proračun, jedini je mehanizam makroekonomskog prilagođavanja ekonomije trošak našeg rada. Ako se trošak rada smanjuje u državi koja već ima relativno niske troškove rada i probleme s osiguravanjem radne snage, dogada se daljnji egzodus radne snage. Jedno od ključnih pitanja za budućnost ove zemlje je kako zadržati naše građane u Hrvatskoj. Radnici iz susjednih zemalja nisu više zainteresirani za plaće koje nudi Hrvatska nego, kao i naši građani, odlaze u Njemačku, Austriju, Sloveniju. U Hrvatsku dolaze radnici koji ne mogu dobiti posao u tim zemljama, koji dolaze s područja koja nam kulturološki i jezično nisu bliska i koji se ne mogu sami adekvatno snaći u Hrvatskoj. Tijekom posljednje četiri godine u Hrvatsku su ušli deseci tisuća stranih radnika iz Nepala, Pakistana, područja sjeverne Afrike... Naravno, ta kretanja bi mogla promijeniti i cjelokupnu demografsku strukturu Hrvatske i vladajuće politike bi se trebale ozbiljno početi baviti tim problemom.

#### Koliko je uvođenje eura bio projekt, da ne kažemo i eksperiment s obzirom na inflacijsku krizu, koji se prelomio preko egzistencije gradana, najsavremenijih?

Intencija Vladinih mjeru nije bila loša, ali izvedba je mogla biti drugačija, efikasnija, izdašnija, drugačije strukturirana. Sada vidimo i da je novca u državnom proračunu bilo. Cijela priča s listama, zabranama prema trgovačkim lancima, bila je smješna, jedan igrokaz, akcija osuđena na neuspjeh. Vlada je trebala odmah po samoj najavi eura, po donošenju Zakona o euru, glasno reći da nema zaokruživanja cijena preko noći, da nema te vrste varanja građana i jasno propisati određene kazne. Uvodili smo euro u situaciju kada su cijene rapidno raste. Znalo se da će rasti i nakon uvođenja eura. Zamrzavanje i kontroliranje cijena bilo bi jako teško prije svega jer su postojali objektivni razlozi njihovog rasta. Nažalost, poklopilo nam se uvođenje eura s inflacijskom krizom, baš kao i ulazak u EU s dužničkom krizom u EU-u.

### Rast plaća i mirovina

#### Koji su mehanizmi vladajućih za sprečavanje još većeg ekonomskeg i socijalnog potonuća?

To je pitanje od milijun eura i nema jednostavnog odgovora. Kratkoriječno gledano, Vlada mora zadržati na snazi mjeru za ograničavanje cijena energetika, nastaviti podupirati najugroženije slojeve građana i tu pomoći dodatno ojačati jer za to očigledno postoji prostor u državnom proračunu. Iako smo prošle godine imali nekoliko paketa pomoći građanima, koji su u javnosti promovirani kao milijarde i milijarde kuna, proračun za prošlu godinu bio je u suficitu, što znači da je inflacija jako pogodovala punjenju državnog proračuna. Uz to, Vlada se mora truditi svojim ekonomskim politikama održati pozitivnu ekonomsku kretanje, iskoristiti sva EU sredstva koja joj stoje na raspolaganju za investicije i poticati, a ne suzbijati rast plaće. Vlada je ujedno i najveći poslodavac u zemlji i ove godine mora u dogovoru sa sindikatima svojim zaposlenicima osigurati adekvatan rast plaće. Prošle godine realne plaće u javnim i državnim službama pale su puno više od prosječne plaće u zemlji.

Dugoročno gledano, moramo razvijati što uspješniju ekonomiju koja će biti konkuren-

**Intencija Vladinih mjeru nije bila loša, ali izvedba je mogla biti drugačija, efikasnija, izdašnija, drugačije strukturirana. Sada vidimo i da je novca u državnom proračunu bilo. Cijela priča s listama, zabranama prema trgovačkim lancima, bila je smješna, jedan igrokaz**

tina u eurozoni i zadržati i izgradivati ljudske potencijale. No to je puno teže nego zemlju uvesti u euro. Zahtjeva dugoročno planiranje, nadilazi okvire jednog političkog mandata, traži konzistentnost, provodenje nepopularnih mjeru i slično. Velike propuste smo radili prije 20–30 godina, kada je vladala mantra da se ne trebamo baviti proizvodnjom nego samo uslužnim djelatnostima, što danas povećava našu osjetljivost na ekonomske promjene i šokove koje doživljavamo u zadnje vrijeme. Cijena hrane drastično raste jer nemamo svoje, domaće hrane u dovoljnoj mjeri. Očito izdašni poticaji iz EU fondova nisu efikasno iskorišteni. Kao članica EU-a i eurozone imamo pristup njemačkom, talijanskom, francuskom tržištu, ali to ništa ne znači ako se naši poslodavci nisu sposobni nositi sa žestokom konkurenjom tehnološki produktivnijih i razvijenijih poduzeća. Dapače, domaća proizvodnja neće imati šanse na stranom tržištu, a bit će istisnuta i s domaćeg tržišta. Domaći poslodavci trebaju bitno dići produktivnost svojeg poslovanja i pritom istovremeno dizati plaće. Hrvatska više nema nikakav prostor graditi svoju konkurentnost na jeftinom radu jer su nam plaće niske u odnosu na susjedne EU zemlje. Dodatno, većina tih zemalja ima i kvalitetniju i dostupniju mrežu javnih usluga i socijalne zaštite, što su također motivi zbog kojih građani ostaju ili odlaze iz neke zemlje. Trebamo graditi pravedniji porezni sustav jer je naš poprilično primitivan i regresivan. Usmjereni smo samo na PDV koji najčešće udara po najsavremenijim građanima, dok s druge strane porez na višak nekretnina ne možemo uvesti već deset godina. Ova kriza je idealan trenutak za uvođenje takvog poreza. Država mora utjecati i na iskorjenjivanje korupcije, raznih spletki između političara i poduzetnika, o čemu svakodnevno čitamo.

#### Državni proračun je u suficitu, ali o porastu plaće se ne govori, već samo o novim poskupljenjima.

Ove godine plaće moraju pratiti troškove života. Adekvatnog adresiranja pitanja inflacije nema bez daljnog rasta mirovina i daljeg rasta plaće svih zaposlenih. Što se tiče javnih i državnih službi, načelno je svakoj vlasti u interesu zadržati liječnike, motivirati učitelje, ali kada su plaće u pitanju, to je ujvijek problem i sindikati se moraju boriti za svaku kunu. Bit će tako vjerojatno i ove godine. ■

# Гасни спин

**Пребацивање питања повлачења 230 милијуна евра добити Нафтне индустрије Србије у државни буџет у сферу морала сугерира да уштеда на увозу руског гаса није занемарива, па се српске власти не желе олако одрећи привилегије коју Србија још има при купњи руског гаса**

**С**рбија је прошле године увоз енергената платила 6,8 милијарди евра, 3,9 милијарди евра више него у 2021. Податак је изнијела гувернерка Народне банке Србије ЈОРГОВАНКА ТАБАКОВИЋ на отварању јубиларног зо. Копаоник бизнис форума. 'Српски Давос', како му тешају медији, ове се године бави проблемом 'Отпорност економије у неизвјесним временима - Кључни изазови за Србију и Западни Балкан'. Времена су пак неизвјесна на понајприје због инфлације и енергетске кризе које харају Европом и свијетом на крилима рата у Украјини.

У тих 3,9 милијарди евра колико је Србија лани више платила за увоз енергената, 2,5 милијарди је отишло на плаћање нафте, нафтних деривата и гаса. Притом је раст цијена нафте и гаса 'кривац' за 85 посто од укупно 2,5 милијарди више плаћених евра, а раст њиховог увоза за тек 16 посто. Скупљи енергенти један су од два кључна покретача инфлације и у Србији. Гувернерка Табаковић тврди да је 'у Србији на кретање инфлације у 2022. пре свега утицао раст светских цена хране и енергената. Конкретно, допринос цена хране и енергије у укупно међугодишњој инфлацији кретао се између 65 и 70 одсто.'

Инфлација се у Србији на почетку ове године почела смиравати и падати, а ЈОРГОВАНКА Табаковић очекује да ће крајем 2023. бити двоструко низа него на њезином почетку. Своју оптимистичну прогнозу гувернерка НБС-а гради на прогнози по којој се 'на глобалном нивоу очекује даље постепено смиравања инфлаторних притисака'. Табаковић додаје да 'пред смиравањем глобалних инфлаторних притисака, процена је да ће смањење глобалне неизвесности, заједно са убрзашњим привредног раста у Кини, постепеним уравнотежењем тржишта енергената у Европи и даљим отклањањем застоја у међународним ланцима снабдевања, подстакни глобални опоравак од друге половине ове године. Наравно, остају и глобални ризици као што је кретање цена енергената, индиректни ефекти повећаних цена енергената и индустријских сировина из претходног периода, као и фактори с тржишта рада који још утичу на раст базне инфлације у многим земљама. Процена је да ће снажнији раст Кине могао да утиче на

нови раст цене енергената и других промарних производа, али за сада не у мери да наруши опадајућу путању инфлације.'

И док се гувернерка НБС-а ЈОРГОВАНКА Табаковић углавном бавила вањским генераторима инфлације и енергетске кризе у Србији, предсједник Фискалног савета Србије ПАВЛЕ ПЕТРОВИЋ је и на Копаонику поновио да се Србија мора ухвати укоштац с наталоженим проблемима у свом енергетском сектору, прије свега у његовим јавним подuzeћима Електропривреди Србије и Србијагасу. Србија је за покривање њихових губитака лани из буџета платила 1,2 милијарде евра, а у овој години планира издвојити додатних милијарду евра буџетског новца. Павле Петровић због тога поручује да би буџетски дефицит био минималан, а буџет 'прилично стабилан' ако би се из њега 'склонио енергетски сектор', односно престало плаћати губитке ЕПС-а и Србијагаса.

Притом Павловић излаз види прије свега у реформирању пословања ЕПС-а и Србијагаса те у поступном и континуираном расту цијена гаса и гаса које су српске власти због социјалног мира ограничавале и држали далеко испод њихових тржишних вриједности. С Павловићем се слаже и нови директор ММФ-а за Србију ДОНАЛ МЕКГЕТИГАН. Подсјетивши да је нови двогодишњи *сјенг бај аранжман* ММФ-а са Србијом вриједан 2,1 милијарду евра заснован на 'реформи енергетског сектора и јавних подuzeћа', Мекгетиган је с Копаоника поручио да ће 'цене енергената морати да расту и то је суштина програма. Цене гаса и гаса не смеју да остану на тако

ниском нивоу. ЕПС би требало да постане акционарско друштво, да прође кроз програм реструктуирања због досадашњег лошег управљања и малих инвестиција'.

Чини се, међутим, да Павловић и Мекгетиган куцају на већ отворена врате јер су српске власти још лани покренуле промјене у ЕПС-у, смјеном пословодства и бОљом организацијом производње и пословања, као и ангажирањем норвешких савјетника за израду плана реформи које би у ЕПС-у и реализирали норвешки стручњаци. Усто је почела и дизати цијене гаса и гаса. Србија је лани увоз гаса платила скоро 1,6 милијарди евра и тако се из дугогодишњег извозника гаса преселила међу њезине увознике. Но од конца прошле године и то се опет почело мијењати.

Реагирајући на најновије спомињање ЕПС-а као грешног јарца српске енергетике, његов в.д. директор МИРОСЛАВ ТОМАШЕВИЋ поручио је да 'ЕПС јесте био у кризи, али већ од последњег квартала 2022. послује позитивно и тада је забележен позитиван резултат од 5,8 милијарди динара (око 50 милијуна евра)'. Томашевић потом набраја за колико су у међувремену смањени трошкова пословања у ЕПС-у и колико је порасла производња гаса па закључује: 'ЕПС је у овој години у трговини електричне енергије на слободном тржишту у плусу за скоро 30 милиона евра. И процене пословања у 2023. су позитивне, јер је у овој години планиран приход од око 500 милијарди динара и профит од 20 милијарди динара, што ће омогућити наставак финансијске стабилизације и раст компаније.'



Директор ММФ-а за Србију Донал Мекгетиган поручио да ће цијена енергената морати да расти (Фото: Копаоник Бизнис Форум)

Занимљиво је да се у расправама и спољнима о стању и перспективама српског енергетског сектора, а посредно и читаве српске економије, врло ријетко спомиње Нафтна индустрија Србије (НИС) која је у већинском власништву руског Газпрома. РТС-ова новинарка АНИЦА ТЕЛЕСКОВИЋ у свом тексту 'Колико Србију кошта рат у Украјини и зашто: Шест милијарди евра за енергенте и пун ћуп руских резерви', објављеном у РТС-ову Око магазину, нагласила је да је 'за компанију са већинским руским власништвом у Србији - прошла година била рекордна. НИС је остварио профит од 789 милиона евра, што је скоро двоструко више од цене по којој је Гаспројефти купио ову нафтну компанију. И то је највећи профит који је нека компанија остварила у Србији. Икада.'

Како је српска држава власник 29,8 посто дионице НИС-а, Телесковић се гласно пита: 'Хоћeli по том основу Србија нешто приходовати?' и одмах цитира предсједника Вучића који је гостујући на РТС-у одговорио да је то 'морално питање' јер 'да ли је фер у условима када су у рату да им узимате више него претходних година или ћете да дозволите да неко и у оваквим условима остварује овакве профитне стопе, а да држави у којој то остварује не оставља ништа?' Тако да је то судар та два принципа.' Аница Телесковић, међутим, додаје да би 'у српском буџету руски власник НИС-а, у складу са нашим власничким уделом, на име дивиденде требало да уплати 230 милиона евра. Осим ако Гаспром не одлучи да реинвестира добит. За руски буџет, међутим, одлука је већ донета. Минус који се појавио у каси Владимира Путина је одлучио да попуни ванредним уплатама. Стратегија такозване опште мобилизације прихода биће остварена тако што ће све државне компаније, укључујући и Гаспром и Гаспромјефти, морати део добити да уплате у државну касу.'

Но да се не ради само о 'моралном питању' указују и сљедећи подаци које Телесковић такођер наводи: 'Из статистике спољне трговине види се да смо само увоз гаса и нафте, односно оно што у највећој мери увозимо од Русије, платили 4,6 милијарди евра. И то је чак осам пута више него претходне 2021. Увоз гаса Србија је једним делом платила Русији по повољнијој цени, у складу са међудржавним споразумом. Остатак је плаћала по тржишној. Међутим, у једном тренутку гас је био скупљи и од 4.000 евра за 1.000 кубика. Сада је испод 600 евра за 1.000 кубика. Међудржавним споразумом с Русијом цена гаса је јефтинија од тржишне, везана је за нафтну формулу, па се у зависности од цене нафте мења, али у мају прошле године, када је споразум договорен, 1.000 кубика плаћали смо по ценама од око 400 евра. Сада је цена нешто повољнија јер је нафта у међувремену појефтина. Споразум покрива 2,2 милијарде кубика, а наше укупне потребе за гасом су око три милијарде кубика.'

Дакле, Србија је дводесет трећине увезеног руског гаса платила јефтиније од његове тржишне цијене, а колико је притом уштедјела није објављено. Је ли уштеда већа од 230 милијуна евра колико би Србија требала добити из профита НИС-а? Вучићево пребацивање питања повлачења 230 милијуна евра НИС-ове добити у српском буџету у сферу морала, сугерира да уштеда на увозу руског гаса није занемарива, па се српске власти не желе олако одрећи привилегије коју Србија још увијек има при купњи руског гаса. Поготово не у 'неизвјесним временима' о којима се и на Копаоник бизнис форуму нашироко расправља и говори. ■

# Дим у лице грађана

Пројекат спалионице инфективног отпада на Ребру није у складу с просторно-планском документацијом Града Загреба. Надамо се да ће сада Министарство господарства зауставити процес и одбити захтјев КБЦ-а Загреб, каже Марко Кошак из Зелене акције

Просвјед против изградње спалионице на Ребру (Фото: Ловро Домитровић/PIXSELL)

**Г**РАЂАНСКА иницијатива Стоп спалионици Ребро КБЦ Загреб и Зелена акција поново су просвједовали против потенцијалне градње спалионице инфективног медицинског отпада на загребачком Ребру. Подупире их и 10.500 тисућа грађана који су контра тог пројекта потписали петицију. Овај контроверзни случај замало је од почетка године у фокусу градске политике, а након што је Министарство господарства и одрживог развоја уочи лајског Божића позвало на јавну расправу о пројекту. Био је то лукав благдански потез државе, па се у извјешћу Гонга спомиње како су грађани за јавну расправу дознали с очитим закашњењем, између осталог зато што је информација била објављена у тисканом издању дневних новина, али не и у њиховим интернетским издањима, док на страницама Града Загреба није објављена изједначена дана излагања пратеће Студије о утјецају тог захвата на околиш.

КБЦ-у Загреб је преко Министарства здравства изравно и бесповратно за наведену инвестицију спалионице додијељено 3,67 милијуна еура из европских фондова. Из те највеће болничке установе у држави поручили су прије два мјесеца да ће се изградњом спалионице – која би се заједно с колним прилазима простирила на 2,5 тисућа четворних метара – уштедјети више од 700.000 еура на годишњој разини за плаћање приватних фирм за пријевоз и господарење отпадом. На разини цијelog КБЦ-а Загреб годишње се произведе око 1.160 тона свих врста медицинског отпада, од чега је више од 70 посто заразног медицинског отпада. Све то треба, дакле, спалити.

Градња спалионице је заправо дио Владиног стратешког пројекта у склопу реформе здравственог система, што је детаљно описано у документу 'План опоравка и отпорности од 2021. – 2026.' где се наводи и процијењени трошак од 4,3 милијуна куна и рок довршетка градње до краја 2024. године.

Грађани се с правом буне с обзиром на то да би се будућа спалионица градила ни стотињак метара од првих кућа и зграда, у непосредној близини вртића и Основне школе Јордановац, а ту је и близина парк шуме Максимири. Довољан је то разлог за скандал, јер постоји оправдан страх од штетних нuspojava спаљивања медицинског отпада. И то не само из те болнице. Како Новостима кажу из Зелене акције, запримили су детаљно тумачење Града

Загреба из којег је јасно да се на простор Ребра не смije довозити отпад из других пет загребачких болница, а што такође предвиђа пројекат КБЦ-а Загреб.

Грађани траже да се поштује уставно право на здрав живот и околиш. Такође упозоравају на бројне неправилности и мањкавости Студије о утјецају на околиш. Тако из уреда пучке правобранитељице истичу да у њој нису предвиђене мјере заштите становништва и здравља људи тијekом градње и кориштења захвата, већ је у фази припреме захвата само предвиђено сљедеће: 'Правовремено информирати заинтересирану јавност о изградњи планираног захвата.' Из Студије, поручују даље из уреда правобранитељице, није видљиво јесу ли у њезиној изради уопште судјеловали стручњаци медицинске струке, а што би било потребно због процењене утјецаја пројекта спалионице на здравље људи. Пучка правобранитељица држи да би Студија требала прецизније одредити конкретне мјере заштите становништва и здравља људи већ у фази припреме захвата, као и тијekом градње захвата те његовог кориштења.

Надаље, проблематично је да се замишљени пројекат намеће без усклађености с просторно-планском документацијом Града Загреба, конкретно Генералним урбанистичким планом Града Загреба. Запитали смо о тој теми МАРКА КОШАКА, водитеља програма Господарење отпадом у Зеленој акцији, који активно прати ту причу и који нам је поновио да пројекат није у складу с просторно-планском документацијом Града Загреба и стoga би требао бити одбијен.

Из записника састанака повјеренства које је основало Министарство господарства накнадно су такође сазнали да су неки од чланова упозоравали на проблеме везане уз просторно-планску документацију. Министарство је, каже нам Кошак, такође то игноришло и наставило с процесом, правдајући се документом Града Загреба из свиња 2022. који наводи да се објект за обраду отпада може градити на простору Ребра, али без детаљног тумачења тога чији се отпад тамо смије обрађивati, иако се и у том документу наводи да је ријеч о обради отпада на мјесту настанка.

— Министарство је већ тада требало тражити детаљно тумачење Града о замишљеном пројекту и по запримају тумачења о немогућности довожења отпада из других болница обуставити



процес те посебним рјешењем одбити захтјев за процењену утјецаја на околиш јер тај захтјев због просторно-планске неусклађености замишљеног пројекта није законски основан. Надамо се да ће сада, када је упознато с детаљним тумачењем Града Загреба, министарство сукладно законским одредбама зауставити процес и одбити захтјев КБЦ-а Загреб. Уколико то не учини, настављамо с борбом и имамо довољно аргумента да ову спалионицу зауставимо правним путем – истиче Кошак.

Пројекат спалионице у супротности је и с препорукама Свјетске здравствене организације (СЗО) која предлаже да се медицински отпад обрађује на мјесту здравствene установе у којој је настао, дакле у свакој болници засебно.

— СЗО јасно дефинира који су приоритети за обраду медицинског отпада, при чему спалионица није рјешење које се истиче као приоритет, већ су то друге врсте обраде, као што је аутоклавирање, односно парна стерилизација, чиме се добивају искористиве сировине, уместо токсичног пепела и штетних плинова који би се добили спаљивањем, уз мизерне количине енергије. Осим СЗО-а, на такву хијерархију приоритета упућује и ЕУ, а она се у овом примјеру у потпуности игнорира јер се уопште не разматра могућност такве технологије нити се успоређују њезини бенефити у односу на спалионицу – каже наш суговорник.

Из Студије утјецаја на околиш, домеће, видљиво је да се уопште нису анализирала друга рјешења, иако је то требало бити де-

таљно обрађено, из аспекта прихватљивости за околиш, али и аспекта финансијске одрживости.

— По нама је кључни проблем тај да се у Студији уопште не разматрају друга рјешења, иако постоји низ одрживијих начина опораде инфективног отпада примијењених дијелом свијета. Такође, унапреј познатим проблемима са спалионицама дијелом свијета, Студија не даје задовољавајућа рјешења за спречавање емисија, нити за поступање у случају проблема у раду постројења, а уопште не анализира кумулативни учинак вишегодишње изложености изнимно штетним плиновима попут диоксина, фурана и тешких метала – истиче Кошак.

Уз то, јавности није представљена никаква финансијска анализа која би укључивала све трошкове, додаје овај околишни активист, а добро је познато да су спалионице најскупљи начин збрињавања отпада јер осим инвестицијског трошка у раду постоје високи оперативни трошкови због потребе за мијењањем и збрињавањем токсичних филтера, због кориштења реагенса и активног угљена, као и високи трошкови збрињавања токсичног пепела.

Тражећи уштеде, за које из КБЦ-а Загреб кажу да би претварањем отпада у енергију износиле 260.000 еура годишње, држава је произвела низ проблема. Умјесто да се посвети реорганизацији здравственог система који пуца по свим шавовима и да се за пропусте у њему после пепелом, упушта се у спорне пројекте попут планиране спалионице на Ребру. ■

# INTRIGATOR

## Pendrečenje pod nadzorom

**U prošloj godini od ukupno 2000 pritužbi na rad policije do Povjerenstva za rad po pritužbama građana stiglo je njih 15**

**D**a šira javnost nije dovoljno upoznata o postojanju Povjerenstva za rad po pritužbama građana o postupanju policijskih službenika, pri kojima bi mogla biti narušena ljudska prava i slobode građana, govori činjenica da su od njegovog osnivanja 2013. godine pristigle tek 444 gradanske pritužbe.

Na konferenciji za medije saborskog Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u ponedjeljak, 6. marta rečeno je da u kratkoj povijesti postojanja Povjerenstva, koje provodi građanski nadzor nad radom policije, ono čak pet godina nije djelovalo, a rad je aktiviran s aktualnim sazivom koji je startao 2019. godine. Po riječima predsjednika Povjerenstva TEA GILJEVIĆA, inače profesora zagrebačkog Pravnog fakulteta, do sada je riješeno 75 posto starih predmeta, a tijekom ove, zadnje godine mandata, očekuju da će riješiti ostatak starih i sve nove predmete.

Povjerenstvu kao trećestupanjskom tijelu građani se ne obraćaju direktno. Ukoliko smatraju da su (ne)djelovanjem policijskih službenika povrijedena njihova prava, prvo podnose pritužbu koju rješava policijska uprava u kojoj se nalazi policijski službenik na čiji se rad i ponašanje odnosi pritužba. Ukoliko građanin ostane nezadovoljan, žali se drugostupanjskom tijelu – Službi za unutarnju kontrolu MUP-a, a ukoliko je i dalje nezadovoljan odgovorom, njegova pritužba tek tada dolazi do Povjerenstva.

U prošloj godini od ukupno 2000 pritužbi na rad policije do Povjerenstva je stiglo njih 15. Među obrađenim predmetima Povjerenstvo je čak 257 pritužbi ili 58 posto ocijenilo

neutemeljenima, djelomično utemeljenima 13 posto ili 61 pritužbu, dok je samo 58 njih ili 13 posto utemeljeno, 20 pritužbi je bilo nepotvrđeno, 17 izvan nadležnosti Povjerenstva, a 31 pritužba, odnosno sedam posto, obustavljeno je zbog smrti podnositelja.

Najviše je tužbi na postupanja policije u predmetima vezanim za promet (103 pritužbe) i kriminalistička istraživanja (95), potom u vezi narušavanja javnog reda i mira (83) te ophodenja policije prema građanima (35). Građani se najviše žale da im nije omogućeno podnošenje kaznene prijave, da policija nije poduzela sve mjere za utvrđivanje bitnih okolnosti, da nisu ispitani svi svjedoci, nije proveden očeviđ, da nisu prikupljeni svi mogući dokazi... U slučajevima narušavanja javnog reda i mira građani se žale da policija ne reagira na dojavu, ne evidentira telefonske razgovore i ne reagira adekvatno. Pritužbe dolaze i povodom eventualnog nepravilnog ophodenja policijskih službenika prema građanima – objasnio je Giljević, napominjući da je Povjerenstvo nadležno jedino u slučajevima postupanja policijskih službenika u primjeni policijskih ovlasti za vrijeme službe.

Zanimljivo je da se među ukupno 119 utemeljenih i djelomično utemeljenih odluka Povjerenstva njih 27 odnosi na predmete vezane za promet, 32 za kriminalističko istraživanje, 22 za narušavanje javnog reda i mira, samo po četiri odluke za javna okupljanja, uhićenja, postupanja na granici i za nasilje u obitelji, a tri su odluke iz sfere neriješenih imovinsko-pravnih odnosa.

Predsjednik saborskog Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina MILORAD PUPOVAC pozitivnim ocjenjuje rad devetoročlanog povjerenstva.

Povjerenstvo za rad po pritužbama važan je institucionalni mehanizam kontrole rada Ministarstva unutarnjih poslova, točnije postupanja pripadnika policije. Od 2019. godi-

ne, kada je formirano u sadašnjem sazivu, suradnja između MUP-a i Povjerenstva je kompletna. Važno je da građani imaju povjerenje u rad državnih institucija i moraju biti osviješteni o postojanju tijela koje štiti njihova ljudska prava i slobode – poručio je Popovac.

■ Paulina Arbutina



## Zadrte ideje

### Tandara-mandara

**K**UKA i motika digla se prošli tjedan na emisiju Hrvatske televizije čiji je autor BORIS VELIČAN grupi turista u Zagrebu pred kamerom otkrio neke birane lokalne vrijednosti. Taj je turistički vodič i kreator TV-reportaža ovom prilikom gostima s više kontinenata između ostalog pokazao kako navodno postupamo kad u Tkalčićevoj ulici natrapamo na spomenik MARIJI JURIĆ ZAGORKI. Dograbimo je šakama pravo za one brončane sise, ukratko.

I nema veze što je tih dana obilježena 150. godišnjica rođenja legendarne zagrebačke novinarke i spisateljice – ustvari, još bolje. A dobro su turisti i prošli jer ih je voditelj s imidžom hrvatskog Indiana Jonesa lako mogao povesti u potragu za eventualnim drugim otvorima na spomeničkoj plastici. Pa da se veselo prstima čepi rupica u ime slavne ovadnje tradicije i svetog turizma kojem ipak prinosimo najbolje od sebe. Ako je suditi po licima okupljenih u programu našega glavnog javnog medijskog servisa, pothvat je uspio. No pravo iznenadenje je uslijedilo nakon još par manjih egzibicija. Ambiciozni je domaćin uto najavio svojim gostima da ih vodi u jedan klub. Gdje i koji, kakav – teško da su mogli predvidjeti i gledatelji. Sve dok se kadar HTV-ovih snimatelja nije zaustavio u Slovenskoj, ispred sjedišta Hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata.

Tamo je turiste dočekalo mnoštvo dosta-janstvenih muževa te organizacije, dominantno odjevenih u crnilo. ANTE TANDARA, predsjednik HVIDRA-e, rastumačio im je kako je sve to nekoč u Hrvatskoj bilo navlas isto kao ovo danas u Ukrajini. Srbi su bili što i Rusi, ili su Rusi postali što su već bili Srbi, svejedno. Samog pak Tandara pamtimo dobro iz vremena podrške šatorašima u Savskoj. A tad mu je, tandara-mandara, hrvatska ljevice bila što i srpska desnica.

To je sve kritika grubo previdjela, zatravljena pipkanjem simbola borbe za jednakost žena. Ta naš je Indiana i branitelje uveo u industriju turizma. Kao nova atrakcija, mogli su, doduše, uprizoriti neki povijesni boj. Nalik vitezovima iz kakve ljetne inscenacije, ali s kalašnjikovima od šperploče umjesto mačeva, bar ne bi strance-vegane u svojoj centrali častili janjetinom. Veličanu stoga ne pakovati, makar ne za ovo – konačno ih je netko priveo višoj svrsi.

■ Igor Lasić

### Muškarci koji kleče i mole pojavili su se i u drugim gradovima osim Zagreba?

Ovaj absurdni politički teatar nije slika samo hrvatskog društva, već dolazi iz drugih evropskih postsocijalističkih država u kojima su vjerske organizacije, posebice Katolička crkva, preuzele neke internacionalne ‘tekovine’ pa ih pokušavaju realizirati i kod nas. Radi se o radikalnim vjerskim skupinama, koje nisu svojstvene samo kršćanstvu, već ih nalazimo i u drugim religijama. Posebno treba obratiti pozornost na čimbenike političkog života posljednjih 30 godina. Sprega vlastodržaca i Katoličke crkve datira od samoga početka i valja se podsjetiti da vjeronauku nije ušao u obrazovni sustav Vatikanskim ugovorima, nego nekoliko godina prije.

### Riječ je o okupljanju ekstremnih katolika. Što pokušavaju?

Oni pod egidom molitve – koja je intimni čin – pokušavaju ostvariti čisto političke ciljeve, realizirati zadrte konzervativne ideje koje idu protiv prava žena i u društvu uspostaviti već iščezle ili bar dobrano načete postulate patrijarhata. Žele uspostaviti kontrolu nad ljudskom seksualnošću, a pogotovo ukinuti pravo žene na medicinski siguran pobačaj. Unatoč ovakvim pojavama, kotač povijesti ne može ići unatrag i emancipacija žena se više, bar u evropskom političkom i civilizacijskom krugu, ne može ukinuti. Pokušaji svodenja žene u društvu na ‘ropkinju muževnosti’ i reproduktivnu mašinu ne mogu se ostvariti.

### Žele zabraniti pobačaj u Hrvatskoj?

Ovo je samo jedan od oblika borbe za zabranu pobačaja: ‘Hod za život’, razne političke inicijative, obrazovni sustav u kojem se odjava uvesti seksualnu edukaciju i Gradanski odgoj – to su pokušaji realizacije zabrane pobačaja. U tim nastojanjima ‘stupaju put slonova’ po zacrtanoj stazi, ignorirajući humanističke i medicinske spoznaje koje su dovele do legalizacije pobačaja u suvremenim demokratskim državama. Pritom ignoriraju neosporivu činjenicu da je u svim ljudskim zajednicama – geografski i historijski – pobačaj bio prisutan, s više muka i zdravstvene nesigurnosti.

### Treba li raskinuti Vatikanske ugovore?

Ugovore treba svakako raskinuti – što prije, to bolje! Oni su štetni za građane, bili katolici ili ne, jer je RH njima stavljena u nepravedan i podčinjen položaj, situaciju u kojoj samo daje, a ništa ne dobiva, u smislu društvenog utjecaja, kao i ekonomski. Takvi ugovori i utjecaj Crkve ne postoje ni u jednoj evropskoj državi.

■ Mirna Jasić Gašić



Teo Giljević i Milorad Pupovac (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

# Svijet gori, oni se češljaju



**Zašto je zakonima uopće propisano postojanje Vijeća za nacionalnu sigurnost i Vijeća za obranu ako se ta dva tijela ne moraju sastati više od 15 mjeseci?**

**V**JEĆE za nacionalnu sigurnost posljednji put sastalo se u prvoj polovini studenog 2021. godine. Tada je posljednji put održana i sjednica Vijeća za obranu. Hrvatska je po tome, vrlo vjerojatno, endemski slučaj ne samo unutar Europske unije nego i puno šire. Zašto su zakoni – Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu i Zakon o obrani – uopće propisali postojanje spomenuta dva tijela ako se ona, bez ikakvih posljedica, mogu ne sastajati više od 15 mjeseci?

Čak i da nema ruske agresije na Ukrajinu – a Hrvatska je dosad poslala više od 120 milijuna eura pomoći Ukrajincima u vidu topničkih oruđa, granata, pješadijskog naoružanja i municije – Vijeće za nacionalnu sigurnost mora se sastati minimalno jednom u dvanaest mjeseci da bi, u najmanju ruku, ispunilo svoju zakonsku obavezu o usvajanju godišnjih smjernica za rad sigurnosno-obavještajnih agencija. S obzirom na to da sjednice nije bilo, Sigurnosno-obavještajna agencija i Vojna sigurnosno-obavještajna agencija evo već više od dva mjeseca rade bez dokumenta usklađenog između predsjednika Republike ZORANA MILANOVIĆA i predsjednika Vlade ANDREJA PLENKOVIĆA, dokumenta u kojem bi načelno pisalo što su trenutno najvažnija područja djelovanja tih službi i čemu trebaju dati prioritet. VSOA je pritom od rujna prošle godine u kriji upravljanja, jer je general IVICA KINDER smijenjen i čeka da mu se nađe zamjena,

Vrhovni zapovjednik i premijer na Sinjskoj alci  
(Foto: Miroslav Lelas/PIXSELL.)

što se očito neće dogoditi tako brzo, dok je nekolicina zaposlenih pod istragom zbog sumnje da su se bavili financijskim malverzacijama.

Vijeće za obranu ne mora se sastati najmanje jednom godišnje, ali kad bi se članovi tog tijela trebali okupiti ako ne u situaciji pražnjenja ionako tankih vojnih zaliha radi slanja oružja ukrajinskoj vojski, to jest u situaciji kad posjedovanje novca nije dovoljno da bi se u relativno kratkom roku donekle napunila skladišta? Predsjednik i vrhovni zapovjednik Milanović sada nema nikakvog utjecaja na to koja će ratna sredstva i u kojoj količini biti otpremljena prema ukrajinskom ratištu, jer Vlada o tome može samostalno odlučivati, no predsjednik je, prema Ustavu, svejedno odgovoran za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti: upravo zbog toga ustanovljeno je Vijeće za obranu kao format u kojem predsjednik države, čije su izvršne ovlasti jako srezane nakon 2000., ipak može sudjelovati u bitnim odlukama koje se tiču raspodajanja materijalnim resursima vojske.

Poznato je kako je došlo do toga da se mimo zakona praktički ukinu Vijeće za nacionalnu sigurnost i Vijeće za obranu. Milanović je 24. veljače prošle godine odbio Plenkovićev prijedlog da se održi sastanak VNS-a, jer je smatrao da početak rata u Ukrajini nije razlog za sazivanje tog sastanka. U mjesecima koji su uslijedili, Milanović je više puta, i službeno i u javnim istupima, tražio da se VNS sastane zbog položaja Hrvata u Bosni i Hercegovini, uz dodatak da jedna od tema može biti i Ukrajina, ali onda Plenković više nije bio zainteresiran.

Premijer je krajem prošle godine bio predložio telefonsku sjednicu VNS-a da bi se barem donijele one smjernice, no Milanović je otklonio tu mogućnost s obrazloženjem da bi takav oblik komunikacije značio degradiranje i VNS-a i uloge predsjednika Republike. I na tome je stalo. Sva je prilika da se neće ni pomaknuti dok su Plenković i Milanović na sadašnjim pozicijama, ali ni mediji ni opozicija više ne vide ništa problematično i neobično u ignoriranju zakona i potkopavanju institucija.

■ Ivica Đikić

## FRAGMENTI GRADA

### ChatGPT

**B**ILI su prvi dani prosinca prošle godine, bio sam na jednom simpozijskom okupljanju regionalnog profila u Banjoj Luci, kada mi je poznanik iz Beograda pokazao uradak tog najnovijeg postignuća umjetne inteligencije (UI) temeljen na diskurzivnoj formi. Naime, u međuvremenu već uvelike razvikan i populariziran ChatGPT u tom je trenutku bio star tek nekoliko dana. Naravno, mislim na njegovu komercijalnu verziju koja će postati dostupna nama ‘običnim smrtnicima’, to jest korisnicima. Moj mu je poznanik postavio dosta kompleksno i intrigantno pitanje prilagođeno tada aktualnom kontekstu, Svjetskom nogometnom prvenstvu u Kataru.

Parafraziram pitanje po sjećanju: Reci mi kako će se potencijalni uspjeh Hrvatske nogometne reprezentacije na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Kataru odraziti na geopolitičke odnose Srbije i Hrvatske u bližoj historijskoj perspektivi? Odgovor koji je dobio u roku od nekoliko sekundi i koji mi je pokazao doista je bio šokantan. Nisu me toliko iznenadile gramatička preciznost i stilistička dosljednost tog teksta, već meka linija, hm, promišljeno složene argumentacije koja podsjeća na oprezan jezik diplomacije, kao i svojevrsna semantičko-dijakronijska složenost utkana u odgovoru. Vrhunac je naime uslijedio kada je UI ‘rekla’ otprilike slijedeće: prisjetimo se (sic!) čuvenog karate skoka ZVONIMIRA BOBANA i udarca nogom u grudi miličajca uoči nikad odigrane utakmice Dinama i Crvene zvezde na Maksimiru u svibnju 1990...

ChatGPT nas dakle, prije no što će uslijediti paragraf s relativno eksplicitnim odgovorom na pitanje mog poznanika, uvodi u kontekst i poziva na historiografsko prisjećanje. Spontana mi je reakcija bila: u redu, s ovim smo definitivno ušli u eru postpismenosti. Prvo što ću s profesionalne strane napraviti jest da ću ukinuti studentsku obavezu pišanja seminarskih radova. Ovom je tehnologijom takva praksa učinjena suvišnom i besmislenom. Nema druge nego vratiti se obrascima narativne kulture, što zapravo i nije loša posljedica, samo kada bi postojale barem minimalne pretpostavke za nešto takvo u današnjem povijesnom vremenu.

Tijekom protekla dva-tri mjeseca uslijedilo je očekivano sveopće društveno eksperimentiranje sa ChatGPT-om, mnogi su se upregli da pokažu i dokažu nedostatke i limite u postojećoj verziji te UI. No još je zanimljivije i simptomatičnije kako je odreagirala sistemska logika društvenih mreža prevodeći prakse eksperimentiranja sa ChatGPT-om u tipične narcističko-egoistične geste svojstvene takvom mediju. Brojni su tako našli za shodno da nas iz nekog razloga preko svoga ‘zida’ izvijeste što je ta UI imala za reći po pitanju njihovog cijenjenog imena i prezimena, kako ih je okarakterizirala, društveno valorizirala i pozicionirala. Glas-ukaz velikog Drugog dobio je još jednu praktičnu ekstenziju.

■ Hajrudin Hromadžić

## Prilika za uzurpaciju

**N**AJNOVIJI Program raspolažanja poljoprivrednim zemljistom u državnom vlasništvu za područje Benkovca nova je prilika za već vidjene zemljiste manipulacije. Sredinom februara grad je bez velikih najava na svojim stranicama, kao običnu servisnu informaciju, objavio opšten plan raspodjele zemlje s pobrojanim katastarskim česticama. Riječ je, u većini slučajeva, o općenarodnoj imovini koja je u trajnom posjedu fizičkih osoba.

Iz pregleda Programa uočljivo je da se najviše poljoprivrednih parcela predviđenih za zakupce nalazi u selima s većinskim srpskim stanovništvom. Površina poljoprivrednog zemljista određena za zakup iznosi 2801 hektar. Najviše hektara za zakupce Benkovac daje u selu Donje Biljane – čak 367 hektara.

Rok za ulaganje prigovora je bio vrlo kratak, samo 15 dana. Pravnici iz Pravnog odjela SNV-a uspjeli su uložiti nešto manje od 30 prigovora posjednika koji su im se obratili. Na pisano molbu SDSS-ove gradske vijećnice KATARINE VRCELJ da rok za prigovore bude produžen, gradonačelnik TOMISLAV BULIĆ odgovorio je negativno, navodeći da je zakonski rok za ulaganje prigovora završen. — Program je bio izrazito slabo promoviran. To neobavještene posjednike može navesti na zaključak da grad namjerava netransparentno raspolažati zemljistem, koje je ionako imovinski-pravno neuređeno. Ako bi se Program proveo u ovom obliku, moglo bi doći do puno pravnih problema, kao što je ometanje posjeda. Dok smo pomagali ljudima da sastave prigovore, obratilo nam se i više onih koji su se samo došli posavjetovati i provjeriti da li se njihova zemlja nalazi u ovom Programu – navode iz Pravnog odjela SNV-a.

Raniji programi raspodjele poljoprivrednog zemljista u benkovačkom kraju ostavili su dalekosežne posljedice po više posjednika. Prisjetimo na slučaj iz Ceranja Gornjih, gdje je koncesionar MITAR HABENŠUS dobio koncesiju na pet zemljističnih čestica. On je zauzeo okolnu zemlju pored one koja mu je pripala koncesijom na 20 godina, a koja je u vlasništvu Srba povratnika. Uzurpirao je cijele dvije čestice, iako je na korištenje dobio samo određene dijelove te zemlje.

■ Anja Kožul

# Морају нас слушати

## Људима треба рећи да се могу обратити властима



**С којим је активностима ВСНМ Осјечко-барањске жупаније тренутачно окупирено?**

Будући да нас у мају очекују избори, сва наша мањинска вијећа довршавају свој мандат. Тако смо и ми у фази извјештаја за прошлу годину које ваља поднijети јединицама мјесне самоуправе, нашим финансијерима и оснивачима. За нас започињу припреме за кампању чим Влада распише мањинске изборе. На састанку свих наших вијећа оформљених у Жупанији анализирали смо што смо све урадили у раздобљу које је с једне стране обиљежила корона, а с друге обнова простора које користимо. У посљедњој смо активности у доброј мјери успјели, иако сва наша вијећа још, барем формално, немају своје просторије, а и ми као жупанијско вијеће радимо у унајмљеном простору. Ниједна жупанијска мањина није добила радни простор на кориштење, него се из буџета суфинанцира најамнина у одређеном износу. Насрећу, у Осијеку се гради зграда Српског културног центра, капитална инвестиција СНВ-а који је у договору са СПЦ-ом сувласник земљишта и носитељ тог пројекта. Кад буде довршена, у њој ће се наћи мјеста за мањинска вијећа градске и жупанијске рazine, али и за Просвјетин одбор, православну црквену општину те сва друга удружења са нашим националним предзнаком. Дакако, та ће установа задовољавати и све потребе за окупљањем припадника заједнице у Осијеку и околици. Како је још поткрај 2021. СНВ у Белом Манастиру купио традиционалну кућу панонског типа из 19. столећа, сада је у том формално градском здању – обновљеном и даном нам у концесију на 99 година – Барањска српска кућа у којој се нашло мјеста за Просвјетин пододбор, склуб Јован Лазић, фолклорни ансамбл Чувари традиције барањских Срба, другу родитеља и дјеце Пчелице, другу жену Дукат, библиотеку и беломанастирски ВСНМ, дакле за сва наша удружења и институције у том граду. Поред тога, опремљени су простори наших вијећа и организација у Дарди, Шодоловцима, Ердту, Јагодњаку, Нашицама, Магаденовцу и Кнежевим Виноградима.

**У колико мјери припадници заједнице на разини Жупаније показују занимање за организираним радом и активностима и колико вам се младих придружује?**

Поред жупанијског, овде дјелује још 14 наших мањинских вијећа и један представник, а то је одраз стања и интереса на тзв. терену. Кад смо састављали листе за прошли сазив вијећа, недостатак људи био је осјетан, што је потврдио и посљедњи попис становништва по којем смо с 23.000 грађана српске националности спали на свега 15.486. Па иако су у вијећима махом људи старије животне доби, у срединама у којима нас је више има и младих, на пример у Ердту, Шодоловцима, Белом Манастиру, Дарди и Јагодњаку. Но морам истакнути да у неким срединама биљежимо велико учешће жена: тако у Белом Манастиру имамо седам организација, а ја сам сам једини мушки предсједник. У мјестима у којима су наше организације бројније жене се баве различитим активностима, а у онима где су нам вијећа једини организацијски облик оне су носитељице цјелокупне активности, као напр. у Магаденовцу и другим мањим насељима.

**Каквим се онда резултатима надате на предстојећим мањинским изборима?** Услијед премаленог броја пописаних 2021. изгубили смо у односу на 2019. Валпово, у којем више немамо ни представника. Ипак, покушат ћемо саставити листе у срединама у којима до сада нисмо формирали вијећа, рецимо у Чепину, Доњем Михољцу или Чеминцу. Настојат ћемо кроз кампање у медијима и на друштвеним мрежама појаснити људима што су заправо мањинска вијећа, у чему је њихова предност и која им је важност. Што се посљедњег тиче, треба им рећи колико је битно да се властима могу обратити организовано, као заједница; тада вас, наиме, имају обавезу слушати.

**Ви сте и предсједник беломанастирског пододбора Просвјете?**

У Жупанији дјелује седам пододбора, а осми је у оснивању: сваки своје активности усклађује са специфичностима средине у којој ради и, наравно, са својим могућностима. Будући да су у Белом Манастиру активна чак два куд-а, Просвјетин пододбор у том граду организира различита предавања и књижевне вечери, а ангажирамо се и на прослави слава те обиљежавању других датума важних нашој заједници. Лани смо тако, у години обиљежавања свог 25. јубилеја, успјели одрадити све што смо зајртвали и исплатили.

■ Ненад Јовановић

## МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

### Не дамо вам наш Дан жена!

**П**ОВОДОМ Међународног дана жена, доносимо писмо Српског демократског foruma, које је у Сабору 8. марта прочитao заступник СДСС-а Борис Милошевић.

— Зашто славите тај 8. март? То је застарели празник, из неке друге државе, из неког другог система. То нас данас питају они који се ни данас, ни било који други дан никада не питају: ко је та која сваки дан у години ради више за мању накнаду и још мање друштвено признање? Ко је та од које се сваки дан очекују максимална залагања и напори, али чије се мишљење и потребе увијек уважавају најмање?

Било да се ради о обитељи, радном мјесту, школи или факултету – то је жена. И један једини дан у години њој би након свега требао бити превише. И као да није довољно да је жена најискориштаванија радница на послу, и она од које се након посла очекује да бесплатно, беспого-

као сувремена вјештица, жена је дежурни кривац за било који друштвени проблем. Ако капиталу недостаје радне снаге – онда жени треба одузети њезину репродуктивну слободу, њезину особност и њезино тијело претворити у имовину.

Ко други осим жене може бити изложен линчу срама, не само испред болница, него сада и на трговима градова? Жена је крива не само ако не рађаовољно. Она је истодобно крива и ако је превише и ако нијеовољно сексуално активна. Они који клече о трговима, не у понизном, него у пријетећем ставу линча гомиле, спремни су жене спалити на ломачи властитих фрустрација и неприлагођености. И то је то 'ново вријеме' у којем бисмо требале одустати од 8. марта? Не, не дамо вам Дан жена! Ово ће остати наш дан на који и себе и све остale подсећамо на борбу који водимо сваки дан у години. Живио 8. март!

На иницијативу Српског демократског foruma, уз подршку феминистичког колектива фАктив те у заједничкој организацији више локалних удруга: Центар за мир, ненасиље и људска права Осијек, ДКолектив, Генератор, Младформа, Нан-



ворно и само она скрби за све: од дјеце, моћнијих и немоћних, до оних које једва познаје, као да није довољно да њезини напори не заслужују једнака права, жена је уз све то и у свом дому, на свом радном мјесту и на свом мјесту образовања изложенa доминацији и насиљу. Насиље је то које треба осигурати њезину покорност.

Већина жена препознаје да током живота доживи неки облик насиља – психичког, физичког и особито сексуалног. И то све унаточ томе што се жене у правилу учи, одгаја и увјерава да је насиље нешто што требају трпiti, што требају заборавити и на што се морају навикнути. Нормализирано насиље над женама није изнимка ни 'трешка' у систему. То је неизоставни дио друштва које у свим пољима живота третира жене као мање вриједне.

Жене чине већину човјечанства, али дијеле судбину осталих друштвених мањина у томе што им припада мање моћи у друштву, што је свако право које имају тешко изборено и што борба за једнакост није ни близу готова. А опет, на њима дословно лежи свакодневно функционирање друштва.

Жене не само да немају иста права да одлучују у обитељи, на радном мјесту или у својој заједници, женама се оспорава право и да одлучују о оном основном, оном најособнијем – властитом тијелу.

Аранжmani за Дан жена у Великој Горици (Фото: Давор Пуклавец/PIXSELL)

сен дијалог центар, плантажа, Српски демократски forum и Заклада Слагалица, 8. марта 2023. у Осијеку је с почетком у 19 сати одржана прва просвједна шетња, први ноћни марш.

Као и у Zagребu, шетња се одвila под заједничком овогодишњом паролом 'Штрајк у кухињи, штрајк на улици', с циљем упозоравања на важност заступања властитих интереса на сваком мјесту у животу: од кухиње, спаваће собе, радног мјesta, политичке организације до улице.

'Тaj велики хисторијски датум данас се углавном свео на праксу да се симболичним даровима или прославама женама даје до знања да су битне, вољене и схваћене. Дарови и прославе брзо прођу и већ слједећег дана многе жене се враћају бескрајним и тешким кућанским пословима у којима често немају помоћи ни партнера, пословима на којима су слабије плаћене и лошије третиране, докторијма који им не желе пружати здравствене услуге. Многе од њих, као припаднице мањинских заједница, кроз живот носе двоструки или троструки терет идентитета који се пропитују, не поштују и осуђују', навели су из СДФ-а.

■ Новости

# Beskućnice pokraj dvije kuće

**Ja te statičare koji su prilijepili žutu naljepnicu nisam ni čula ni vidjela, znam samo da me od tada nitko nije obišao. No glavno da se u kuću više ne može i da se ne zna kad će se moći. Popucale zidove, urušen dimnjak i razbijene crijebove krpale smo kći i ja o vlastitom trošku, kaže Milka Lukač iz Slavskog Polja**

**U** SLAVSKOM Polju, na samoj granici Banije i Korduna, osamdeset dvogodišnja MILKA LUKAČ živi sa svojom kćerom MILEVOM VUČINIĆ.

— Da mi nije moje Mileve, ne znam što bih: zdravlje popušta na sve strane i sve se teže krećem, pa sama jednostavno ne bih mogla ovdje preživjeti. Sve je zapravo započelo s onim vražnjim ratom koji nas je toliko unažadio da se ni danas ne uspijevamo oporaviti. Taj početak augusta 1995. neću nikad zaboraviti, bila sam u kući sa sinom MILOM, snahom RADOJKOM i dvoje unučadi kad je krenula bježanja. Svi su odlazili glavom bez obzira, pa se i mi priključimo koloni a da ni znali nismo kamo ćemo i zašto bježimo; sjećam se tek da je strah bio velik, prevelik. Najprije smo se nekim čudom dokopali Bosne, pa završili ondje gdje nikad prije bili nismo, u vojvodanskoj Indiji i tamošnjem prihvatalištu — kaže nam majka Milka na početku razgovora.

Svi su Lukačevi, kojima se doskora pri-družila i Mileva, u Indiji otpočetka svakodnevno radili tek za hranu i smještaj, snatreći pritom o povratku svojoj kući. Dvije godine poslije Oluje, Milka se sama vratila u Slavsko Polje i odmah započela obnavljati kuću razrušenu i poplačanu do te mjere da na njoj ni vrata ni prozora nije bilo. Iako je odmah u Vrginmostu podnijela zahtjev za obnovom, nadležno joj je činovništvo uskratilo to pravo, kazavši da ga ostvariti ne može — jer živi sama. Pomirivši se sa sudbinom, zasukala je rukave i posadila vrt, a kad je nekim čudom od države dobila tele, dohranjivala ga je dok nije stasalo za prodaju, pa kupila svinju koja u ovim krajevima ljudima tradicionalno osigurava hranu zimi. Nakon što je uspjela ostvariti pravo na mirovinu nakon supruga NINKA, koji je preminuo prije rata, život je ponovno počeo teći nekim normalnijim

**U općini su kazali da otvorim žiroračun ‘sjednu’ li možda kakvi novci za obnovu, ali od toga još ništa, iako i dalje plaćam naknadu za vođenje računa, kaže Milka**



vodama. Obiteljska je penzija s vremenom rasla, pa Milka danas od prvog do prvog razvlači punih tristo eura: kad poplaća sve što mora, režije i druge obveze, za sve joj ostale potrebe preostane stotinu eura. Njezine su kosti sve slabije, pa više ne može sama obavljati sve ono što je do jučer uspješno radila. Zato su obrađene površine vrta sve manje i manje.

— Stanje mojih kukova je iz dana u dan sve gore još od povratka, pa bih bez svoje Mileve teško išta sama mogla obaviti, pogotovo zimi. Kad se dogodio onaj potres, ležala sam u kući bez ikoga u blizini: na prvo sam se ljuštanje nekako iskobeljala van, vidjevši odmah da je kuća ozbiljno oštećena. Preselila sam se u ljetnu kuhinju, nekadašnju štalu, pa za par dana na kući uočila onu žutu na-

Mileva Vučinić i Milka Lukač pokraj kuće čiju gradnju je zaustavio rat

ljepnicu, s upozorenjem da je u nju opasno ulaziti. Ja te statičare koji su je prilijepili nisam ni čula ni vidjela, znam samo da me od tada više nitko nije obišao. No glavno je da se u kuću više ne može i da se ne zna kada će se moći. Popucale zidove, urušen dimnjak i razbijene crijebove krpale smo kći i ja o vlastitom trošku, koliko smo već imale. U Općini su kazali da otvorim žiroračun ‘sjednu’ li možda kakvi novci za obnovu, ali od toga još ništa, iako i dalje plaćam naknadu za vođenje računa. Sve što sam do danas od pomoći dobila je jedan paket s nešto hrane i odjeće, a sve mi se čini da će tako i ostati — kaže Milka, koja je rođena davne 1941.

Drugi svjetski rat sama ne pamti, ali joj je majka MARIJA prepričavala nevolje kroz koje su prolazili čim je otac SVETOZAR otišao u partizane: cijela njegova četa upala je u zasjedu, nakon koje je dio zarobljenih, među njima i on, poslan u zloglasni Dachau. Kad se vratio iz njemačkog radnog logora, njegova je kći već napunila petu. Dvije godine poslije, umrla je Milkina mama.

**Z**A sve što joj se događalo u životu, za sve te nedaće i nevolje Milka ima nekakvo tumačenje i opravdanje, no jedno do danas ne uspijeva prežaliti, nadajući se da će se iznaci nekakvo valjano rješenje.

— Kad je tata Svetozar 1987. umro, počeli smo umjesto dotrajale stare podizati novu kuću i svi smo se na toj gradnji svojski angažirali. Podizali smo kredite jednog za drugim uz puno odricanja pa je gledali kako raste i zamisljavali da ćemo jednog dana svi zajedno u njoj uživati; taman smo je bili prekrili kad dode onaj prokleti rad i sve ode naopako, pa i ta naša novogradnja koja još stoji pedesetak metara od ove stare, u potresu popucale. Nikako to ne mogu preboljeti, s njom su propali svi naši snovi: sav uloženi trud, težak rad i odricanja, sve je to bilo uzalud. Ta merna još peče i čini mi se da nikada zacijeli neće — otvara nam dušu naša vremesna sugovornica.

Njezina Mileva, koja je udajom stekla prezime Vučinić, danas je također udovica. Živi s majkom kojoj je pomoći nužno potrebna kolikogod može, no povremeno — obično ljeti — odlazi njegovati druge starije i nemoćne ljude u Italiju, jer je to jedini način da još ponešto zaradi za osnovne životne potrebe.

— Ponovno ću onamo ako se mamin stanje imalo poboljša. Imam i sina NIKOLU u Zemunu, pa i do njega odem čim dospijem. Brat Mile bezuspješno nagovara našu majku da se preseli k njemu u Srbiju, ali ona za to ni da čuje: kaže da u tuđini nema života i da je ovdje njezin dom. Sve mi se nekako čini da se pretvara u čuvaricu one tamo kućerine koja će zanavijek ostati nedovršena i prazna. Ostanak opravdava time da je tu grobnica u kojoj je njezin muž, pokraj kojeg želi leći kad i sama umre. Što će sa mnom biti kad se jednom i to dogodi, ne usudim se ni razmišljati: uštedevinu sam potrošila a svojih primanja nemam, pa se uz maminu mirovinu i ja nekako ‘šlepam’ — zaključila je Mileva naš susret ne baš optimističnim tonovima, bacajući tek uzgred pogled na velebno i nedovršeno zdanje oko kojeg trava još uvijek raste. A ona je redovito kosi, makar s tek tinjanjućom nadom da će i do njih navratiti netko tko stvarne ljudske probleme može i vidjeti i rjesiti. ■

# ALEKSANDAR TOLNAUER Savjet će inzistirati na stečenim pravima manjina

Inzistirat ćemo na tome u smislu pozitivne diskriminacije i garantiranja jezika, pisma i tradicije. Taj se princip primjenjuje u Istri, gdje su neke općine i gradovi svojim odlukama dopustili dvojezičnost bez obzira na broj pripadnika manjina. Bilo bi nam draga da se to dešava u cijeloj zemlji

**Z**a otprilike dva mjeseca pripadnici nacionalnih manjina iziće će na izbore za manjinska vijeća i predstavnike, a prije nekoliko mjeseci obilježeno je 20 godina od donošenja Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. O tome i drugim temama razgovaramo s ALEKSANDROM TOLNAUEROM, predsjednikom Savjeta za nacionalne manjine RH.

## Kakve su bile karakteristike ovog saziva Savjeta?

Ovaj saziv imao je mnogo specifičnosti u radu na što su utjecali vanjski faktori – korona i kriza u Evropi i svijetu, ali i potres u nekim krajevima. Kriza je odredila i rad Savjeta i specifičnosti za nacionalne manjine, što rijetko tko uočava. Savjet se sve vrijeme borio, što i jeste njegova osnovna uloga, da se provodi Ustavni zakon, primjenjuje manjinska legislativa i osiguravaju sredstva za kulturnu autonomiju za nacionalne manjine. U tom smislu s ovom Vladom, za razliku od nekih ranijih, nismo imali problema. Sve godine povećavala se financijska podrška, bez obzira na okolnosti. Vlada je donijela i operativni plan, na čemu smo dugo inzistirali jer su ranije donošeni aktioni planovi koji nisu bili obavezujući. U ovoj krizi počelo se, po starom modelu, ukazivati na 'prevelika prava i prezastupljenost manjina', iako manjine u svakom društvu imaju integrativ-

nu ulogu i na njih se primjenjuje pozitivna diskriminacija. A male razlike, koje postoje i koje su neki lukavno isticali, propagandnim narativima pretvaraju se u veliku mržnju. Stvara se atmosfera da manjine imaju prevelika prava. Kako se mnogi povode za masom, tim narativom stvaraju se tenzije u društvu koje nekima trebaju zbog političkih razloga; sve je to *déjà vu* i s tim smo se tokom godina više puta susretali.

Branili smo prava nacionalnih manjina, za što smo imali podršku; branili smo i Novosti koje su prozivali u vezi toga kako pišu i zašto im se daju sredstva, ne obazirući se na najvažnije, a to je da moramo razvijati demokratsko društvo u kojem mogu postojati razni stavovi. Susretali smo se s 'nepredvidljivom prošlošću' – revisionizmom. Revizija mora postojati za svaku znanost, ali ovo nisu povijesni revisionizmi, nego povijesni falsifikati koji se tiču manjina. Sretali smo se s problemima oko pitanja jezika i pisma nacionalnih manjina i bavili se brojnim stvarima vezanim uz manjine.

## Nadstranačko tijelo

Gleda nas se kao financijera kulturne autonomije, što je tek dio obaveza i ovlasti Savjeta, jer ono drugo, recimo priopćenja i reakcije na te pojave, nije medijski ni društveno atrak-

tivno. Iako se moglo više napraviti, bili smo uspješni: bili smo svjesni da u kriznoj situaciji krivcem prozivaju onog najmanjeg, u ovom slučaju manjine. Pogotovo zato što smo kao zemlja imali smetnje u razvoju demokratskih integrativnih elemenata na područjima koja su godinama nakon rata još uvijek postkonfliktna. Bili smo izloženi i kritikama iz redova manjina, neki su bili nezadovoljni što su manjine u vladajućoj koaliciji, ali to sve spada u razvoj političkog pluralizma. Pojavljuju se ljudi koji jako puno govore i kritiziraju manjine, ali u biografiji nemaju ništa što bi upućivalo da su za to kompetentni. Svjedoci

smo prijedloga za smanjivanje prava manjina. Po njima, manjinski zastupnici ne bi smjeli glasati o proračunu i Vladi, ali bi trebali plaćati porez. S druge strane, manjine kao i drugi plaćaju HRT-ovu preplatu i imaju pravo na emisije koje se njih tiču, ali su tu podstavljeni. Inzistirali smo i na pamćenju kao otpor zaboravu. Povijest se zlorabi, ali treba inzistirati na tome da se zna što se i kako zbiralo da se stvari ne ponavljaju.

## *Mi kao krovno tijelo manjina trebamo biti psi čuvari*

## *Ustavnog zakona, volio to netko ili ne.*

*I to ne samo u smislu argumentacije, nego i rješavanja problema*

## Dakle, smatraste da je Savjet ispunio svoju funkciju?

Danas je Savjet tijelo za koje svi znaju. Najviše nam je imponiralo kad se pojavio problem i kad se i većina počela obraćati Savjetu. Pomagali smo svima koji su nam se obraćali zbog rješavanja problema, od konvalidacije mirovina nadalje. Nadstranačko smo tijelo, na što smo ponosni. Bitni su interesi nacionalnih manjina, bez obzira na to tko pripada kojoj opciji; tu pomaže što se u Hrvatskoj provode multikulturalizam i integrativni model, a ne asimilacija. Zašto to govorim? Po modelu koji ova Vlada provodi, participacija pripadnika manjina u odlučivanju je dodatni kriterij za ostvarivanje njihovih prava. Bez obzira na one koji kritiziraju ulogu manjinskih saborskih zastupnika, to se ne odnosi samo na odluke koje su usmjerene na manjinski korpus, nego i na odluke od važnosti za cijelo društvo.

Savjet ima i respektabilnu poziciju kod matičnih zemalja naših manjina, ali i u međunarodnoj zajednici koja nas kontaktira. Kad je Hrvatska ulazila u EU, u vezi poglavlja 23 predstavnici manjina odigrali su veliku ulogu jer su dali pozitivan stav o ulasku. Radimo i na poboljšavanju i širenju odnosa između matičnih država pripadnika naših manjina i Hrvatske i spremni smo u tome učestvovati zajedno s njihovim institucijama.

**Jedna od stvari u kojima je Savjet bio pionir jeste transparentnost dodjele sredstava.**

Imao sam iskustva u tome jer smo, što se tiče kriterija, naslijedili model od ranijeg Ureda za nacionalne manjine. Unaprijedili smo kriterije i metodologiju praćenja financiranja; dva puta smo se prilagođavali evropskim standardima, ali smo se izborili da su tijela EU-a usvojila neke hrvatske specifičnosti oko manjina. Uostalom, u Evropi ne postoji jedinstvena manjinska politika. Što se tiče financija u godinama kovida, reagirali smo kako manjine ne bi gubile sredstva, jer je bilo jasno da ih u situaciji protuepidemijskih mjeru neće moći koristiti, pa smo zbog tih posebnih okolnosti donijeli dodatne kriterije financiranja programa kulturne autonomije, tako da manjine nisu ostale oštećene.

**Pošto je i to u nadležnosti Savjeta, koliko je programa kulturne autonomije prijavljeno za sufinanciranje u ovoj godini?**

Za ovu godinu ukupno je prijavljen 1.221 program od strane 108 udruga ili ustanova nacionalnih manjina sa 128 njihovih podružnica. Od toga je za informiranje prijavljeno 74 programa, za što se traži 3.156.203 eura, za 82 programa izdavaštva zatraženo je 425.172 eura, za 462 programa kulturnog amaterizma 2.843.403 eura i za 603 programa kulturnih manifestacija 3.023.186 eura. Ukupno je to 9.807.964 eura, što je povećanje od 17,4 posto u odnosu na 2022., kad je zatraženo 8.350.828 eura. Podsjetimo, za programe kulturne autonomije za ovu godinu predvideno je oko 7,7 miliona eura.

**Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina donesen je prije nešto više od 20 godina. Koliko je on u praksi provediv?**

Ustavni zakon je u nekim stvarima bio prenormiran; kad ga se donosilo, Hrvatska je tražila status kandidata za EU, tako da su mnogi detalji bili superliberalni, ali su se u praksi pokazali teško provedivi. Recimo, samo kod nas se izvještaji osim svakih šest mjeseci i godišnje daju i tromjesečno, što opterećuje i udruge i našu službu. Mi kao krovno tijelo manjina trebamo biti psi čuvari Ustavnog zakona, volio to netko ili ne. I to ne samo u smislu argumentacije, nego i rješavanja problema. To je najveća naša prednost i snaga, pa one manjine koje nemaju saborske zastupnike u Savjetu mogu artikulirati pitanja koja ih muče. Savjet ne može davati amandmane, ali imamo osam manjinskih zastupnika koji su itekako potrebni, uz pet članova iz nevladinih organizacija i sedam koje predlažu jedinice lokalne samouprave. U tom sastavu mogu se artikulirati i dati efikasna rješenja za brojne probleme.

**Bili trebalo ići u izmjene Ustavnog zakona?**  
Smatramo da bi trebalo razmotriti ulogu instituta manjinskih vijeća, prvo po broju članova koji je po nama prevelik – 10 u općini, 15 u gradu i 25 u županiji, jer su vidljivi problemi oko kvoruma. Drugo, ta



vijeća moraju dobiti veću ulogu. Ona imaju savjetodavnu ulogu i sastavni su dio jedinica lokalne samouprave, ali im se mora dati zakonska mogućnost da mogu utjecati na odluke, jer sada mogu samo na nešto ukaživati. Nije riješena ni problematika pravne osobnosti predstavnika nacionalnih manjina, s obzirom na to da po Ustavnom zakonu imaju sva prava i obaveze kao i vijeća osim pravne osobnosti i OIB-a te odgovaraju svojom imovinom. Osim toga, prihvatali smo niz zakona prilagođenih EU-u koji ne korespondiraju s rokovima za finansiranje udruga i metodologijom praćenja troškova, pa bi i tu trebalo nešto mijenjati.

Bavimo se politikom, ali u politici nema ljubavi, već samo interes. Nikad nisam dozvoljavao da se manjine tretira kao one koje

**Pojavljuju se ljudi koji jako puno govore i kritiziraju manjine, ali u biografiji nemaju ništa što bi upućivalo da su za to kompetentni. Po njima, manjinski zastupnici ne bi smjeli glasati o proračunu i Vladi, ali bi trebali plaćati porez**

‘trguju’ i ‘ucjenjuju’, dok svi ostali ‘pregovaraju’. Zauzeli smo stav i branimo dignitet onoga čime se bavimo, ali i čitave Hrvatske. Manjine ovdje žive i njima nije interes da sve propadne. Zato nam je glavno da unapredujemo stvari; Savjet nije tu da stvara probleme, nego da ih rješava. U tome nam pomaže i partnerski odnos s Vladom i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

**Izbori 7. maja**

**Manjinski izbori bit će održani 7. maja. Zbog rezultata popisa bit će manji broj vijeća i predstavnika, kakav će biti odziv?**  
Teza o malom odzivu je vrlo diskutabilna. Često se govori o malom broju manjinaca koji izlaze na izbore, ali kad uzmete u obzir broj izaslih i ukupan broj pripadnika neke manjine, postotak izlaznosti korespondira s drugim izborima. Uz to, uvjeti u kojima se odvijaju izbori su drugačiji; ponosni smo što smo nakon sedam godina uspjeli da Zakon o izboru vijeća i predstavnika nacionalnih manjina bude donesen, jer su se oni ranije, potpuno nelogično, birali po Zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi po kojem su i stranke bile predlagачi, dok su, s obzirom na to da vijeća nisu stranačka, predlagачi samo udruge i pripadnici nacionalnih manjina. Dakle, smatram da će odziv biti na ranijoj razini. S obzirom na popis, trend smanjivanja broja manjinaca i zbog toga smanjenu zastupljenost koja sa sobom donosi i smanjenje nekih prava, Savjet će morati inzistirati i na stečenim pravima manjina, ne da bi se nekog ugrozilo, nego u smislu pozitivne diskriminacije i garantiranja jezika, pisma i tradicije. Na tome treba inzistirati zbog cjelokupne povijesti zemlje i svih njenih krajeva. Taj se princip primjenjuje u Istri, gdje su neke općine i gradovi svojim odlukama dopustili dvojezičnost bez obzira na broj pripadnika manjina. Bilo bi nam draga da se to dešava u cijeloj zemlji.

**Kako komentirate nevidljivost manjinskih izbora u javnosti i koliko tu mogu pomoći lokalne vlasti?**

Savjet osigurava sredstva za najavu. Nažalost, HRT se kao javna televizija, ali i drugi mediji, slabo pokazao. Za prošle izbore snimljen je spot, što je bilo premalo. Voljeli bismo da spot ide tjedan dana, a ne dan prije izbora. Generalno, mediji trebaju pokazati ne samo da su izbori, nego i da su ljudi koji se biraju u manjinska vijeća sastavni dio lokalnih samouprava za manjinska, ali u mnogim sredinama i zajednička pitanja. Broj biračkih mesta je manji nego za ostale izbore, a ne korespondira ni s lokacijama na kojima u nekoj općini ili gradu žive manjine. Biračko mjesto obično je u sjedištu općine, a ne u naseljima gdje su pripadnici manjina, i to dobrom dijelom starija populacija koja ne može ići desetak kilometara ako ih netko ne preveze.

**Kako objasniti da postoje sredine gdje manjine ne žele formiranje manjinskih vijeća ili za to ne znaju?**

U zakonskim aktima piše da manjine mogu formirati svoja vijeća, što je visoki demokratski domet, ali mnogi još uvijek nisu educirani u tom smislu. Postoji i problem deficitne mladih ljudi koji treba uključivati u vijeća, ali njih zbog situacije nema puno i ne pokazuju velik interes za to. Da bi se to promjenilo, potreban je veliki napor i angažman. Osim toga, Savjet nije Centralni komitet nacionalnih manjina. Ne mogu ja određivati nešto nekom u Benkovcu, jer na lokalnom nivou postoje izabrani ljudi. Sistem je smisljen odlično, ali postoji procedura: ako se ne provodi Ustavni zakon, najprije se treba obratiti lokalnoj samoupravi i nadležnim organima, a tek ako to ignoriraju, obraća se Savjetu koji onda ima pravo reagirati. Ne možeš prvo na Vrhovni, a onda na općinski sud. Na našim seminarima za manjinska vijeća nastaviti ćemo, između ostalog, ospozobljavati ljudi da znaju postupke i zadatke vijeća, jer to mnogi ne znaju dovoljno. ■

# Plavi heroji rada

**Mi radimo po učinku, a kad se zbroje svi rizici, naš posao trenutno nije isplativ, kazao je predstavnik radnika Silvio Šimić na prosvjedu woltovaca u Zagrebu. Iako digitalne platforme u svijetu također često posluju preko tzv. aggregatora, procjenjuje se da je u Hrvatskoj preko posredničkih tvrtki zaposleno čak 80 posto radnika, što je znatno više nego u ostaku EU-a**

**P**ROVOGA je marta najpoznatiji nam domaći reper VOJKO V nakon pet godina suše izbacio novi album 'Dvojko'. Na njemu se, među ostalim, nalazi i muzički ep naziva 'Tour Life'. U 20 minuta numere stali su i stihovi: 'Robovi iz Wolta donose mi pizze doma, robovi iz Glova gradili su piramide.'

Dan kasnije, drugoga marta, dostavljači Wolta ponovno prosvjeduju u Zagrebu. Prvi put su ulicama protestno zaprašili sredinom februara, kad je Inicijativa zajednice Volt dostavljača zatražila pregovore s upravom

firme. Zahtjevali su mogućnost rada preko vlastitog obrta, povećanje naknade za dostavu, optimizaciju aplikacije, regulaciju rada stranih državljanina i izradu crne liste posrednika između sebe i Wolta, tzv. tvrtki agregata.

Pregovori s upravom Wolta u međuvremenu su propali pa smo se na Zubatoj marčanoj kiši na Vrbanima imali priliku ponovno družiti s dostavljačicama i dostavljačima. Okupilo ih se skoro stotinjak. Od raskrija kod šoping-centra dio biciklista u plavom pedalirao je skupa, prolaznici teško da su mogli da ih ne primijete. Ponijeli su transparente,

zviždaljke okačili oko vrata, izgnorirali kišu (navikli su, kažu, na vremenske neprilike). Na transparentima od poruke generalnom direktoru Wolta MARINU ŠUŠNJARU da ih pobroji i popiše, što je na zadnjem prosvjedu činio ('Malo nas je 24, Marine dodi i broji'), do odbijanja minimalne plaće ('Nećemo minimalac, hoćemo 30 posto').

— Prisiljeni smo na ove akcije nakon propalih razgovora jer nas je uprava Wolta odlučila diskreditirati. Pregovora više nema — kazao je uvodno medijima predstavnik radnika SILVIO ŠIMIĆ.

Ponovo je odmah i radničke zahtjeve: porast cijene rada od najmanje 30 posto, omogućavanje rada putem obrta, ukidanje tvrtki aggregatatora, nadzor uvjeta rada stranih radnika i radnica.

— Moramo uzeti u obzir da je naš posao rizičan, u kojem ima i ozljeda, u kojem ako nismo na cesti, nitko ne zaradi ništa. Mi radimo po učinku, a kad se zbroje svi rizici, složit ćemo se da taj posao trenutno nije isplativ — rekao je Šimić.

Objasnio je da su se u zadnje vrijeme povećali troškovi za doprinose, provizije za aggregatore, a jedino se cijena rada dostavljača smanjila. Podršku radnicima dala je i saborska zastupnica Radničke fronte KATARINA PEOVIĆ koja je istaknula kako je Volt taj koji opetovanje krši radnička prava. Podsjetila je okupljene na povećanje cijena dostave uoči prosvjeda koji su radnici održali u februaru.

— Volt je iskoristio priliku i poslao radnicima poruku da će se taj dan, baš slučajno, dići cijena dostave. Znači, imaju novca, ali samo za suzbijanje prosvjeda. I danas prije prosvjeda radnicima stiže poruka da se diže cijena rada — kazala je Peović.

Skrenula je pažnju i na položaj stranih radnika, kojih je u Zagrebu sve više kao dostavljača Wolta i koji su u posebno ranjivoj poziciji.

— Dvojica radnika Indijaca dobila su otkaz jer su pala s motora. Njihov aggregator izbacio ih je na cestu. Oni nemaju nikakvu zaštitu. Radnici traže da se regulira njihov status. Volt kaže da su oni nemoćni jer je Vlada donijela zakon prema kojemu su aggregatori dobili podršku i status poslodavca. Volt je sudjelovao u izradi tog zakona — rekla je Peović.

Kao i Vojko V, ocijenila je da su Volt i tvrtke aggregatori moderni robovlasnici. Osnovan 2014. godine, Volt sada posluje u više od 20 zemalja i 300 gradova širom svijeta. Ima oko 7000 'svojih' uredskih zaposlenika i partnera pod kojima radi oko 150 tisuća dostavljača na globalnoj razini. Širi se i raspon usluga koje se mogu (d)obaviti putem platforme, ne radi se samo o dostavi hrane.

Primjerice, u pandemijsku jesen 2020. godine umjetnički centar Zuzeum u Rigi odlučio je Volt koristiti za promociju nove izložbe. Umjetnička djela bila su podijeljena na predjela, glavna jela i deserte, a dostavljači su ih isporučivali zajedno s ulaznicama za muzej kad opet bude otvoren. 'Drago nam je što smo pronašli način da dodamo nešto lijepo u našu rutinu lockdowna. Ponekad, tijekom ovih teških vremena, korištenje Wolta postaje izvor prokratinacije, a ovakvo korištenje Wolta kao obrazovnog i inspirativnog kanala uzbudljiva je prilika', kazali su tada iz Zuzeuma i Wolta.

Da je Volt taj koji bi s radnicima trebao pregovarati o uvjetima rada, obrazovno i inspirativno istaknuo je na prosvjedu radnika predsjednik Novog sindikata MARIO IVEKOVIĆ.

— Radnici imaju pravo na kolektivno pregovaranje, a to nije moguće s tvrtkama aggregatatorima jer one ne određuju cijenu rada. Pregovara se s onim tko određuje cijenu rada, a to je Volt — poručio je Iveković.

Okupljenima se obratio i direktor Šušnjar koji je, čim je stao za mikrofon, popraćen skandiranjem radnika 'uprava, odlazi'. Šušnjar je kazao da izjave radnika mogu 'ozbiljno ugroziti reputaciju Wolta', dodavši da poslovanje firme ovisi o povjerenju korisnika koji se već sutra mogu okrenuti drugoj platformi. Da reputaciju narušavaju sami sebi, i to ovakvim ponašanjem prema radnicima, glasno su mu poručili okupljeni radnici.

Prosvjed na Vrbanima okupio je stotinjak dostavljačica i dostavljača  
(Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)



# nada

Društveni  
magazin  
Srpskog  
demokratskog  
forum-a

NOVOSTI  
НОВОСТИ

#1212, Petak 10/03/2023



## LANA BASTAŠIĆ Neću da pustim budale

*Vjerujem da na sve treba odgovoriti, radi čega sam i navukla na sebe dosta hejtera, ali rat ne počinje prvim ispaljenim metkom, femicid ne počinje fizičkim nasiljem, sve počinje upravo u jeziku i prvo netko izgovori strahote. Zato je važno biti glasna*

**L**ANA BASTAŠIĆ jedna je od najpoznatijih postjugoslavenskih književnica tzv. mlađe generacije. Rođena je u Zagrebu, odrasla u Banjoj Luci, radila u Barceloni, a sada živi između Beograda i književnih rezidencija. Autorica je tri zbirke kratkih priča – 'Trajni pigmenti', 'Vatrometi' i 'Mlijecni zubi', knjige priča za djecu 'Nastja crta sunce' i zbirke poezije 'Triptih o Bosni i umiranju'. Za roman 'Uhvati zeca' dobila je Evropsku nagradu za književnost 2020. godine i međunarodnu nagradu Latisana per il Nord-est 2021. godine. Roman je bio uvršten u nazuži izbor za NIN-ovu nagradu i nagradu 'Biljana Jovanović' te je preveden na 18 jezika. Razgovarale smo preko Zooma na relaciji Zagreb – Berlin, veza je pucala više puta jer je isticalo onih besplatnih 45 minuta, ali nismo se dale ni stale.

U vašoj službenoj biografiji piše da 'ponekad' živite u Beogradu. Ipak, s obzirom na staru dobru poslovnicu 'dom je tamo gdje je mačka', a imate baš dosta fotografija na društvenim mrežama s mačkom, gdje su mačka i dom? To je tehnički sestrina mačka, ali kako sam živjela s njima u Beogradu i bila dosta kod kuće, Ruža je postala moja mačka. U Beogradu je i jako mi nedostaje.

Otkad ste stigli u Berlin, zvijezde na Instagramu postale su vaše biljke? Početkom februara došla sam na jednogodišnju rezidenciju u Berlinu, na program Umjetnici u Berlinu DAAD-a (Deutscher Akademischer Austauschdienst), kako sam sretna što sam tu. U stanu ne smijem imati cimere ni životinje, zato imam biljke, sa mnom žive Eugen i Mjuriel s kojima ću provesti berlinsku godinu.

## Odlučila sam da mi je pisanje vokacija

Tko je bila Lana Bastašić prije Lane Bastašić, kada ste počeli pisati i kako je došlo do objave prve zbirke priča 2010. godine? Pišem oduvijek. Kao i mnoga djeca imala sam dnevnik kada sam bila mala. A prva priča, 'Druga crta', koju sam poslala na zrenjaninski konkurs Ulaznica,

Pišem oduvijek. Kao i mnoga djeca imala sam dnevnik. A prva priča, 'Druga crta', koju sam poslala na zrenjaninski konkurs Ulaznica i dobila drugu nagradu, nastala je nakon prakse u Medicinskoj školi Banja Luka

i za koju sam dobila drugu nagradu, nastala je nakon prakse u Medicinskoj školi Banja Luka. Dok sam bila na praksi na ginekologiji, promatrala sam kako su tretirane žene koje su došle na abortus, odnos medicinskih sestara prema njima, razliku u tretmanu kćeri nekih moćnika i običnih žena. Nakon toga, tokom studija engleskog jezika i književnosti, napisala sam još tri duže priče i vidjela da je Studentski kulturni centar Kragujevac raspisao konkurs za prvi rukopis. Kako nisam poznavala apsolutno nikoga iz književnog svijeta, bilo mi je logično slati priče na konkurse i u časopise, i, eto, priče su prošle, knjiga 'Trajni pigmenti' je objavljena u ediciji 'Prvenac'. Ipak, sve do objave romana na književnost nisam gledala kao na profesiju jer finansijski i nije mogla da bude i boljelo me što mi nešto čim se želim baviti 'mora' biti hobi. U jednom sam trenutku donijela svjesnu odluku da je ovo moja vokacija i da moram da riskiram i onda se sve nekako i posložilo. Naravno, uviđej je lakše kad imaš roman jer tržište voli romane, ali mislim da ima i do odnosa svih nas, kolektivno i individualno, prema spisateljskom poslu.

Kako ste zaradivali za život dok vam je književnost bila 'samo' hobi? Na promociji svoje zbirke u kafiću u Banjoj Luci vidjela sam na šanku oglas da traže konobaricu pa sam idući ponedjeljak došla raditi. To mi je bio jedan od prvih poslova, a uskoro sam dobila poziv s biroa i bila sekretarica nekim advokatima, predosadan posao. Nakon završetka mastera, otišla sam u Prag po certifikat kako bih mogla predavati engleski kao strani jezik i dobila sam posao u Barceloni, u kojemu sam narednih sedam godina bila profesorica engleskog po raznim privatnim školama.

Često su vas u intervjuima ispitivali o našim jezicima i jeziku, kažete da pišete na srpsko-hrvatskom, evo ja vam postavljam pitanja na hrvatsko-srpskom, bome smo subverzivne. Ipak, više me zanima vaše iskustvo suživota sa španjolskim i katalonskim jezicima iz vremena kada ste živjeli u Barceloni? Učila sam malo španski još u Banjoj Luci, ali su svi moji novi prijatelji, kao i porodica mog tadašnjeg muža pričali katalonski, do selidbe nisam bila svjesna da je to svakodnevni jezik mnogim ljudima. Postoji stav da je u Barceloni dovoljno pričati španski, što je po meni jedan kolonijalni imperijalistički stav. Bilo mi je normalno učiti i pričati dva jezika u bilingvalnom gradu. Katalonski mi je poslije pomogao, mogu dosta da razumijem talijanski zbog njega.

Znači, učenje katalonskog nije bio politički čin? Učila sam ga bez nekih političkih stremljenja, ali onda sam upoznala dosta ljudi koji se sjećaju vremena kada je katalonski bio zabranjen, upoznala sam se i s tadašnjom katalonskom ljevicom. Španjolska je zemlja u kojoj sam vidjela kako ljudi dižu na ulici desnicu u 'Sieg Heil', ali i zemlja u kojoj je, 2017., dan nakon terorističkog napada na barcelonskoj Rambli, organiziran protest protiv islamofobije. Građanski neposluh u toj je zemlji, pogotovo u stvarno inkluzivnoj Barceloni, jako važan.

**U trećem sam mjesecu došla u Zagreb, zatvorile su se granice i nisam mogla izaći iz zemlje. Presudna je bila solidarnost kolega i kolegica. Dubravka Ugrešić mi je rekla: 'Evo vam stan, ključ, ostanite koliko hoćete.'**

Početak pandemije koronavirusa provedeli ste sasvim neplanirano u Zagrebu, a dnevnik '2020.', koji ste pisali s pet kolega, regionalnih književnika i književnica, dobio je sasvim neočekivani smjer. 'Dnevnik' smo LUIZA BOUHARAOUA, RUMENA BUŽAROVSKA, DANILO LUČIĆ, DIJANA MATKOVIĆ, NIKOLA NIKOLIĆ i ja isplanirali još 2019. i stvarno nam je bila ideja da pišemo o raznim nama bitnim temama, ali, eto, pojela ga je korona. U trećem sam mjesecu došla u Zagreb, zatvorile su se granice i nisam mogla izaći iz zemlje. Osjećaj da sam u svom rodnom gradu, a u tom gradu nemam svoj krevet, i ne znam koliko ću morati biti gošća, bio je stvarno čudan. Presudna je bila solidarnost kolega i kolegica. DUBRAVKA UGREŠIĆ mi je rekla: 'Evo vam stan, ključ, ostanite koliko hoćete.' SVEN POPOVIĆ i njegovi roditelji su mi bili kao obitelj. Imala sam neke komšinice koje su bile u samoizolaciji jer su doputovale iz Amerike pa sam šetala tuđe pse u tuđem, a mom gradu, oblijepljenom trakama nakon potresa.

Zbirku priča 'Mlijecni zubi' pisali ste ni manje ni više nego za radnim stolom Dubravke Ugrešić? Tako je, Dubravka Ugrešić mi je dala svoj stan na neodređeno nakon što smo samo jednom popile čaj. Kako je njen život u Amsterdamu, stan je poluprazan, na policama su samo strana izdanja njenih knjiga, i onda shvatiš da dok pišeš jutarnju kavu gledaš u sabrana djela vlasnice stana i nekako ti se sve što toga dana napiše čini nedovoljno dobro (smijeh).

Na poziv urednika Semezdina Mehmedinovića 2021. godine pišete druge dnevničke zapise, knjigu 'Crveni kofer' s rezidencije u Cirihi. Među ostalim, pišete i o boravku u bolnici zbog operativnog zahvata vezanog uz reproduktivno zdravlje. Kako funkcioniра švicarski zdravstveni sustav? Srećom, u sklopu rezidencije imala sam zdravstveno osiguranje, koje inače nemam, ni u Bosni ni u Srbiji. Ginekologinja je bila fenomenalna, doktorica mi je nakon operacije rekla da je odličan trenutak da primim HPV vakcunu. Odgovorila sam joj da imam 34 godine, čula sam da se vakcina daje maloljetnim devojčicama pa me informirala da

najnovija istraživanja pokazuju da se vakcina može primiti u bilo kojo dobi kada nemate virus u tijelu. Dvije sam doze primila u Cirihi, treću, koju sam trebala primiti u Beogradu, morala sam nabavljati preko neke apoteke na crno i platiti 140 eura. Iskustvo koje također pamtim je da mi je ginekologinja objasnila da ne moram trpitи bol – na pitanje treba li mi nešto protiv bolova nakon biopsije maternice, rekla sam da boli podnošljivo pa da ne treba. Onda smo razgovarale o tom kako su žene naučene da moraju trpitи i da je naša bol nekako uvijek manje važna.

## U Berlinu pišem drugi roman

Roman 'Uhvati zeca' preveden je na 18 jezika. Koliko god je njegova priča univerzalna, prostor u kojem se dešava izuzetno je važan za odrastanje samih junakinja. Ima li razlike u recepciji romana na Balkanu i na Zapadu? Recepcija se razlikovala od zemlje do zemlje. Na primjer, u Njemačkoj žensko prijateljstvo stvarno nije neki spektakularno nov motiv i ne podcrtava se kao kod nas. Dijasporu zanima nostalgijska, ponekad me čak malo i smetalo pretjerano nostalgično čitanje knjige jer sam nostalgiju, makar kroz Lejlin lik, pokušala da izbjegnem. U Srbiji te odmah prozovu drugosrbijankom i stranom plaćenicom jer zašto ne pišeš o srpskim žrtvama u Hrvatskoj. Najmanje sam reakcija dobila iz Banja Luke, tužno je kad dodeš u Berlin i vidiš knjigu u svim knjižarama, a ne vidiš je u svom gradu, pogotovo ako napišeš knjigu o tom gradu. Različita su čitanja, na primjer u Kataloniji se ljudi identificuju s promjenom imena u knjizi jer su mnogi morali da koriste španska imena za vrijeme FRANCA, a na američkim čitateljskim klubovima knjigu su tretirali kao road trip, jedna mi je novinarka čak rekla da nije jasno na koji rat točno mislim u romanu. Kontaš, mi znamo sve o njima, tko im sjedi u Vrhovnom sudu, pratimo im političarke, oni ne znaju za Bosnu i rat.

Osjećate li pritisak pišući drugi roman nakon uspjeha 'Zeca'? Važno mi je da se ne ponavljam, ne želim da svi moji romani budu napisani istim glasom pa naravno da znam da osjetim pritisak i strah – kao da nekog lažem da sam spisateljica i da mi se zapravo samo jednom posrećilo. Ali, evo baš sad u Berlinu pišem taj drugi roman jer sam rekla себi: imam pravo i da napišeš osrednju knjigu. Plan je da roman bude gotov iduće godine pa ćemo da vidimo. Ima toliko spisateljica koje obožavam, a koje su pisale i fenomenalne romane i samo okej romane, ne moraš da budeš savršena da bi imala svoje mjesto za stolom. Po meni je to isto dio seksističke književne kulture, imam pravo da budem dio ovog dijaloga samo ako napišem nešto spektakularno.

Surađujete s mnogim regionalnim književnicama i međusobno se javno podupirete, čini mi se da se to i dalje smatra nekom iznimkom u književnom polju?



Neke od tih sjajnih žena su mi baš bliske prijateljice, nevezano za to što su mi i kolegice, a solidarnost je direktni odgovor na kapitalistički književni koncept i hijerarhijsko gledanje na književne 'rezultate', kao da postoji jedan pobjednik. Nije li logično da želimo da se poveća broj čitalaca, a on se povećava tako što svi skupa pišemo što više dobrih knjiga. Uvijek kažem, ako selo ima jednog pjesnika, neće biti ni književnog festivala ni časopisa ni biblioteke. Recimo, kako sam sretna što je zbirka 'Nikamo ne idem' Rumene Bužarovske prevedena na engleski jezik pa mogu svim svojim ljudima vani da prepričam tu divnu knjigu. Osjetim neki ponos, a i ljudima će biti jasnije odakle i ja dolazim kada je pročitaju, meni je zdrav razum da se međusobno promovišemo.

S Lamijom Begagić i Lejlom Kalamujić organizirali ste književna druženja '3+3 sestre', o čemu je riječ? Nas tri smo u jednoj sarajevskoj kafani došle na ideju da imamo književne večeri na kojima tri spisateljice govore o neke druge tri spisateljice, a ne otkrije-

mo unaprijed o kome ćemo da pričamo. Te su večeri prošle odlično, družile smo se u Sarajevu, Mostaru, Banjoj Luci, Rušena je koncept prenijela i na Makedoniju. Skroz smo otvorene da bilo tko 'kopira' ideju, organizujte se.

## Djetinjstvo me kao tema opsjeda

Zbirka priča 'Mliječni zubi' govori od onome mračnomete u našim djetinjstvima. Odakle motivacija za knjigu u kojoj su glavni likovi djeca? Djetinjstvo je tema koja me kao spisateljicu već neko vrijeme opsjeda – dok sam pisala roman, shvatila sam da još želim da istražujem djetinjstvo, ali u onom obimu koji me zanimalo, pojelo bi strukturu romana. Paralelno, već sam imala dvije priče s djecom kao glavnim likovima. Htjela sam da zapišem svoje iskustvo sa časa fizičkog, htjela sam napisati priču koju mi je mama ispričala – o slijetanju na Mjesec i dječjoj perspektivi tog događaja u jednom selu.

Paralelno, privlačio me horor kao žanr, odnosno ono što se u engleskom kaže *uncanny*, nešto što je rubno, strašno i uznemirujuće, ali ti osjećaji u knjizi nisu sami sebi svrhom, nego govore puno o društvu u kojem odrastaju djeca. Isto-vremeno, knjiga 'Fizika tuge' GEORGIA

**Na proteste dolazim kao građanka, nekad nemam dovoljno vremena jer putujem i radim druge stvari, ali gledam žene, aktivistkinje koje obavljaju odličan posao i moram da podržim uvijek kada mogu**

GOSPODINOVA i priča o dječaku-Minotauru podstakla me da razmišljam o malim, budućim čudovištima i u kojim uvjetima oni nastaju. Ovo se dešava u trenutku u kojem u Srbiji kreće priča o padu nataliteta i onda sam shvatila da ima smisla pričati kako se ustvari ponašamo prema toj djeci kada nisu samo brojevi u knjizi rođenih, nego mali ljudi od krvi i mesa.

Izjavili ste: 'Feminizam nikoga ne ugrožava i nikome ništa ne oduzima. Ako vam to nije jasno, niste uradili zadaću.' Mnogi zadaću uradili nisu, ali vi ste i dalje aktivni na raznim protestima, zašto vam je važno izaći na ulicu? Čudno mi je da itko tko je imao iskustvo raspada Jugoslavije može da misli da je u redu uzimati stvari zdravo za gotovo. Također, ako gledamo vijesti iz Evrope, iz Amerike, vidimo da je toliko lako izgubiti osnovna prava ako ih malo pustiš, svjesna sam toga do granice paranoje. Sve je moguće, pogledajte istoriju Afganistana, mogu da zamislite da je za 50 godina ženama u Hrvatskoj ili Bosni zabranjen abortus. U našem narodu postoji uzrečica 'ma, pusti budalu'. Neću da puštam budale, kad ih pustiš, budale prevladaju. Nisam dio nikakvog udruženja, na proteste dolazim kao građanka, nekad nemam dovoljno vremena jer puno putujem i radim druge stvari, ali gledam žene, aktivistkinje koje obavljaju odličan posao i moram da podržim uvijek kada mogu. Jako mi je važna priča MARIJE LUKIĆ, protesti radi Informera i rodno uvjetovanog nasilja u Beogradu. U Barceloni sam bila na moćnim osmomartovskim marševima.

U 'Crvenom koferu' navodite da su vam životne smjernice da pišete, da putujete, da volite i da zajebavate fašiste. Na koje načine zajebavate fašiste?

Ja sam kao onaj mame koji govori 'dušo, ne mogu da dođem u krevet jer netko u dva ujutro na internetu nije u pravu'. Vjerujem da na sve treba odgovoriti, radi čega sam i navukla na sebe dosta hejtera, ali rat ne počinje prvim ispaljenim metkom, femicid ne počinje fizičkim nasiljem, sve počinje upravo u jeziku i prvo netko izgovori strahote. Zato mislim da je važno prozivati, provocirati, nekad i humorom, biti glasna, jer će to možda pročitati neka šesnaestogodišnjakinja kojoj će biti važno da postoje neki ljudi, neke žene, koje je razumiju. Diskriminacija kreće u jeziku i tu je također treba hvatati. Ne mogu da bacam flaše na protestima jer sporo trčim i mala sam, ali mogu da tipkam u dva ujutro.

Hrvatski jezični portal kaže da je nada 'očekivanje budućeg dobra'. Što dobro očekujete?

Nadu mi daju mladi ljudi koje upoznajem u srednjim školama – u gimnaziji u Sremskim Karlovcima upoznala sam mlade pankere i djevojčice koje su izborile besplatne uloške u školi. Ta generacija je sjajna, nemaju zumeri više strpljenja i ne čute, ne srame se što su feministkinje i feministi, oblače se kako žele, govore što misle. Mi milenijalci smo bili melanholični i opsjednuti sami sobom, zumeri se shvataju manje ozbiljno, ako ne skliznu u cinizam, čeka ih borbenija budućnost.

# На Дрини ћубришта

Површински призор с тисућама боца, врећа и канти на Дрини код Вишеграда није ништа спрам онога што се налази под водом: бачени намјештај, бијела техника, гуме, жељезо, одјећа. Локални активисти се годинама боре, али рјешење захтјева сурадњу три државе чији министри само дају обећања

Тисуће боца, пластичних врећа, пробушених лопти и одбачених канти заплетених о грање дрвећа стигле су већ традиционално, као и сваке зиме посљедњих десет година, на обале ријеке Дрине код Вишеграда. Док се Босна и Херцеговина на ван рекламира као земља нетакнуте природе и обиља питке воде, с подизањем водостаја у студеном ријека Дрина покупи смеће и отпад с дивљих депонија уз обале те их донесе народу као на тањуру. У сiječњу обично количине смећа и отпада досегну максимум и онда

плутају на ријеци обухваћени ланчаницама, попут гробља на води. Површински призор није ништа спрам онога што се налази под водом: бачени намјештај, бијела техника, гуме, жељезо, одјећа... Прије десет година, подјачим дотоком воде и текињом отпада и смећа које је повукла са собом, пукла је ланчаница на ријеци изнад хидроелектране Вишеград. Поновно.

— Сваке године исти сценариј. Ми смо овдје осуђени да будемо регионална депонија. Отпад из сусједних опћина и ријеке Лим која се улијева у Дрину завршава у Вишеграду, у ланчаницама хидроелектране — истиче дејан Фуртула, активист и предсједник удружења Еко центар из Вишеграда.

Прије десет година ланчаница на ријеци пукла је под теретом смећа (Фото: Армин Дургут/pixsell)

Ријеч је о читавим отпадима који долазе из БиХ, Србије и Црне Горе, па је проблем дословно прешао све границе. Његово рјешење захтјева сурадњу три државе. У тренутку писања овог члánка, чека се на састанак министара који се већ требао одвiti у другој половици вељаче, но онда је одгођен за почетак окујка. Фуртула истиче како се министри Србије, БиХ и Црне Горе састају сваких шест мјесеци и дају обећања да ће се нешто подузeti, али се на kraју слабо што уради. Прије избора падају обећања о санацији смећа, након избора све остаје исто. Да парофразирамо отужни виц о политичару који уочи избора дође у село испитати људе што им недостаје и што би про-

мијенили: становници му објасне како је проблем са смећем неиздржлив и како га треба макнути. Политичар на то зграби мобител, оде у страну и на кон краћег разговора побједоносно се обрати људима: 'Проблем ријешен, назвао сам службе и послат ће камиконе идући мјесец. Што вас још мучи?' Они на то одговарају: 'Па немамо сигнал за мобилни...'

— Прије пар година је било неке приче о стратегији управљања отпадом у БиХ, тј. идеји да се изгради једна регионална депонија за подручје опћина у сливу ријеке Дрине. Никад се ништа није урадило по том питању — прича Фуртула.

И даље недостају регионални депонији, односно рециклажни центри.



Најближи Вишеграду је код Зворника који је удаљен 150 километара, а постојећи градски депониј нема еколошку дозволу. Бијесни грађани покренули су иницијативу 'Уклонимо нелегалну депонију пред туристичким градом – Вишеград' и на друштвеним мрежама редовито објављују фотографије и снимке нејверојатних количина отпада код села Холијаци на улазу у град, тик до цесте. Једна од посљедњих таквих објава приказује хрпе смећа и пластике у снјегу, крај којих се налазе лешеви животиња.

— Сваке године се ту таложи између 10 тисућа и 20 тисућа кубних метара отпада који се онда пали и затрпава земљом. Кроз ту депонију пак протјече поток који се опет улијева у Дрину. Катастрофа. Уза све то, отпад стално гори, а како смо ми у брдима и нема довољно вјетра, у коначници удишемо тај отпад и киселине. Институт за јавно здравство Републике Српске објавио је податке из којих се види да сваки други становник нашег града болује од неке болести респираторног система. И сам имам лакши облик астме – објашњава Фуртула.

Проблем је системски, али и у недостатку еколошке свјести код људи. Фуртула истиче како се поред путева уз ријеку Дрину налазе нејверојатне количине смећа и отпада које људи само довозе и бацају.

— Где год кренете, у сваком селу ћете наћи дивље депоније на које људи годинама бацају отпад. Само на територију општине Вишеград имамо преко 200 нерегистрираних депонија, нарочито по селима и приградским насељима где нема одвоза отпада па га људи бацају у потоке или уз цесту. Најгоре је што смо се ми навикили на те призоре. Влада опћи дефетизам, нитко не мисли да се ситуација може пријешти и нитко ништа не подузима – додаје еколошки активист.

Као и многи други градови дљем бивше Југославије, Вишеград по-сљедњих десетљећа рапидно губи становништво. Млади, који би могли бити носиоци промјене, одлазе из државе трбухом за крухом, а из њих остају празна села и куће у којима живе старији и немоћни људи, углавном ратни повратници. Село Холијаци изгледатим депресивније што због тона отпада разбацаног уз цесту и обале ријеке који се пали, изгара и смрди, становници рјеђе излазе из кућа. Када излазе, присљени су дословно ходати кроз смеће, заједно с псима луталицама који по њему пребиру и врте се око. Рјешење којег су се досјетиле локалне власти? Поставити велику капију на прилаз селу тако да се смеће не види с главне цесте. Апсурдни поузданост постао је још бесмисленiji када је смеће прешло капију и проширило се с обје стране.

**Б** алканска послла – гурни у туђе', 'За све смо то ми криви. И ја, и ви који ово читајте', 'Сви смо одговорни, код нас лете кесе с балкона', 'Памет је у Вишеграду умрла деведесетих', 'Натоварити у камионе и истоварити пред скупштину'... По коментарима на друштвеним мрежама рекло би се да је народ огорчен и да жеље за промјеном има, но то су углавном усамљени гласови старијих, расеље-

них и оних који су изгубили било какву наду у могућност промјене. Малобројни грађани ипак не одустају од борбе, па су поднијели кривичне пријаве против одговорних лица у случају нелегалне депоније у мјесту Холијаци, Вишеград. Честе су и акције чишћења дивљих депонија и обала ријеке. Једна од већих била је она прије десетак година када је скупина ентузијаста кренула у чишћење ријеке и притом извукла толико смећа да се напунило око 200 великих црних врећа. Унаточ најбољој вољи, посла је напросто превише да би се њиме бавили (само) волонтери.

**Р**азочарани реакцијама локалних власти, игнорираним мејловима које су слали министарствима и осјећајем да власти на њих гледају као на непријатеље, били су присильни потражити помоћ страних организација. Тренутно је Еко центар у

Радници хе Вишеград скupljuju otpad iz Drine (Foto: Armin Durgt/Pixsell)

комуникацији с организацијом Вејст фри Ошанс с којом ради на нацрту пројекта који би једном заувијек спријечио ове призоре.

— Тражимо донаторе како бисмо финансирали истраживање квалитет воде ријеке Дрине и показали јавности колико је загађена. Желимо видјети има ли у њој тешких метала, с обзиром на сав плутајући отпад у њој. Неке организације које нам желе помоћи проналазе дио финансија из ње фондова или других фондација у свијету, али морамо и ми сами пронаћи неке партнere овдје. Ми смо мала скупина која је успјела обратити ријеку од малих хидроелектрана и покренути иницијативу за заштиту кањона ријеке Рзав тј. њено претварање у парк природе. Но, као не-профитна организација, не можемо пронаћи десетке тисуће евра потребне за реализацију пројекта. Мислим да немамо снагу сами изнijети овај проблем јер није загађена само Дрина већ и многе друге ријеке, од Брбаса и Босне па надаље – истиче Фуртула.

Цијели сценариј подсећа на онај с ријеком Јордан која нестаје у мо-



**Сваке године исти сценариј. Ми смо оvdје осуђени да будемо регионална депонија. Отпад из сусједних опћина и ријеке Лим која се улијева у Дрину завршава у Вишеграду, у ланчаницама хидроелектране, каже Дејан Фуртула из Еко центра**

ру ироније: извор живота на сухом Близком истоку и светиња за вјернике трију највећих светских религија данас је на неким мјестима готово потпуно пресушио јер га уништавају исти они којима је потребан. Израелци су градњом бране преусмјерили дио себи, Сиријци су исушивањем притоке Јармоук зезнули Израелце, а онда су ускочили Јорданци са својим каналима. Челници околних држава не желе или нису у стању сјести за стол и ријешити проблем, па је све опет на леђима обичних људи који су се ујединили у ономе што би многи прозвали борбом с вјетрењачама. Дрина је на сличан начин осуђена да нас подсећа на властита проклетства и суочава с нама самима. Симбол је великих подјела и крваве повијести, сачуван у изразу о узалудном 'исправљању криве Дрине'. На ушћу ријеке Лим у Дрину налази се тунел Бродар, исти онај чија је прича о заточеним војницима инспирисала настанак филма 'Лепа села лепо горе'. И данас њен врлудави ток узрокује помутњу на граници између Србије и БиХ, што искориштавају политичари и моћници чије фирме илегално воде шљунак с обала. За то се има воље и начина, али нема за рјешавање неле-

**Малобројни грађани ипак не одустају од борбе, па су поднијели кривичне пријаве против одговорних лица у случају нелегалне депоније у мјесту Холијаци, Вишеград. Честе су и акције чишћења дивљих депонија и обала ријеке**

галног одлагања отпада или сукоба око градње нових хидроелектрана.

Док се политичари свађају и отијају за свој дио колача, језиви призори на ријеци привукли су позорност страних медија и организација. Долазе новинари и тв екипе из цијelog свијета, па је тако ове године о 'срмоти на сликовитој Дрини' и 'Фриклидерима који плове ријеком' писао и ббц. Прије дviјe године регију је посетила хана лусинда смит, новинарка Сандеј Таймса. 'Балканска љепотица' коју је свијет познавао по мосту мехмед-паše соколовића и роману иве андрића сада ју је шокирала призорима смећа попут планине пластичних боца чији латинични и ћирилични натписи свједоче о различитим подриjetlima, али истој судбини. Но, баш као и један други призор који је обишао свијет – славна кућица на Дрини, она коју је своједобно Дрина рушила и носила, па су је мјештани поновно подизали као 'кућицу на ничијој води', симбол неутралности и пријатељства – волонтери и ентузијasti не предају се пред бујицом проблема. И баш као у Андрићевој мисли о томе како су 'све Дрине овог свијета криве', како се 'никад неће моћи све ни потпуно исправити' и како 'никада не смијемо престати да их исправљамо', њихова борба траје.

— Не желим признати себи и свом народу да смо неспособни. Имамо људе који се боре и организације које нам желе помоћи. Људи нам се јављају, желе помоћи, уплате донације онолико колико могу. Пријатељи из града нам купују опрему за чишћење, рукавице, вреће, лопате – истиче Фуртула.

На питање што их још мотивира на борбу, каже како вјерују да свако треба дати свој допринос мјесту у којем живи.

— Кренули смо као ентузијasti. Још увијек нас то држи и, што се мене тиче, никада неће престати. Поборник сам велике народне акције у којој би се ујединили градови и опћине БиХ. Да одредимо један датум те да сви изађемо ван и очистимо нашу земљу – поручује активист. ●

# Novi život starih kuvarica

**Kolektiv NEpraktične žene udahnuo je novi, borbeni život tradicionalnim kuvaricama koje su nekad krasile zidove patrijarhalnih kućanstava**

Ruka ruci druže stari / Bez posla mi smo ostali', 'Ženskih glasova sve je više / Nasilnicima se loše piše', 'Radnički se barjak vije / Teško onom ko ga krije', 'Kad novine uzmem u ruke / Iz njih vire zločini i bruke', 'Celog života u mozak tucana sam bila / Sad me svi pustite želim malo mira'. Mogli bismo cijeli članak popuniti iskrenim i borbenim stihovima 68-godišnje LENKE ZELENović iz Beograda. Stotine takvih stihova Lenka već više od dvadeset godina u okviru kolektiva NEpraktične žene ilustrira i veze na platno u formi kuvarica. Tradicionalne kuvarice ili dozidnice, koje su nekada visjele u kuhinja ma i poručivale domaćicama da manje zbore da im ručkovi ne zagore, NEpraktične žene su, okupljene uz pomoć DRAGANA PROTIĆA PROTE i ĐORDA BALZAMOVIĆA ŽOLETA iz beogradskog umjetničkog kolektiva Škart, preobrazile u novi medij koji sadrži progresivne, angažirane stihove. Prve 'nove kuvarice' nastale su

još 2000. godine, kada je Škart tijekom umjetničke rezidencije na Akademiji Schloss Solitude u Stuttgartu okupio nekoliko gastarabajterica s područja Jugoslavije i predložio im da staroj formi daju novi život.

— Obojica smo iz Banata i sećamo se kuvarica iznad stola, šporeta ili korita za umivanje u kuhinjama naših baba i komšinica. Kada sam pitao svoju babu što joj je to, govorila je: 'To je nešto moje.' Ta me tajna uvek golicala. Nameštaj, moda, politika – sve se menjalo, a njene kuvarice su ostajale na zidu – priča nam Dragan Protić.

Umjesto da ponovno ispisuju pravila i savjete ženama, Škartovci su predložili da novim kuvaricama preokrenu stvari – da žene preuzmu riječ i kažu društvu što misle. Prva nova kuvarica nastala je prema stihovima DOBRILE, spremaćice iz Schloss Solitudea, kojima je ona britko opisala poznati gastarabajterski bluz: 'Prodala sam snove / Za papire nove'.

— Kako je jedan kolega rekao, ta mala kuhinjska filozofija dirne i udari u srce i glavu i često kaže više nego mnogi analitičari. Da smo uradili samo tu jednu kuvaricu, meni bi bilo dovoljno – govori Protić.

Nakon toga je Škart nove kuvarice nastavio vesti u suradnji s Udruženjem samohranih majki izbeglica 'Žena' iz Zemuna. Od tada pa do danas najposvećenija nepraktična žena ostala je Lenka Zelenović, koja je izradila više od 400 kuvarica.

— Prota me pitao što mislim o fabriči, a ja sam napisala: 'U fabriči muk / Na ulici huk' jer su tada počele navelik da se zatvaraju fabrike. Onda me pitao što mislim o crkvama pa sam napisala 'Crkve i džamije se grade / Za bolnice i škole nema nade'. Prota je pronašao malog umetnika koji je čučao u meni, a da to nisam ni znala – prisjeća se Lenka.

Osim nje, najupornije nepraktične žene su BRIGITA MEĐO i PAVA MARTINović. Nakon što je vidjela Lenkinu kuvaricu u novinama, Brigita se inspirirala da ih i sama počne izrađivati, i to u tandemu sa strip crtačem VLADANOM NIKOLIĆEM. Onda je zarazila Pavu, koja je stanovala u gerontološkom centru Zrenjanin u kojem je Brigita tada radila. Svaka ima svoj stil rada, a Lenka je poznata po humoru i hrabrosti, ali i brzini.

— Nešto se dogodi u Srbiji ili svetu, a već sutra Lenka smisli stih i izveze kuvaricu – govori Protić.

LENKA je svoje kuvarice podijelila na političke, ekološke i lične. Spremno recitira da pokaže taj dijapazon tema: 'U baštama mesto cveća / Vise kese sa drveća', 'U Africi narod živi / Glad i beda sad se širi', 'Pogrešno lekove uzeh sada / Zamalo mi telo strada'. Svaka kuvarica je, ipak, slična na jedan način. Nešto ju, kaže Lenka, mora dotaknuti u srcu da bi mogla da je odradi.

— Utkam deo sebe u svaku kuvaricu. Kad sam bila bez posla i nisam imala ništa, napisala sam 'Mom detetu odeća treba / Ja nemam ni za hleba'. Ili 'Ko ptica u letu bi bila / Da mi nisu polomili krila'. Ono što vas tišti i nemate gde da iznosite, stavite na platno – priča nam Lenka Zelenović.

Utkam deo sebe u svaku kuvaricu – Lenka Zelenović

Ne bježeći od teških tema i kritike društvenih problema, NEpraktične žene svojim kuvaricama često pristupaju zaigrano i s humorom.

— Neke su kuvarice divno autoironične. Recimo 'Za umiranje nemam vreme / Dok ne rešim sve probleme' – recitira Dragan Protić Lenkine stihove.

U tradicionalnim kuvaricama nije bilo mesta kritici ni humoru. One su propisivale kako bi se trebala ponašati prava kućanica po mjeri patrijarhalnog kućanstava.

— Poručivale su ženama da treba da drže flaster na ustima, nemaju svoju ličnost, da čute i rade. I to je prikazivano da rade u velelepnoj garderobi, a zna se da žena kad ide da mesi sigurno neće da obuče haljinu za bal – komentira Lenka.

Umjesto šutljivog crnjenja na izgradnji (prividno) idiličnog domaćinstva, NEpraktične žene su preuzele riječ kako bi javno rekle što misle. I imenom kolektiva, izvrćući naslov poznatog časopisa 'Praktična žena', daju do znanja da ne namjeravaju ispunjavati očekivanja patrijarhalnog društva.

— Brigita kaže kako pametno. Stare kuvarice su prikazivale kakve domaćice trebaju da budu: doterane, smerne, čekaju muža, kuvaju. Nove kuvarice prikazuju sve kako jest. Ili kako bi trebalo da bude, ali na emancipatorski i feministički način. Nove kuvarice su neka forma feminističke borbe. Ne vise više na zidu u kuhinji, nego predstavljaju javni prostor – podcrtava Dragan Protić.

Osim borbe, NEpraktične žene na okupu drže druženje, zajedništvo i putovanja.

— Mi smo kolektiv bez strategija i budžetske osnove. Samim time ne zavisimo ni o kome, nigde ne žurimo, ne moramo ništa da dokazujemo ni da se pravdamo – kaže Protić.

Kuharice se prodaju od Brazila do Australije, neke i za svadbe, a dio njih je prodat muzejima. Novac odlazi veziljama pa je tako Lenka mogla kupiti kuhinju i ići na ljetovanje. Mada joj novac dobro dođe, kuvarice i rad sa Škartom Lenki donose puno više.

— Videla sam ono što nikad ne bih videla. Bila sam u Litvaniji, Belgiji, Holandiji, a i našim gradovima: Zagrebu, Sarajevu, Skopju. Uspela sam ući u Udruženje likovnih umetnika Srbije da otkupim sebi pet godina staža i dobijem penziju – nabroja Lenka Zelenović.

Najljepši kompliment za svoj rad, kaže, dobila je u samim počecima od jedne žene koja joj je za vrijeme izložbe kuvarica u Beoizlogu rekla da iz njenih kuvarica izlaze osjećanja kao iz slike FRIDE KAHLO.

Povodom 8. marta NEpraktične žene su otvorile izložbu u Muzeju naivne i marginalne umetnosti u Jagodini. Sada izrađuju kuvarice za koje su stihove ispjevale žene iz Gline, gdje je njihov kolektiv održao radionicu u suradnji sa Zakladiom Solidarna.

— Nadamo se da ćemo se na proleće vratiti u Glinu i pokazati kuvarice na ulici, u školi, u samom kontejnerskom naselju. Te žene zaista iskreno i hrabro pričaju o svojoj stvarnosti. Usprkos svemu, one su duhovite i ne pristaju na pasivizam. Svakom od nas može da se desi da dođemo na ivicu i budemo zaboravljeni. Važno je pobuniti se i reći 'tu smo, vidite nas, ajde da vidimo šta možemo da uradimo'. Neka ovo bude poziv raznim drugarcama i drugarima: dodite ili nas zovite, ajde da sarađujemo – poručuje Dragan Protić Prota. ●



## RAZUM I OSJEĆAJI

# Feminizam cvijeća



PIŠE Olja Savičević Ivančević

**Veza feminizma i cvijeća opjevana je u jednoj od himni feminističkog pokreta, pjesmi 'Kruh i ruže' koja je nastala 1912. za vrijeme štrajka radnica u tekstilnim tvornicama protiv 'prosjačkih plaća i rada djece'**

**P**RIJE nekih godinu-dvije dobila sam pomalo neobičan poziv male kreativne zagrebačke firme koja se bavi uzgojem i prodajom biljaka za sadnju: predložili su mi da za njih napišem kratku priču o mimozi. Bila bi to priča, rekli su, koja slavi osjetljivost. Ideja mi se svidjela, mimoza je interesantna biljka, tako kontradiktorna da se može reći da ima osobnost: u toj se svojoj osjetljivosti hrabro pojavljuje već u zimu, puno prije ostalih vjesnika proljeća, prva je onako raskošno žuta, mirisna i lijepa usprkos mrazovima; ako je takneš samo malo jače, njeni cvjetići se pretvore u prah, ali također ima bodlje i možeš se na nju ubesti do krvi. Mimoza je tankočutna u toj mjeri da je postala metafora, jer pruža nježnost i treba nježnost. Što čak i nije antropomorfizacija, za nju je to pitanje života. Ako smo pažljivi prema mimozi, bit će sve okej. Tako sam naivno razmišljala, bez pravog predznanja o biljnem svijetu, a onda je stigao otrježnujući mejl u kojem je voditeljica ovog cvjetnog projekta objasnila da će, do dalnjeg, morati odustati od mimoze, jer su istraživanja pokazala da se radi o vrlo toksičnoj biljci, čiji su listovi, ako ih netko proguta, mogli biti smrtonosni, a njihova firma, logično, ne želi preuzeti takvu odgovornost. Vidiš ti mimoze, pomislila sam, tih ubica, što nam sve iz potaje prijeti, dobro smo i živi.

I baš je mimoza cvijet koji svake veljače poklanjam kćeri za rođendan ili, koji dan kasnije, prijateljicama za Dan žena. Nisam, naravno, prekinula s tim običajem, jer mimoze ipak ne skaču ljudima u usta. Ne zaboravi da ne smiješ žvakat mimozu, rekla sam kćeri i ove godine kad sam joj darovala cvijet. Volim poklanjati i primati cvijeće i pretpostavljam da nisam ciljana publike hita MILLEY CYRUS gdje osnažena lirska protagonistkinja, nakon ljubavnog kraha, sama sebi kupuje cvijeće. Pitam kćer što misli o tome. Znaš da ne volim takvu muziku, ni prvo-loptaški feminism, kaže. Kad sam ja imala dvadeset i jednu, odgovorila sam, nije bilo prvo-loptaškog feminism (što god to značilo), postojao je samo jedan običan najobičniji feminism, poželjan kao baba roga iza zavjese. No oduvijek su postojale i pjesmice u kojima žene veselo zapomažu kako su snažne i kako mogu bez nekog pogrešnog tipa. Tako da to nije feminism, to je prikriveni stockholmski sindrom. Zaključim.

Veza feminizma i cvijeća opjevana je u jednoj od himni feminističkog pokreta, pjesmi 'Kruh i ruže' koja je nastala 1912. za vrijeme štrajka radnica u tekstilnim tvornicama protiv 'prosjačkih plaća i rada djece', a nije naodmet prisjetiti se teksta:

Dok marširamo, marširamo u ljepoti dana,  
Milijuni zamračenih kuhinja, tisuće posivjelih zdanja,  
Dotaknuti su sjajem svim koji iznenadno sunce pruža  
Jer ljudi čuju naš pjev: Kruha i ruža! Kruha i ruža!

Pjesnikinja i jedna od ikona feminizma EMILY DICKINSON više je nego do vlastite sobe držala do vlastitog vrta, a od cvjetova iz svog cvjetnjaka napravila je prekrasan herbarij od 66 stranica u kojem su biljke složene na način jedne pjesnikinje: vrlo precizno i uredno, ali zaigrano, neobično i prkoseći nekoj strogoj botaničkoj logici. Danas je ovaj herbarij dostupan i na internetu, a vrijedi si priuštiti takvo vedro iskustvo na sivom rubu zime.

O herbarijima je lijepo i informativno pisala VESNA VUKOVIĆ, koja u svom tekstu za Kulturpunkt spominje i herbarij revolucionarke ROSE LUXEMBURG. Žena koja je bila 'oštiri mač i plamen revolucije', kako ju je nazvala suborkinja CLARA ZETKIN, na svojim je putovanjima između političkih govora, čije su se superiornosti plašili muškarci onoga doba, brala i sakupljala cvjetove slažući u svom herbariju biljni arhiv u kojem je očuvana krhkost sna o boljoj i nježnijoj sutrašnjici.

Pričam o tome s kćeri i usput napominjem kako smo mi pruunuke lugara, bivšeg težaka, koji je ostavio kupus, bob i lozu da bi sadio cvijeće i ukrasno bilje, uređivao javne prostore i parkove. Prema pričama i fotografijama, bio je pravi *pater familias*, ali ipak s puno smisla za jorgovane, ružice i dirane. Uostalom, najnježnija slika koju imam na vlastitog oca, unuka spomenutog lugara, ona je kad ozareno priča koliko voli poljsko cvijeće i turske karanfilčice koji su rasli po krovovima, između crijepona dalmatinskih kuća. Omiljeni cvijet mog oca: žuta ruža. Svaki otac bi trebao imati svoj omiljeni cvijet za koji njegova djeca znaju.

Baš mi je žao, kaže kćer, što se stvari nisu tako razvijale. Bilo bi bolje da je obrnuti, bilo bi bolje da su muški učili od žena. Da su ljudi generalno pažljiviji, da više brinu jedni o drugima, o živim bićima i o stvarima, kuhaju skupa, igraju se s klinicima i te 'ženskaste' stvari, na kraju krajeva da jedni drugima poklanjaju to glupo cvijeće, razgovaraju i pokazuju emocije još nekome osim psihoterapeutu. Da su muškarci malo više preuzele od ženske tradicije, sve bi bilo bolje i pitomije, misli kćer. To je i jedini način da žene imaju više vremena za normalan život i zabavu i rad. A i muškima bi bilo bolje, kaže ona.

Bilo bi bolje i zapravo je potpuno jednostavno, ali nije realno, pogotovo ne na Balkanu, ovdje većina tipova još uvijek misli da bi im od toga otpala ona stvar. Ovako, jedni ćemo drugima uskoro dolazit samo u goste, kažem ja. Ukoliko ne pobijede ovi klečavci koji mole na Trgu da nas sve zatvore u 'zamračene kuhinje' pa sve ode u drugom smjeru. Sjeti se Irana, sjeti se Afganistana prije nekoliko desetljeća, a pogledaj ih danas – stvari lako odu nizbrdo.

**G**ENERACIJA djevojaka moje kćeri, u nemjerljivo većem broju u odnosu na moju generaciju, odrastala je sa saznanjem da se, ako ne žele, ne moraju udati ili imati djecu. Da će njihovi roditelji podjednako prihvati njenog partera ili njenu partnericu, bez obzira na rasu ili nacionalnost. Roditelji danas, u puno manjoj mjeri, očekuju da djevojka ostane u vezi s nekim tko bi bio u stanju udariti je, vrijeđati, ali i izgavarati rečenice poput 'oprao sam ti suđe'.

Pa ipak, žive li današnje djevojke sretnije od svojih majki ili od svojih baka, u suvremenom društvu u kojem slobodnije cvijeta tisuću cvjetova, ali – čini se – svatko sebi kupuje cvijeće?

Misliš u društvu u kojem se svi hrane u pekari, jer imaju taman za kruh, ali ne i za ruže? Dobacuje kći.

Razgovor nam prekida rušenje vase u dnevnom boravku: naša mačka je ovih dana više puta nasrtala na mimozu u želji da je pojede. Kako mački objasniti da je biljka otrovna, ako je neodoljivo privlači? Kad smo je sklonili sa stola, pronašla ju je na ormaru.

Možda je i ovoj mimozi mjesto u herbariju. Tako ćemo sačuvati nju, a i sebe. Od svakog cvijeta otrovnog, jestivog, žilavog, bodljikavog, mirisnog, žutog, plavog, ostaje samo njegova krhka bit i to je tajna herbarija. U zbirkama sušenog bilja koje su brižno sastavile Rosa ili Emily, pjesnikinja je sačuvala svoj vrt u razigranom cvatu, nešto opipljivo, konkretno, a revolucionarka strpljivost, zanos i ljubav koji su je vodili, cvjetove kao metafore neophodne i za građenje boljeg svijeta i za sastavljanje herbarija. Možemo naglašati što su naučile od cvijeća, o poeziji ili o ravnopravnosti, ali zasigurno ovi herbariji govore u prilog velikom zanimanju i poštovanju biljnih bića u vrijeme kada to nije bio trend kao danas (ili u romantizmu).

Herbariji podsjećaju da je upravo krhkost vječna.

A cvijeće, ta zaigrana i sveprisutna nježnost svijeta, podsjeća da onaj osmomartovski buket jedan dan u godini ne znači previše, ako ga ne primjećujemo inače. ●

## DVOKORAK NAPRIJED

# Taksi fudbal

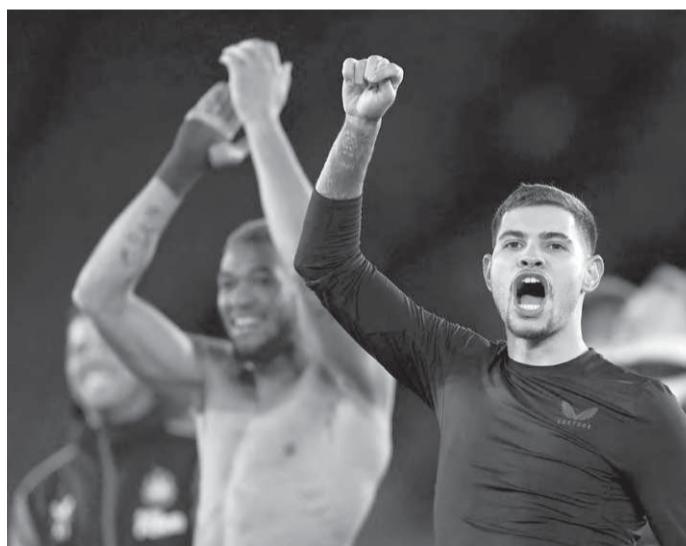
PIŠE Ivana Perić

**Z**AVEŽITE se, ili nemojte, kako vam drago, ovo je samo tekst. Noć je na Zemlji, a naše tri vožnje u taksiju su nogometne. Prvo stajemo u gradu ugljena, nedaleko od ušća rijeke Tyne. 'Broj priča priču ljepšu od riječi'. Tako svoj tekst na The Players' Tribune započinje brazilski nogometničar BRUNO GUIMARĀES, koji od lani igra za Newcastle. Priča je o broju 39 koji nosi na svom dresu, dosta neuobičajenom izboru. Dobro, bilo je i neobičnijih. Marokanski nogometničar HICHAM ZEROUALI nosio je nulu, a Čileanac IVAN ZAMORANO ostaje dovitljivi plusić ispred svih – ono kad nije mogao biti devetka u Interu, pa je na dresu nosio 1+8.

'Za mene je 39 poseban – ne, više od toga. Čaroban je. Broj 39 mi je dao sve u životu. Doveo me u Newcastle. Hranio me, odijevao i plaćao trosatne vožnje autobusom da ostvarim svoj san. #039 bio je pozivni broj taksija mog oca u Rio de Janeiru', piše Guimarāes. U tekstu opisuje kako mu je majka radila u dučanu moto opreme, a otac kao taksist neprestano bio na cesti. 'U Brazilu, posebno u Riju, to je težak život. Radite uglavnom cijeli dan i noć. Otprikljike jedini dan kad sam video svog oca bila je subota', piše Guimarāes.

Dok je naporno trenirao, spavao sa štakorima i preživljavao na parizeru i siru, u glavi je imao žuti taks i težak rad svojih roditelja. Do sedamnaeste godine Guimarāes nije imao profesionalni ugovor, pa je počeo razmišljati o rezervnim planovima za preživljavanje. 'Mjeseci su me dijelili od toga da i ja postanem 039', piše. Nije na kraju postao taksist, jedan od više od 1,5 milijuna ljudi koji se u Brazilu bave tim poslom, ali broj žutog taksija i dalje ga vodi kroz život, udarnički u rudarskom engleskom kraju.

Dalje ćemo, s cvijećem u kosi, u San Francisco. Ondje nas čeka turski nogometničar HAKAN SUKUR koji je po završetku nogometne karijere počeo raditi kao vozač Ubera. Uz to se bavi i prodajom knjiga, pravi *'California dreamin'*. Zamisljamo knjige u Hakanovom portapaku, kako ih nudi korisnicima Ubera nakon što kroz čakulu procjeni kakav su profil, što bi im se listalo u kasne noćne sate. U Turskoj je Sukur godinama državni neprijatelj, zemlju je bio primoran napustiti, a sva imovina mu je zamrznuta zato što je bez dlake na jeziku govorio protiv ERDOGANOVOG režima. Priča zato Hakan dugi i naširoko u kalifornijsku noć, tko zna čuva li kakvog NAZIMA HIKMETA u portapaku.



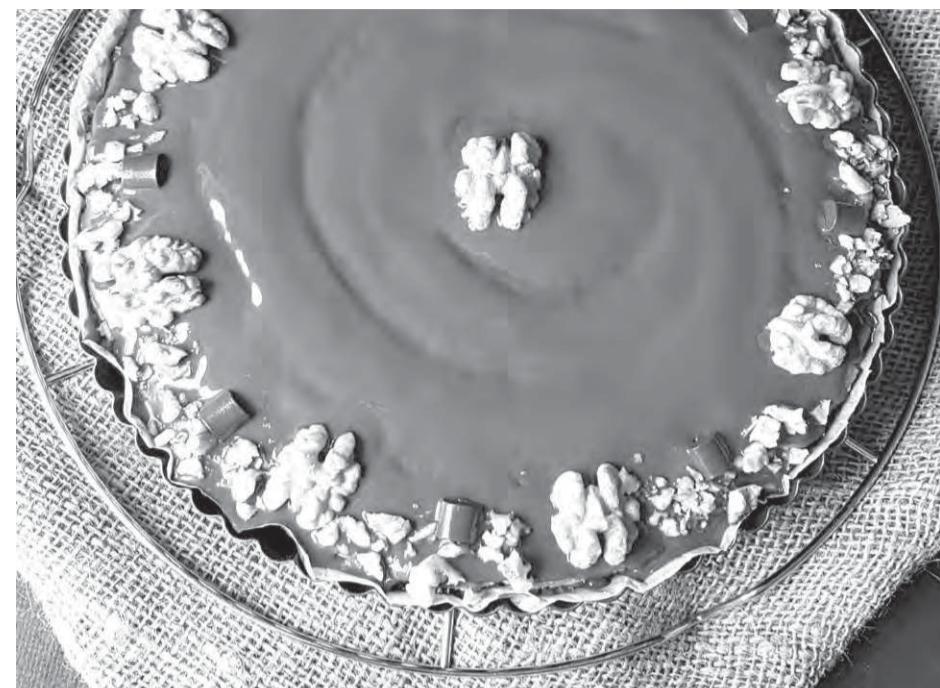
Bruno Guimarāes  
(Foto: Andrew Boyers/  
Reuters/PIXSELL)

Prije nego svane, u tupo i zloguko doba noći, stižemo u još jedno nekadašnje rudarsko mjesto, Soweto. To je onaj geto uz Johannesburg, u kojem su stasali za apartheid preglašni crnci i crnkinje. Ovoga je februara prošla godina dana otkad je u Sowetu ubijen zimbabveanski nogometničar CHARLES YOHANE. Zbog nogometne karijere se iz Zimbabvea u Južnu Afriku preselio 1996., a po završetku nogometne karijere počeo je raditi kao taksist. Zadnjih je godina radio kao dostavljač Bolta, a na poslu je lani propucan i pronađen mrtav.

Zamisljamo kako mu u taksi sjeda MIRIAM TLALI. I ona je umrla u februaru, pet godina prije njega. Tlali je prva crnkinja koja je u Južnoj Africi objavila roman ('Muriel u Metropolitanu' / 'Između dva svijeta', 1975.). Čitav je život provela u Sowetu, većina njenih knjiga bila je zabranjena, a policija ju je stalno maltretirala. Omatavala je svoje rukopise u plastične kese pred kraj svakog dana i zakopavala ih u dvorištu, da ih spasi od policijskih racija. Kad ih je morala premještati kod prijatelja, oslanjala se na pomoć taksista. Eno je pred zoru kod Yohanea u taksiju. Samo oni znaju gdje putuju, on u žutom dresu, ona s rukopisom u krilu. ●

## GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović



## Linzer pita

**S**TARA obiteljska bilježnica krije puno recepta za slastice, a po njihovim nazivima može se vidjeti utjecaj austrougarske kulture što je sasvim logično s obzirom na vrijeme u kojem su recepti zapisani. Vjerojatno svi znate za slavne linzere, keksiće od prhkog tijesta spojene marmeladom, te linzer tortu. Ovog puta vam donosimo recept za filanu linzer pitu. Radi se o prhkom tijestu koje se podijeli na tri dijela te se između stavlja nadjev od pekmeza i posipaju mljeveni orasi. Način slaganja i sastojeći podsjećaju na poznate žarbo ploške, no recept se malo razlikuje. Tijesto se aromatizira limunovom koricom koja daje baš finu dozu svježine i sljubljuje se s orasima. Čokoladna glazura zaokružuje divotu ovog kolača pa ako volite kolače s prhkim tijestom, svakako isprobajte i filanu linzer pitu. Tijesto za ovu pitu je prhko i priprema se bez jaja, a u pripremi možete koristiti maslac ili mast. Ja sam ju pekla u okruglom kalupu promjera 26 cm, a možete je peći i u četvrtastom limu za kolače (manjem od onog klasičnog za pečnicu). Za nadjev sam koristila domaći pekmez od šljiva, a idealan bi bio neki kiselkasti, poput onog od marelice.

### Sastojeći za tijesto

250 g maslaca (ili 200 g svinjske masti)  
400 g brašna (stavila sam pola oštrog, pola glatko)  
1 žličica suhog kvasca  
125 ml mlakog mlijeka  
2 žlice šećera  
1 žličica praška za pecivo  
ribana korica 1 limuna

### Za nadjev

100 mljevenih oraha  
100 g šećera  
4 do 6 žlica kiselkastog pekmeza

### Za glazuru

150 g tamne čokolade  
1 žlica ulja

### Priprema

Najprije u lončiću zagrijte mlijeko da bude mlako pa stavite žličicu suhog kvasca i malo šećera te ostavite da se kvasac aktivira. U zdjelu za miksanje prosijte brašno pa naribajte hladan maslac ili stavite hladnu mast. Dodajte žličicu praška za pecivo pa sve razmrvitte rukama da dobijete pjeskovitu smjesu. Dodajte dvije žlice šećera te aktivirani kvasac i mlijeko. Naribajte koricu limuna. Zamijesite glatko tijesto i podijelite ga na tri jednakaka dijela. Ukoliko je presuhlo, dodajte još malo hladnog mlijeka. Oblikujte kugle pa prekrijte tijesto i ostavite na hladnom mjestu nekih 30 min do sat vremena.

Pekmez za nadjev izradite da vam bude lijepo maziv, orahe sameljite i dodajte im šećer pa to podijelite na dva dijela. Ja sam dodala još malo limunove korice u smjesu oraha i šećera. Upalite pečnicu na 180 stupnjeva i pripremite kalup za pečenje (obložila sam ga papirom za pečenje).

Prvi dio tijesta razvaljajte u dimenziju kalupa pa pomoću valjka prenesite u kalup, poravnajte rubove. Premažite s dvije do tri žlice pekmeza pa pospite s orasima i šećerom. To isto ponovite s drugim dijelom tijesta. Na vrh stavite treći dio tijesta i malo ga izbodite vilicom pa pitu stavite peći na 180 stupnjeva nekih 30 min (meni je trebalo 20 do 25 min). Čokoladu i ulje rastopite na pari pa prelijte preko ohlađene pite.

Ukrasite po želji i uživajte u okusu starinskog kolača.

Dobar tek! ●

## IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | Petak, 10/03/2023

Nada #030

## Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ  
Srpski demokratski forum  
Andrea Radak

ZA IZDAVAČA  
Jelena Nestorović

GLAVNA  
UREDNIKA  
NOVOSTI  
Andrea Radak

UREDNIKA NADE  
Tamara Opačić

REDAKCIJA  
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,  
Katarina Bošnjak, Nina  
Čolović, Anja Kožul,  
Ivana Perić, Olja Savičević  
Ivančević, Anja Vladisavljević  
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK  
Ivica Družak

DIZAJN  
Parabureau /  
Igor Stanisljević  
i Tena Kržanec

Nada je financirana sredstvima  
Savjeta za nacionalne manjine  
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA  
Draškovićeva 25  
10 000 Zagreb  
nada@sdf.hr  
www.sdf.hr

— Wolt posluje u skladu sa zakonom i nije odgovoran za to što su stupanjem na snagu novih zakonskih regulativa dostavljaci dužni plaćati doprinose državi u punom iznosu, tj. u skladu s brojem sati koje odrade. Napominjemo da Wolt Zagreb nije poslodavac dostavljačima, već je to tvrtka posrednik koja s njima sklapa ugovor o radu. Manja neto primanja partnera dostavljača rezultat su inicijative državnih institucija da se zakonski uredi rad platformi – nastavio je svoj govor Šušnjar.

Prema svjedočenjima mnogih radnika, agregatori krše radnička prava – plaće kasne, neki ne plaćaju radnike pa zatvore firmu, krše se odredbe zaštite na radu, ne provodi se nadzor njihova rada, nema kontrole Državnog inspektorata. Iako dobar dio digitalnih platformi u svijetu također posluje preko aggregatatora, procjenjuje se da je u Hrvatskoj preko posredničkih tvrtki zaposleno čak 80 posto radnika, što je znatno veći postotak od bilo koje druge zemlje u Europskoj uniji. Osim što odmahuje rukom na odgovornost prema dostavljačima, uprava Wolta ne pokazuje nikakvu želju za preuzimanjem odgovornosti prema aggregatatorima i sankcioniranjem onih koji krše radnička prava.

Na pitanje radnika čemu onda uopće Wolt služi, ako nema nikakve veze s radom koji se preko platforme obavlja i radnicima koji usluge izvršavaju, Šušnjar je odgovorio da je platforma dostavljačima 'samo sredstvo za

**Radnici imaju pravo na kolektivno pregovaranje, a to nije moguće s tvrtkama aggregatatorima jer one ne određuju cijenu rada. Pregovara se s onim tko određuje cijenu rada, a to je Wolt – poručio je Mario Ivezović**

Poruka generalnom direktoru Wolta Marinu Šušnjaru



rad', a aggregatori 'pomažu oko regrutiranja i zapošljavanja dostavljača s obzirom na to da to iziskuje znatne operativne i administrativne kapacitete'. A na što onda Wolt troši svoje kapacitete, pitaju radnici.

— Mi samo razvijamo aplikaciju, a imamo i troškove marketinga – odgovara Šušnjar.

— Mi smo vam besplatni marketing! Nosimo jakne i torbe s vašim logom! – uzvikuje jedan od radnika prema Šušnjaru.

— A za što razvijate aplikaciju? Čemu služi? Ima li svrhu ako nema dostavljača? – dobačuje drugi radnik.

Uz direktorska izmotavanja i glasne povike 'plavi heroji' prosvjed na Vrbanima privodi se kraju. Radnici i radnice najavljuju da će nastaviti prosvjedovati koliko god i dokle god bude potrebno.

Da u svom reWoltu nisu usamljeni, potvrđuju i recentna događanja u svijetu. U februaru su na ulicama Praga prosvjedovali dostavljači Wolt Couriersa, zahtijevajući veće naknade za svoj rad. Radnici su se požalili da im, kad se pokriju svi troškovi (energenti, osiguranje vozila, doprinosi), neto prihod od satnice iznosi manje od tri eura. Za Wolt inače radi oko 7000 ljudi u gradovima diljem Češke.

Početkom godine radnici Wolta prosvjedovali su i u domaćoj firme, Finskoj. Ulicama grada Jyväskylä dostavljači su marširali jer je platforma uvela novi način plaćanja a da im ništa nije objasnila ili najavila. U više ci-

parskih gradova dostavljači i dostavljačice Wolta štrajkali su tražeći povećanje plaća, kao i spuštanje provizije koju posrednici trenutno uzimaju.

O ovoj temi nakon prosvjeda razgovaramo i s novinarkom DUNJOM KUČINAC, koja za portale Radnička prava i Bilten godinama piše o problemima platformskog rada.

— I sada i prije dvije godine, kad su se takstisti Ubera i Bolta bunili zato što su tarife srušene kroz jeftine opcije Economy i Saver, a oni bili prisiljeni raditi za mrvice, platforme su pokazale da ih nije briga od čega i kako preživljavaju radnici. Peru ruke od brige za radničke prava uporno ponavljajući da nisu poslodavci, nego samo osiguravaju 'digitalne usluge' – govori Kučinac.

I ona upozorava na trik kojim su ulogu poslodavca za većinu platformskih radnika preuzele posredničke firme, aggregatori, na koje sad sve platforme prebacuju odgovornost.

— Platforma bi određivala cijenu usluge, dodjeljivala vožnje, ocjenjivala dostavljača i vozače, ali im ne bi bila poslodavac jer bi onda morala preuzeti odgovornost za njihova radnička prava. Taj je trik suština navodne inovativnosti platformskog rada koji je već naširoko poznat kao prikriveno zapošljavanje ili lažno samozapošljavanje i protiv kojeg se bore sindikati diljem svijeta – kaže naša sugovornica.

Komentiramo i kako se Wolt sada u svojoj argumentaciji poziva na izmijenjeni Zakon o radu u koji su ušli aggregatori. Kučinac podsjeća da je domaće platforme (koje su sudjelovale u izradi novog ZOR-a koji im služi kao alibi) u procesu pregovaranja oko ZOR-a predstavljala Hrvatska udružuga poslodavaca (HUP).

— A one, eto, kako same ponavljaju, nisu i ne žele biti poslodavci – dodaje Kučinac.

Iz kojeg god da kuta ovoj problematici pridemo, glavna muka i dalje ostaje u tome što platforme uspješno izbjegavaju ulogu i odgovornosti poslodavca, a sve im u našoj poduzetničkoj klimi i kontra radničkom zakonodavstvu u tome podmazuje put.

— Osim što su posrednici sami po sebi problem, stvar se dodatno komplikira jer se to posredničko tržište, kako sam saznala iz razgovora s desecima dostavljača i takstista, kod nas razvilo ispod radara kao ogromna siva zona neprijavljenog rada. Javna je tajna da se radnike prijavljivalo na znatno manje sati nego što su zaista radili i da su im se uplaćivali minimalni doprinosi, a pritom nisu imali ništa od radničkih prava vezanih

**Platforma bi određivala cijenu usluge, dodjeljivala vožnje, ocjenjivala dostavljača i vozače, ali im ne bi bila poslodavac jer bi morala preuzeti odgovornost za njihova radnička prava. Taj je trik suština navodne inovativnosti platformskog rada – ističe Dunja Kučinac**

uz radni odnos. Radnicima treba bilo kakav posao čim prije, pa 'pristaju' biti nezaštićeni u takvim mutnim odnosima i riskirati. To je jedan od razloga zašto do sada nije bilo značajnijih sindikalnih uspjeha među tim dijelom radništva – priča Kučinac.

Ali, pedala po pedala, 'plavi heroj' po 'plavi heroju', i to se pomalo mijenja, kako i same vidimo.

— Važno je da Inicijativa zajednice Wolt dostavljača i Inicijativa za radnički Zakon o radu prepoznaju da treba maknuti aggregatore iz računice, da se treba boriti za bolje radne uvjete svih pa tako i stranih radnika, ali i pritiskati same platforme da dižu naknade i mijenjaju model rada. Bez toga ionako ne možemo očekivati promjene nabolje – zaključuje Kučinac.

S Vrbana su zato dostavljači Wolta pozvali sve svoje kolege i kolegice, i one koji rade za druge platforme, i one koji dolaze iz drugih zemalja, da im se pridruže na idućem velikom prosvjedu. Na njega nećemo čekati dugo, održava se na glavnom zagrebačkom trgu na dan izlaska ovih novina na kioske, 10. marta u 11 sati. Ovaj tour de platforme koji se nastavlja zasad ispraćamo još jednim stihom iz nove Vojkove simfonije: 'Ako tema nije lova, prekinut ću razgovor.' ■



Jedan od radničkih zahtjeva je porast cijene rada od najmanje 30 posto

# Neću da obijam vodomjere

**Skretao sam pažnju da nas netko može napasti ako nas uhvati da na privatnom posjedu radimo bez naloga. To se ne smije raditi.**

**Nisam to mogao prešutjeti, kaže bivši radnik gračačkog Vodovoda Dragoljub Borovičkić koji je dobio otkaz zbog navodno teškog karaktera i zbog – primjedbi na iznos plaće**

**S**LUČAJ 64-godišnjeg DRAGOLJUBA BOROVIČKIĆA, bivšeg radnika gračačkog Vodovoda i odvodnje, ukuzuje na svu muku upuštanja u radni spor protiv poslodavca.

Tražeći pravdu na Općinskom sudu u Zadru i Županijskom sudu u Zagrebu, Borovičkić je sve nade položio u odredbe Zakona o radu, uvjeren da će Sud potvrditi njegove sumnje u nezakonit otkaz koji mu je uručen u januaru 2021. Borovičkić je od aprila 2017. bio zaposlen na održavanju vodnih građevina i imao je ugovor o radu na neodređeno vrijeme. U trenutku kad je dobio otkaz obrazložen skriviljenim ponašanjem imao je manje od četiri godine do mirovine i bio je zaposlen na minimalnoj placi. Ovom radniku je tada narušena osnovna egzistencija jer mu nije bila ponuđena otpremnina, a nije mogao dobiti ni novčanu naknadu s biroa. Poslodavac MARKO GALE, tadašnji direktor Vodovoda,

nije mu odredio čak ni otkazni rok. Borovičkić godinama dokazuje da je ugovor o radu bio otkazan u suprotnosti s odredbom članka 119. Zakona o radu. Tvrdi da prethodno nije dobio pisano upozorenje na mogućnost otkazivanja ugovora o radu u slučaju ponavljanja navodne povrede iz radnog odnosa, a nije dobio ni zakonsku mogućnost da iznese svoju obranu. Izričit stav poslodavca bio je da je Borovičkić počinio nedopustive prekršaje koji su morali biti sankcionirani po hitnom postupku, i to na ovako brutalan način, ostavljajući radnika potpuno nezaštićenog. Međutim, iz opsežnog sudskeg spisa takvo što nismo uočili. Bivšem radniku su se bez puno detalja, konkretnih primjera i dokaza stavljali na teret njegova narav, navodno težak karakter, prepirke s kolegama i nadređenim, kašnjenje na posao i što je najzanimljivije – dugo izbjivanje s posla zbog bolovanja i biranje datuma kada želići na godišnji. Takoder mu se spominjalo

što se žalio na visinu svoje plaće. Nešto što je uobičajena radna dinamika u svakom kolektivu, u Vodovodu u Gračcu očito nije moglo biti dopušteno. U saslušanjima svjedoka problematizirano je i njegovo razumno izostajanje s posla zbog smrti člana obitelji.

Prvostupanjskom presudom Općinskog suda u Zadru u decembru 2021. njegova tužba kojom je nastojao dokazati nezakonit otkaz je odbijena. Potom je uložio žalbu koju je Županijski sud u Zagrebu usvojio i predmet vratio na ponovni postupak uz uputu da je potrebno utvrditi je li sporni događaj, zbog kojeg mu je otkazan ugovor o radu, doista bio posljedica njegovog skriviljenog ponašanja. U ponovljenom postupku, zadarski Općinski sud je godinu dana nakon prve sudske odluke donio jednaku presudu. Žalbeni postupak se sada ponovo vodi pred Županijskim sudom u Zagrebu.

Skrivio sam to što sam navodno kasnio na posao, svađao se i što sam odbijao naređenja. Nikad nisam zakasnio na posao. A kakva god da su naređenja bila, ja ih nisam odbijao, samo sam skretao pažnju da nas netko može napasti ako nas uhvati da na privatnom posjedu radimo nešto bez naloga. To se ne smije raditi. Nisam to mogao prešutjeti i odraditi pognutne glave. Zamjeraju što sam bio dugo na bolovanju. Pa ne mogu protiv bolesti. Tri puta sam operiran zbog dobroćudnih tumora. Bolovanje sam uzimao kad sam baš morao – objašnjava Borovičkić i naglašava da nikad nije doživio povredu na radu. Međutim, dodaje on, bivši direktor Gale ga je slao na teren bez adekvatne zaštitne opreme.

— Radio sam na visini od šest metara bez ikakvog opasača. Kad sam mu rekao da se nemam čime svezati, on mi je odgovorio da ne želim raditi. Slali su me u šaht da radim s velikom brusilicom, a voda do koljena. Mogao sam doživjeti strujni udar – navodi Borovičkić.

Inače, do Dragoljuba smo došli istražujući previsoke račune za vodu što stižu na naplatu pojedinim građanima Gračaca. Kada su nam neki sugovornici govorili o obijanju vodomjere

Tjerali ga da isključuje vodu siromašnima – Dragoljub Borovičkić

ra bez prisustva vlasnika, bez pisanog naloga i bez najave, uputili su nas upravo na Borovičkića koji je bio prisiljen raditi takve radnje. Svestan u što se upušta, on je nekoliko puta prigovorio poslodavcu. Pitali smo ga pod kakovim je obrazloženjem izvršavao te zadatke.

— Ja sam bio prisiljan da obijam lokote ljudima i tako stavljam glavu u torbu, ja i moje kolege. Rizikovali smo da nas netko ubije. Išli smo na teren bez ikakvog naloga. Obrazloženja nije bilo, samo da odemo i očitamo stanje brojila. Ulazili smo u kuće ljudi koji su u Srbiji ili tko zna gdje. Ako nemam nalog ni od policije ni od direktora, kako ču to raditi? Kad sam pitao bivšeg direktora, on bi nam govorio nešto u stilu: ‘Ne dajte se.’ Mi smo preskakali preko ograda i sjekli smo lokote na vratinama. Ali kad god bismo mu to rekli, njegov odgovor je bio: ‘Vi nećete da radite’ – govori Borovičkić. Napominje da je imao sreće što nikad nije morao prekidati dotok vode obiteljima s malom djecom, što je također bila praksa poduzeća.

— To bih odbio po cijenu momentalnog otkaza. Da vam pravo kažem, kad vidim kako i gdje ljudi žive, ja bih im dao da troše vode koliko god hoće. Kad se krene prema Gospiću, tamo po srpskim selima, situacija je užasna. Dođem u kuću kod žene koja nema veš mašinu i šta? Trebao bih joj naplatiti ili isključiti vodu? A ovi u Vodovodu nemaju osjećaja za to – smatra Borovičkić.

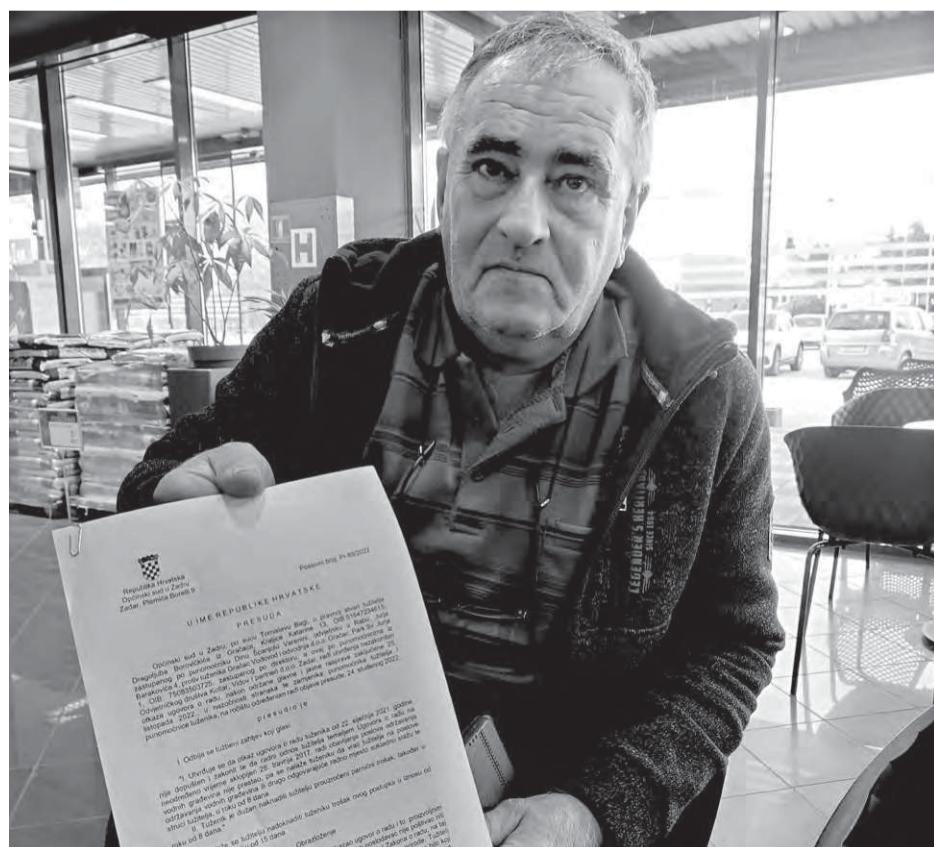
Njegove kolege radnici su ga podržali svjedočenjima na sudu. S druge strane, na njegovu štetu, a u korist tadašnjeg direktora, govorila je DRAGANA PAVLOVIĆ, sadašnja direktorka Vodovoda. Dragoljubov odvjetnik DINO ŠPANJOL VARENINA govorio da je ovaj sudske spor ocijenjen kao hitan prema Zakonu o parničnom postupku, ali u realnosti se godinama odugovlači.

— Draginim kolegama nije bilo lako davati iskaze jer novčano terete svog poslodavca zbog izlaska na sud, a iskazi su išli u Draginu korist. Svaka im čast na hrabrosti. Nažalost, sud je priklonio vjeru u iskaze Marka Gale i Dragane Pavlović. Po mišljenju mog odvjetničkog ureda, riječ je vrlo pristranim svjedocima, no vjerujemo u pravdu i konačnu pozitivnu odluku višeg suda – govori Španjol Varenina.

Sadašnja direktorka Pavlović na sudu je izjavila, između ostalog, da Borovičkić nije kasnio na posao, ali da je ‘često koristio godišnji odmor’. Navela je da je neopravданo izostao s posla zbog smrti punice. Marko Gale je kazao da je Borovičkić nekoliko mjeseci nakon dobivanja ugovora na neodređeno otišao na dugotrajno bolovanje, što mu je, priznaje, zamjerio. Usmeno ga je upozorio da ‘nije rekao koliko dugo će biti na bolovanju, s obzirom da je kolektiv mali i nema puno djelatnika.’

Za Općinski sud u Zadru vjerojatno to nije bilo važno, ali naglasimo činjenicu da je Gale uručio otkaz Borovičkiću dok je nezakonito obavljao dvije direktorske funkcije – u Vodovodu i Čistoći. U toku sudskega procesa, u kojem se Borovičkić optuživalo za nemar i ‘izvoljevanje’ s bolovanjima i godišnjim odmormom, Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa je donijelo odluku da Marko Gale, prema Zakonu o sprječavanju sukoba interesa, ne smije istodobno biti direktor Vodovoda i Čistoće. U Vodovodu je imao ugovor o radu, dok je plaću u Čistoći primao preko ugovora o djelu. Do zaključenja ovog broja nismo uspjeli doći do izjave bivšeg direktora.

Borovičkić je godinu dana bio bez ikakvih prihoda. Uvidjevši da se u Vodovod neće vratiti sudske putem, našao je u posao u jednoj firmi u Benkovcu. Svakog radnog dana pređe više od 100 kilometara do posla i nazad. Radni uvjeti su daleko bolji nego u Gračacu, ali jedva čeka da prođe još jedna godina koliko mu je ostalo do mirovine. ■



# ИНФОРМАТОР



Лјатинка Перовић (1933.-2022.) (Фото: Борис Шчитар/PIXSELL)

## Либерали за Југославију

Став српских либерала из 70-их био је да Југославија једнако припада свим народима и народностима

**З**а генерацију српских либерала унутар Савеза комуниста Србије, који су с власти срушени 1972. године, нитко није понудио рехабилитацију, али зато није недостајало критика да су лажни либерали, казао је повјесничар ТВРТКО ЈАКОВИНА на трибини посвећеној Лјатинки Перовић одржаној у Културно-информационом центру у Загребу, описујући однос ондашње политике према њој и српским либералима. Какав је у Београду интерес за Лјатинку Перовић секретарку Централног комитета Савеза комуниста Словеније до 1972. године, преминулу прије непуна три мјесеца није нам знатно, али дворану киц-а публика је потпуно испунила.

Повјесничар МИЛИВОЈ Бешлин с Института за филозофију и друштвену теорију у Београду казао је да су српски либерали унутар Савеза комуниста Србије, утјеловљени у Марку Никезиту и Лјатинки Перовић, представљали дисконтинуитет у доминантном поимању Југославије у Србији која је од уједињења 1918. па до 1941. била поимана као проширина Југославија, а сличан став имао је и АЛЕКСАНДАР РАНКОВИЋ, други човјек комунистичке Југославије до свог политичког пада 1966. Насупрот томе, став је либерала био да Југославија припада једнако свима, не само Србији. Постоји тога била је и њихова спремност да разговарају о томе да Косово постане југославенска република. Тврдили су да га се не може држати под репресијом, а таква промјена значила би редефиницију и рекомпозицију социјалистичке Југославије. Либерали су нудили реформу привреде, федерације и политичког система, а након њихова рушења 1972. нијестало много, ни од идеја, ни од економске и кадровске политике.

Њихов супарник на другој, националистичкој страни био је ДОБРИЦА ЂОСИЋ који је за Никезиту казао да 'тај умни човјек не разуме српско питање', а то да либерали не разумију српско питање

била је и иначе најтежа оптужба из националистичких редова, казао је Бешлин. Отпор њиховом доласку на чело партије из конзервативних кругова забиљежен је на самом почетку. Југославенски министар обране, снажан кадар из Србије, конзервативни и просовјетски генерал армије НИКОЛА ЉУБИЧИЋ 1968. године демонстративно није дошао на 6. конгрес СКС-а на којем су они дошли на чело партије. Либерали су, пак, већ те године детектирали јна као кључну проблематичну институцију државе, закључили да је она кадровски србизирана и наслутили до чега ће она довести и у чему ће судјеловати нешто више од 20 година касније.

Вишекратно су на трибини истакнути добра сурадња и међусобно разумевање између српских либерала и хrvatskih праћећара. Бешлин је подсјетио да је Перовић након рушења праћећарског водства у Карађорђеву 1971. закључила да је то 'грешка за сто година' у српско-хrvatskim односима јер хrvatsko је водство срушено на дан уједињења 1918. године, у Србији, у мјесту које се зове Карађорђево. Закључила је и да због тога постоји опасност да се по други пут у Југославији одустане од демократског смјера. Први пут то се збило 1929. године, када је краљ АЛЕКСАНДАР КАРАЂОРЂЕВИЋ увео диктатуру. За сурадњу Никезити и Перовић закључио је да је то била непоновљива, дубинска, политичка и интелектуална веза.

ДУБРАВКА Стојановић, колегица Лјатинки Перовић на Институту за историју радничког покрета Србије, данас Институту за новију историју Србије, утврдила је да је Перовић сматрала да повјесничари имају и особну одговорност, а српски су одговорни за оно што се у Србији дошло од средине осамдесетих година и за рат деведесетих. Њена је жеља била објаснити што је довело до СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА, а коријене тога је налазила у 19. столећу и утјецај руског народњаштва. Тај је утјецај по њеним ријечима био присутан и код СВЕТОЗАРА МАРКОВИЋА, а траје до данас. Доминантна је теза да су националисти инцидент у српској повијести и да ће се све вратити на сигурне темеље српске демократије с краја 19. и почетка 20. столећа. Међутим, Перовић је направила коперникански обрат у тумачењу повијести и садашњости те утврдила да утјецај руског народњаштва траје од 19. столећа до данас. Доминира идеја народне, данас партијске државе, у којој газда

одлучује о свему, а национално име предност над грађанским, казала је Стојановић. 'Данашње пропадање Србије за Лјатинку је само још једна фаза декаденције' – рекла је Стојановић. Перовић је сматрала да Србија има проблема с модернизацијом. Национализам у Србији је рецепт да се не одвије транзиција према модернизацији и да се тако задржава моћ, а такво је стање и данас. Из свега изреченог на трибини може се закључити да су Перовић и српски либерали донијели краткотрајан и неуспјешан отклон од национализма, а према модернизацији Србије.

■ Тихомир Поноч

цирајући одласке на бројне комеморације.

- Такозвани државотворни повјесници настоје извршити својеврсно оправдање усташког режима сматрајући га националним покретом, ревидирају повијест Другог свјетског рата ублажавајући злочине које је починио. Ревизионизам никада није био толико јак, снажан и организиран као данас. Предмет полемике постала је и тема страдања дјеце, па се негирају и усташки злочини над дјецом. Овом приликом желим указати на проблеме хrvatske стварности. Фашистички узвици, симболи са хrvatskih стадиона, нетрпељивост младих према националним мањинама, радикални национализам и жеља за апсолутном хомогеношћу хrvatskog народа, само су неки примјери фашизма који се појавио међу младим људима. Често на ове значајке фашизма само одмахнемо руком, остављамо их негде на периферији, не схваћајући да га тако само несвесно прихваћамо и одобравамо – казао је међу осталим Делић.

Предсједник и потпредсједник Звезе здружења борца ноб-а из Метлике МИЛАН ТРАВНИКАР и Антон ЖУНИЋ су наступили на томе рекли да ова сусједна словенска општина са око 8.000 становника има 230 чланова Удружења, одличну сарадњу с општинским и државним властима од којих годишње добију око 2.300. еура за рад те да редовно одржавају 80 споменика из Другог свјетског рата на подручју њихове општине од којих нити један није оштећен. Покојном генералу Ради Булату додијењена је титула почасног грађанина Метлике и у тамошњем Музеју постоји соба посвећена њему, док је у Хrvatskoj био оптуживан као наводни ратни злочинац.

Карловачки антифашисти имају више од стотину чланова, а лани развијена спомен-плоча на споменику поред карловачке творнице Лоле Рибар у Мрзлом пољу бит ће поново постављена у априлу. Због болести досадашњи тајник Ђорђе Вујновић неће више вршити ту функцију и уместо њега тајница ће бити Јадранка Радатовић, док ће уместо ње нови члан предсједништва бити Раде Косановић.

■ М. Џимеша

## Антифашизам с 200 евра

Карловачки антифашисти не добивају ништа од Града Карловца и Карловачке жупаније

**Ч**ланови Удружења антифашиста града Карловца на годишњој скупштини једногласно су усвојили план рада за ову годину, који је поднио предсједник МИРОСЛАВ ДЕЛИЋ. Општарије је говорио о проблемима на које антифашисти наилазе те о третману антифашизма у држави и све агресивнијем ревизионизму. Рекао је да томе умногоме доприноси постојећи школски систем у чијем програму се намјерно скрива права истина о догађајима из средине 20. вијека и величанственим побједама партизана. Дословно је цитирао Сaborску декларацију о антифашизму која је том покрету требала обезбиједити достојанствен статус у хrvatskom друштву, али се у пракси ништа од тога не проводи па се антифашизам у RH претворио у 'шминку' када се треба представити свијету. Карловачки и жупанијски антифашисти неколико година нису од локалне управе и самоуправе добили нити једну куну за рад већ су 1.000 куна лани добили од Града Озља и 500 од Општине Камање, а око 2.000. куна је сакупљено од самих чланова. Делић је побројао све активности на којима су антифашисти судјеловали и оне на којима ће ове године судјеловати. Велику помоћ им је пружило Српско народно вијеће финан-

Ревизионизам је на дјелу – скупштина у Карловцу



Борбени пут Карловачке ударне бригаде трајао је 15 мјесеци

**Д**адесетак антифашиста из Карловца и Озља обиљежило је у недјељу 5. марта у Светичком Храшћу 79. годишњицу формирања Карловачке ударне бригаде. Положени су вијенци и упаљене свијеће на споменику за погинуле борце и жртве фашистичког терора. Присутнима су се кратко обратили проф. МИРОСЛАВ ДЕЛИЋ, предсједник Удружења карловачких антифашиста којима припадају и антифашисти из Озља и Бисерка Враните, бивша градоначелница Озља, бивша сaborска за-

## Спомен на ослободиоце

# ИНФОРМАТОР



Полагање вијенаца у Светичком Храшћу

ступница СДП-а и бивша чланица Предсједништва САБА РХ. Бригада је, казала је она, настала из Карловачког партизанског одреда који је успјешно борбено дјеловао на дијелу Карловачког котара 1943. године и бројао 750 бораца од којих је 540 ушло у састав новоформиране бригаде.

— Тиме је отпочeo славни борбени пут, све до ослобођења Карловца 6. маја 1945. године. Бригада се успјешно развијала, расла и јачала, успоредно с покретом на карловачком подручју. У вријеме организирања бригаде на цијелом карловачком подручју које је тада бројало око 75.000 становника, посебно су значајну помоћ пружили првоборци ВЕЋЕСЛАВ ХОЉЕВАЦ, комесар 1. корпуса нов Хрватске ИВО РУКАВИНА, познати шпански борац ИВАН ХАРИШ, познат као Илија Громовник и други. Њих нема међу живима али ће њихова дјела живјети за нова поколења трајно утврђена у темеље наше антифашистичке борбе — рекла је Вранић.

Борбени пут од оснивања па до краја рата трајао је 15 мјесеци. Бригада је у борбама на простору ријеке Купе и Дobre дјелovala два мјесеца. Потом је укључena у састав 34. ударне дивизије у Жумберку. Учествовала је у биткама од Карловца и Сиска до Загребa. То подручјe било је покriveno снажним непријатељским гарнизонима. У априлу 1944. је попуњена са 280 бораца из Истре. Збog остварених успјеха и борбеног дјеловања, Главни штаб нов Хрватске 27. октобра 1944. године прогласио је Карловачку бригаду Ударном. Велику улогу је одиграла у ослобођењу Карловца, а пут је завршила побједоносним улaskom у овај град 6. маја 1945. године.

■ М. Ц.

## Заједно запјевали

**Y**Чешком дому у Zagrebu, 4. марта одржано је девето обиљежавање међународног дана материнског језика 'Причай ми на свом језику'. На приредbi одржаној у дворани пуној дјеце и њихovih родитељa te учитељica koje су их припремale, учествovali su ученици основних i средњih школa u Zagrebu koji poхаđaju naставu svojih maternih језika i kultura.

Након говора предсједника Координације вијећа и представника националних мањина Града Zagreba Јураја Бахника, наступили су ученици албанског, босанског, чешког, мађарског, македонског, пољског, српског и украјинског језика и културе који су презентирали дјела својih књижевника za djece ili svoju narodnu bavtinu koja što se tice slavenih народа, има доста сличnosti.

Ученици српског језика и културе по Ц моделу из ош Ивана Гундулића под водством професорице Валентине Пипинић, извели су судвије рецитације; Јелена Пашић рецитирала је пјесму 'Љутито мече' БРАНЕ Црнчевића, а ПЕТАР ВУКЕЛИЋ 'Тражим поштовање' Владимира Андрића. Након њих, хор 'Ђулићи' из Српске православне опште гимназије 'Кантакузина' Катарина Бранковић, под водством професорице Јасмине Велдит извео је пјесме 'Тамо далеко' и 'Мој голубе' уз аплауз присутних. За демонстрацију заједништва ученици су на својим материнским језицима извели пјесму 'Братец Мартин' након чега је слиједило и заједничко фотографирање. Вијећница вчнм-а Града Zagreba Богданка Срдити Вулпје уручила је српским извођачима пригодне симболичке поклоне. За дојмове смо питали учитељицу и савјетницу чешког језика Мају Бургер која је носила организацију и водила програм.

— Пресертна сам да смо након дviјe године паузе због ковida успјeli обиљежити међународни дан материнског језика и окупiti око 120 djece. Сви су једва чекали да се након паузе укључe, da се сastanu ужivo и naastupe. Ovakve су priredbe јako dobre jer povezuju учениke, учитељe и maњinske zaјednice. Djece показујu жељu učenja materiniskih језika шto se показalo i u zaјedничkoj izvedbi koja показујe višejezičnost, bogatstvo i raznolikost svih језика којима ljudi u Zagrebu говоре, рекла је Maja Bурger.

■ H. J.

## Освојили Карловац

Браћa Теофилović su nakon koncerta dugi ostala u zaјedничkom fotografiranju s obожavateljima

**O**БРАЋИ Теофилović и њиховом пjevanju, што је врхунска умјетност не само на простору југоистока Европе и Балкана већ много шире, није потребно много говорити. Захваљујући Српском народном вијећу te вчнм-у Карловца и Карловачке жупаније, око двјесто посетилаца провело је у карловачком Градском казалишту Зорин Дом незаборавну вечер на једносатном концерту браћe РАТКА и Радише Теофиловића. Они су изводили класични али и новији репертоар, међu којима су биле и неке поznate dalmatinske izvorne pjesme. Svaku od tih pjesama publike je nagradila вели-



Словцима на аутограме

kim aplauzom. Било је такођer босанских севдалинки и македонских пјесама, а посебан утисак оставила је изведба традиционалне пјесме са југа Србије, познате 'Димитријо, сине Митре'. Након службеног дијела концерта браћa су излазила на позорницу још три-четири пута, а потом су се више од пола сата дружила с публиком у фоајеу казалишта, давала аутограме, потписivala цд-ове и фотографирала се с обожаватељима за успомену.

Према ријечима дожупана Карловачке жупаније из редова српске националне мањине Дејана Михајловића, жељa организатора концерта, Српског народног вијећa, је била да се покаже да припадници заједнице могу цијелом граду приредити културни догађaj врхунске умјетничke kvalitete. У казалишту smo сreli i profесora filozofije загребачkog Filozofskog fakulteta Xrvoja Јурићa којi јe обожаваоц и prijatelj s Teofilovićima. Ratko i Radiša su se još jednom показали као dragi i pristupachni ljudi. Rođeni su u Чачку 1966. године, a pjevati su почeli 1983. u tamоšnjem zboru pa ove godine obilježavaju 30 godina profesionalnog umjetnickog grada. Ratko i Radiša su u Karlovcu naступili treći put.

Како су нам рекли, позивају припаднике националних мањина али и све остале грађane на своje наступе punе ljubavi i emocija svih ljudi koji живе na ovim prostorima. Ove godine su našli na Svetosavskoj akademiji u Zagrebu, a Ratko kaže da ih ove godine очekuju naступi za Svjetski dan muzike u Hrvatskom domu u Splitu sa Miroslavom Tadićem, a prije toga i koncert s Tadićem u Zadru. Radiša je rekao da planira izdaje novog albuma za belgijskog izdavača, a moguće je i lpp izdaje čuvengog izdavača 'Vidariće' sa Miroslavom Tadićem snimljeno 2011. u Americi. Како је ова година за њих јubilarna bit ћe obilježena nizom koncerata s raznim gostima. Публика u Хrvatskoj јe, kažu braћa, препозnala њihov universalni kvalitet, зато су прихvaćeni i koncerti su im redovito puni.

■ M. Ц.

## Значка за Матића

Петру Матићu накнадno је уручена Прсјетina 'Златна значка'

**П**ододбор Бели Манастир скд-а 'Прсјета' одржao јe редовну годишњу извјештајnu скupštini u velikoј dvorani Srpskog kulturnog центra (СКЦ). Na скupštini јe, осим предсједника Пододборa Дејана Јеличићa и потпредсједнице Bojanе Kurlagiti, било јoш devetero od ukupno 15 чланова. Na скupštini su bili i Светислав Микеревић из Бобote као представник Главног одборa скд-а 'Прсјета' и Тихомир Секеруш из Biјelog Brda, предсједник Koordinacionog одборa Iсточна Славонija, Baraњa i западni Срем. U toku 2022. godine Pododbor јe одradio, организовао или суfinancirao 28 aktivnosti, koliko се планира и u 2023. Сve јe то остварено с ukupnim приходима od 46.225 kuna. Uz članarinu, sav ostali prihod potječe od Савјeta za националне мањине.

Након завршетка службеног дијела, na скupštini је дошао Петар Матић, професор i кустос из Darde (rođen 1945. godine), коме је na свечanoj Svetosavskoj akademiji скд-а 'Прсјета', одржanoj 28. januara ove godine u Zagrebu, dodijeljeno godišnje признањe 'Zlatna значка', koje сe dodjeљuje istaknutim članovima Dруштva ili zaslužnim pojedinicima koji su zadužili Dруштvo, dopriносеши оствarењu циљeva 'Прсјетe'. Pošto Matić nije mogao doputovati na akademiju u Zagrebu, 'Zlatnu значку' је u njegovo ime preuzeo Dejan Јеличић pa јe godišnja скupština беломанастирског Pododbara bila lijepe priлиka da se dobittniku končno uручи 'Прсјетino' признањe, a ta je dužnost pripalu predstavniku Главног одборa Светиславу Микеревићu.

Посlije toga свечanog чина, Matić je u razgovoru s prisutnim članovima

Јеличић, Matić, Mikerović i Kurlagić



говорio o svojim historiografskim истраживањima, нарочито манастира Ораховица и Манастира Брана који се налазио на Banskoj kosi u Baraњi. U razgovoru су се укључili nакnадno пристигла dr. Светлана Пештић, предсједница скд-а 'Jovan Lazić', и Зоран Милошевић, замјеник из редова srpske maњine начелника Općine Popovača, обавијестивши добитника признањa и чланove 'Прсјетe' o svojoj инициjativi da se na prigodan начин обиљежи mjesto gdje сe налазио манастир Брана.

■ Jovan Nedinić

## АГИЛНИ ОСЈЕЧАНИ

У Просвјетином пододбору Осијек одржана су чак четири програма

**Н**акон краће паузе у којој није било активности у скл. Просвјета, пододбор Осијек, челини људи и чланови пресбацили су у вишту брзину, и у само неколико дана одржали чак четири програма, па кренимо редом. Претпоследњег фебруарског дана након дуже паузе, с радом је наставила Музичка секција пододбора. Под руководством новог водитеља, оперног певача Милоша Милојевића, љубитељи певања за сада ће се базирати на хорском певању одраслих чланова, а с временом ће се у секцији бавити и другим сегментима рада.

Дан касније, под руководством Сњежане Фуис, одржана је прва овогодишња ликовна радионица секције 'Креативно ћоше' с темом 'Васкршић креације у технички златовеза'. У златовезу на картону настало је низ занимљивих и креативних ликовних радова посвећених надлазећем Васкрсу. Имајући у виду да је радионици до сада присуствовао највећи број љубитеља ликовног изражавања, евидентно је да постоји све већи интерес за укључивање у рад. Првог марта, након што су за чланове набављене тамбурице, одржана је проба Тамбурашке секције пододбора под стручним водством Душана Латаса, водитеља Тамбурашког састава Дунавске зоре и Тамбурашке секције куд-а Бранислав Нушић Борово. Латас је деци представио тамбурицу, бисерницу и приму, објаснивши им делове од којих се састоје инструменти, након чега су деца учинила прве кораке у савладавању покрета на тамбурици. Уз приметно занимање деца су прилично вешто савладала прве кораке па се у осјечком пододбору надају и новим члановима.

Очување културне баштине од изненадног је значаја за скл. Просвјета, пододбор Осијек, па је у њиховим просторијама одржано и представљање пројекта Љубице Бауковит под називом 'Очување културне баштине Срба у западном Срему'. Уз представљање пројекта, Бауковић је промовисала и своју књигу 'Сремски сватови'.

Чланице Пододбора



ви у песми и игри' у којој су на детаљан и поучан начин представљени разни обичаји, од којих су неки остали још само у успоменама.

■ Зоран Поповић

## 'Еро' у Моравицама

Представа Желька Нинчића огранак је чуvene сарајевске 'Аудиције'

**У**пуно дворани Дома културе у Моравицама, глумац Желько Нинчић је 4. марта увечер извео стенд ап комедију 'Еро с овога свијета'. Културни догађај су организирали пододбор Просвјете у Моравицама и ВСНМ Врбовско. Након представе која је трајала нешто више од сат времена, заинтересирани су се могли фотографирати и разговарати с Нинчићем, а након тога слиједило је дружење за које је била задужена музичка секција моравичког пододбора.

— Публика је изразила само позитивне коментаре, које је дијелила у међусобним разговорима и на друштвеним мрежама

Пуна дворана у Моравицама



организатора. Пронашли су само једну ману: неколико сати веселе атмосфере им није било довољно јер смијеха и позитиве никад није дosta — рекла нам је Наталија Докмановић која је снимила фотографије с дугајаја.

'Еро с овога свијета' комедија је која се већином састоји од прича и анегдота везаних уз настанак знаменитих сарајевских представа 'Аудиција', чије ауторство уз Нинчића потписују Емир Хаџиаха-Фисбеговић, Младен Нелевић, Сенад Башић и Адмир Гламочак. 'Аудиција' као пројекат датира из студентских дана аутора и њиховог испита на Глумачкој Академији у Сарајеву 1985. године, када је улогу професора играо глумац Боро Стјепановић, аликова које глумци утјеловљују кроз живот представе било је све више, укључујући и самог Нинчића. Како је добар дио гледао 'Аудицију' и упознат је с ликовима, најзанимљији су им биле додатне анегдоте из живота ликована 'Аудиције'.

■ Н. Ј.

## Дан жена на Лазама

**У**организацији Вијећа српске националне мањине Пожеге те уз подршку ВСНМ-а Пожешко-славонске жупаније, у Друштвеном дому на Лазама код Пожеге 4. марта одржана је прослава Дана жена. У препуном дому који је обновљен уз подршку СНВ-а и Града Пожеге, окупљенима се обратио дужупан Никола Ивановић који је говорио о уло-

Дружење  
у Друштвеном дому



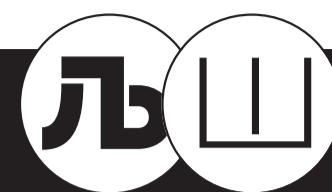
зи жена у хрватском друштву те потреби да о правима жена више говоре мушкирци. Такођер је рекао да је потребно отворено проговорати о проблему насиља у обитељи. Присутним женама пригодно цвијеће уз Ивановића су подијелили предсједник ВСНМ-а Пожеге Борислав Мильевић и предсједник ГО СДСС-а Пожеге Далибор Грабусин. Како нам је рекао Ивановић, весело дружење настављено је кроз пјесму и планирање нових активности.

■ Н. Ј.

## Вече уз грамофон

**П**осљедње суботе у фебруару, у беломанастирском Српском културном центру, који се налази у Улици Имре Нађа број 8, одржано је једно неуобичајено дружење, искључиво женско, названо 'Вече евергрина'. Организоване су га др. Светлана Пешић и Радмила Огњеновић, предсједнице Српског културно-уметничког друштва (склд) 'Јован Лазић' и Српског удружења жена (суж) 'Дукат'.

У угодној атмосфери, уз вјечне мелодије шездесетих, седамдесетих и осамдесетих година 20. столећа и припремљену закуску, позване гостије провеле су пријатно



### Ljetna škola srpskog jezika i kulture 'Sava Mrkalj' 2023. za srednjoškolce

Српско културно друштво Prosvjeta i Srpsko narodno vijeće (SNV) по други пут организују Лjetnu školu srpskog jezika i kulture namijenjenu učenicima srednjih škola. Posebna grupa srednjoškolaca održаće se у terminu од 12. 7. до 18. 7. 2023. године. Школа се и ове године оdržava na Viru, u odmaralištu Cvрčak. Odmaralište se налази van naselja Vir, 150 m od mora, s vlastitim dvoriшtem, bezbjednim za provođenje sportskih aktivnosti i boravak učenika.obe su višekrevetne sa kupatilom. Boravak u odmaralištu uključuje smještaj, tri glavna obroka i užinu. Cilj Ljetne škole је да kod učenika probudi dodatni interes, обогати и прошири сазнанja о култури и језику srpskog народа te dooprinesе очувању и razvoju nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik organizovanog boravka učenicima bi omogućio da steknu nove prijatelje, nova iskustva obogaćena i proširena saznanjima o zemlji svojih predaka, svojoj kulturi, језику i identitetu. Такође, učeniciма који су već imali priliku да kao osnovci учествују у раду Ljetne škole, biće ovo prilika за прошируvanje постојећих i стicanje dodatnih znanja o srpskom jeziku i kulturi, primijerenih njihovom uzrastu.

Ljetna škola za srednjoškolce је namijenjena učenicima који pohađaju 1., 2. ili 3. razred srednje škole, a који nisu uključeni u redovan program školovanja za srpsku nacionalnu manjinu (model A i B). U program Ljetne škole mogu se prijaviti učenici srednjih škola који do dana završetka, odnosno na dan završetka programa, 18. 7. 2023. neće navršiti 18 godina. Program је koncipiran tako да је цијeli dan испunjен aktivnostima, s tim да се nastava odvija уз gostujuće predavače, svakodnevne sportske aktivnosti i u vidu radionica. U sklopu sedmodnevног programa Ljetne škole realizirat će se i dvije terenske nastave, односно izleta.

Troškove smještaja, prehrane (tri obroka i užina), pratilaca grupe i prijevoza od Zagreba do Vira snose organizatori. Troškove putovanja od mjesta boravka do Zagreba i nazad snose roditelji. Roditelji su obavezni dovesti djecu do Zagreba i u povratku ih dočekati u Zagrebu, u unaprijed dogovoren vrijeme, na unaprijed dogovorenoj lokaciji. Pozivamo vas da se prijavite u Ljetnu školu srpskog jezika i kulture Sava Mrkalj i da informacije o njoj dostavite svim zainteresiranim učenicima. Upute za prijavu:

- Ispuniti obrasce 1. i 2. (saglasnost i anketa za srednjoškolce) objavljeno na stranicama SKD Prosvjeta: [www.skd-prosvjeta.hr](http://www.skd-prosvjeta.hr)
- Zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju učenika srednje škole (tajništvo škole)
- Ispunjene obrasce i potvrdu o redovnom pohađanju srednje škole poslati preporučeno поштом најкасније до 22. 3. 2023. na adresu ili skenirano na e-mail: [obrazovanje@skd-prosvjeta.hr](mailto:obrazovanje@skd-prosvjeta.hr)

SKD Prosvjeta  
ZA LJETNU ŠKOLU  
Berislavićeva 10, p.p. 9  
10 106 Zagreb

Broj mesta je ograničen, izabrani kandidati bit će obaviješteni telefonom do završetka školske godine. Neispravno ili nepotpuno ispunjeni obrasci i prijave poslane nakon propisanog roka, neće se uzimati u razmatranje. Za sve dodatne informacije обратите се на e-mail: [obrazovanje@skd-prosvjeta.hr](mailto:obrazovanje@skd-prosvjeta.hr) ili na tel: 097/7525-327 ■

# ИНФОРМАТОР



Уживање уз евергрине

вече, уживале у безвременским хитовима и – заплесали. Колаче су припремиле чланице скуд-а, суж-а и Клуба Мамма, које су били и присутне, а биле су позване чланице удружења жена 'Суљошанке' из Кнежевих Винограда те 'Кола српских сестара' из Белог Манастира. Са старог грамофона и цд-плејера пуштали су се некадашњи шлагери, поп и рок мелодије, диско-музика. Слушали су се Арсен Дедић, Кемал Монтено, Здравко Чолић, 'Азра', 'Бијело дугме', 'Идоли', 'Зана', 'Битлси', 'Плетерси', Елвис, Глен Милер, Луј Армстронг и други тада популарни извођачи, за свакога понешто.

— Наше 'Вече евергрина' подсетило је пристне dame на некадашње одласке у диско-клубове и забаву уз грамофон и плоче, на данас незамисливо време кад се изазвило у седам сати увече, а враћало кући сат пре поноћи, кад се с нестрпењем чекала субота и одлазак у 'плесњаке' – с носталгијом каже др. Светлана Пешић.

■ Јован Недић

## Другарство на терену

НК Слога из Борова била је домаћин колегама из моравичког Жељезничара

**П**РВЕ мартовске суботе, у Борову је одиграна пријатељска ногометна утакмица између домаћина, НК Слоге и НК Жељезничара из Моравица. Иницијативу за одигравање утакмице покренули су на-

домаћини и гости на терену



челник Општине Борово ЗОРАН БАЂАНОВИЋ и предсједник Мјесног одбора (МО) Моравице МИЛАН МАМУЛА, а финансијски је подржали Општина Борово и Српско рекреативно друштво Срба у Хрватској. Након утакмице, одигране по лијепом пролjetном времену, а која је завршена уђедљивом побједом домаћина и коју је пратило педесетак људи, организирano је дружење чланова ове двије екипе.

— За нас је ово био значајан догађај, а од резултата битније је дружење током којег су се играчи упознавали и склапали пријатељства – рекао нам је Мамула и захвалио начелнику Бађановићу на свemu учињеном за екипу НК Жељезничара. Захвалио се и Српском рекреативном друштву Срба у Хрватској на финансирању трошка пута играча НК Жељезничара до Борова, а нада се да ће у будућности имати прилику да пријатеље из Борова угости у Моравицама те да ће ове утакмице постати традиционалне.

— Изражавам жаљење што Град Врбовско није уважио молбу мо Моравице за финансирање трошка пута играча НК Жељезничара. Зато предлажем да градске власти оформе фонд за мјесне одобре на подручју Врбовског којим би била омогућена подршка њиховом раду, све с циљем развоја поједињих мјesta која су дио Града Врбовског – наглашава Мамула.

— Ово је био леп спортски догађај који смо уприличили на основу нашег договора с Моравичанима. Екипа ФК Жељезничара биле је овде први пут и трудили смо се да будемо добри домаћини, осим у игри на терену. Људи су се лепо дружили, а меч је основ за будућу сарадњу Борова и Моравица, не само спортску. Верујем да ћемо једном приликом одиграти утакмицу у Моравицама – рекао нам је Бађановић.

■ Н.Ј.

## Уручени 'Сунцокрети'

Осјечко-барањска жупанија поново је потврдила напредак у туризму

**Н**а овогодишњој додели награда 'Сунцокрет руралног туризма Хрватске' у Цавтату, у организацији Хрватске удруге за туризам Клуб чланова Село, Осјечко-барањска жупанија поново је потврдила напредак у развоју туризма јер су међу награђенима бројни добитници са истока Хрватске.

Општина Кнежеви Виногради добитница је шампионске титуле 'Велики златни сунцокрет' као најбоља хрватска винска дестинација, а уз шампионску титулу још је пет добитника с подручја Осјечко-барањске жупаније. Златну повељу у категорији 'Рурално-туристички пројекти' за пројекат развоја винског туризма Земља вина добила је Туристичка



Ведран Крамарић,  
начелник Општине  
Кнежеви Виногради,  
с Великим златним  
сунцокретом

заједница Осјечко-барањске жупаније, Златну повељу у категорији традицијска (рурална) гастрономија стиже ресторану 'Чинги линги чарда' у Бильју, а Златна повеља у категорији рурално-туристички пројекти с разлогом је додељена Презентацијско-образовачком центру Тиквеш у Копачком риту. Златна повеља у категорији пројекти/носиоци заштићених и маркетингових ознака додељена је 'Кући барањског кулена' у Белом Манастиру, а брончана повеља у категорији традицијска (модерна) домаћинства Вилли Едл Елегант из Аљмаша.

Предузетници, обртници, удружења, опг-и, туристичке заједнице те јединице подручне и локалне самоуправе такмичили су се у осам категорија. Сунцокрет руралног туризма Хрватске је пројекат у склопу којег се једном годишње оцењују и представљају традицијски садржаји, чува извornost и повезују учесници руралног туризма.

— Ова уистину респектабилна награда резултат је вишегодишњег заједничког рада винара и виноградара с нашег подручја, удруга које организирају манифестије и потпоре коју пружа Општина Кнежеви Виногради. Потицај нам је то да и даље радимо на квалитети наше винске дестинације коју уз струку препознаје и све већи број посетитеља – рекао је начелник Општине Кнежеви Виногради ВЕДРАН КРАМАРИЋ.

Осјечко-барањска жупанија последњих година бележи континуирани раст у броју посетилаца и ноћења те постаје једна од најатрактивнијих континенталних дестинација. Томе у прилог говори и овогодишња престижна титула светске платформе за путовања Bookings.com-a која је Осјечко-барањску жупанију прогласила најсрдечнијом регијом.

Највише Сунцокрета отишло је у руке кандидата из Загребачке жупаније (њих седам) али, иако је Осјечко-барањска добила једну награду мање, због већег броја златних признања и повеља, као и шампионске титуле Златни сунцокрет, коју је освојила Општина Кнежеви Виногради, следећи избор за награду Сунцокрет одржат ће се у Осјечко-барањској жупанији.

■ Зоран Поповић

## Stogodnjak (676)

10. 3. – 17. 3. 1923: 'Beograd je pre rata bio centar srpske književnosti. 'Srpski književni glasnik', sa pokojnim Skerlićem na čelu, poslednjih je godina svoga izlaženja okupljao oko sebe najbolje srpske i hrvatske pesnike, pripovedače i kritičare iz svih krajeva naše danas ujedinjene otadžbine i posle Skerlićeve smrti njegov 'Glasnik' i za ono malo vremena do objave rata Srbiji, ostao i dalje na onoj istoj književnoj i nacionalnoj visini na koju ga je uzdigao sam Skerlić. A onda dolazi strašni rat koji srpski narod, sa ovu stranu Save i Dunava, upućuje jednoj krvavoj Golgoti... U mučnom petogodišnjem ratu gubi Srbija nekoliko svojih vrsnih književnika. Milutin Uskoković, jedini srpski romantičar u svoje vreme, počini samoubojstvo: baca se u valove reke Toplice. Velja Rajić, jedan od najtopljih jugoslavenskih lirika, posle brojnih progona i bede, umire od tuberkuloze u bolnici. Isto kao i Milutin Bojić. Vladislav Petković-Dis, tvorac čudesne 'Nirvane', utapa svoje mučeničko telo u moru kod Krfa, daleko od svoje zarobljene otadžbine, i тамо, u carstvu mistike i bajki, nalazi svoju večnu nirvanu... Da ništa drugo nije izgubila srpska književnost nego само ову четворицу svojih veličina, i to bi bilo previše. A где су još oni drugi, brojni neznani којима су гласови били угушенi i prekinuti, а срца осуšена ili zauvek исећена, а да то nitko nije znao?' navodi se uz ostalo u zanimljivom подлisku о književnim prilikama prije rata i za vrijeme rata u Beogradu.

\* neobičnu судску причу, достојну најбољег filmskog scenarija, objavljaju zagrebačke новине под naslovom 'Ljubavnik kao dokazni materijal'. Akteri su joj jedna prelijepa Dragana, po zanimanju trgovkinja, jedan lakomisleni Milan, brijački помоћник, i jedan lukav Živko, trgovački putnik, Draganin muž. Ukratko, ljubavni trokut u којем је најдебљи крај izvukao Milan. Živko га је uhvatio in flagrantia sa svojom pustopasnom Draganom. Rekao јој је да иде на put u Ljubljani i Beč, али nije otišao. Pritajio se nekoliko dana u gradu, a onda se iznenada jedne večeri, kad то supruga uopće nije очekivala, vratio u stan. Naravno, Dragana je plakala, Milan se potpuno izgubio u novonastaloj situaciji, али је zato Živko имао што рећи: 'Ne morate me se plašiti, niti jedno niti друго. Dogodilo se то што se dogodilo...' Zatim ih је oboje zaključao и за sat времена se vratio s policiјом, rekavši притом Milanu: 'Vi razumijete da s ovakvom женом dalje ne mogu živjeti. Da uspiješno provedem rastavu braka moram imati нешто opipljivo. Trebam vašu presudu...' Milan је na суду priznao svoj grijeh i bio novčano kažnen. Živko је tako добио traženi судски dokaz о женину preljubu, а Milanu nije preostalo ništa друго него да svoju kaznu plati. Zamolio је само да то буде u ratama. Novinaru se povjerio да често vidi Dragana i Živka kako hodaju gradom, držeći se ispod ruku. Razveli се nisu, jer је она, kažu, postala prava mirna ovčica, a он је има u šaci: može je potjerati iz kuće kad god mu se prohtije, а да притом ne završi na суду!

■ Đorđe Ličina

# Za Igre – nema zime

**Zbog globalnog zatopljenja ubuduće će teško biti pronaći domaćina zimskih olimpijskih igara. Lani objavljeno istraživanje pokazuje da četiri bivša grada domaćina već sada nemaju klimatske uvjete za organizaciju, a do 2080. mogao bi ih imati samo Sapporo**

**A**LPSKA skijašica MIKAELA SHIFFRIN najpoznatija je potpisnica pisma koje je organizacija Zaštitimo našu zimu sredinom veljače poslala Međunarodnom skijaškom savezu (FIS), a kojim se traži uskladišvanje skijaških natjecanja s klimatskim promjenama i smanjenje emisije stakleničkih plinova koje ona stvaraju.

Shiffrin je jedna od najvećih skijašica u povijesti. Dvostruka je olimpijska pobjednica, na nedavnom svjetskom prvenstvu održanom u francuskom Meribelu osvojila je sedmi naslov svjetske prvakinje, a u Svjetskom kupu pobijedila je 85 puta i tek je jedna pobjeda dijeli od izjednačenja rekorda koji više od tri desetljeća drži legendarni Švedanin INGEMAR STENMARK.

Pismo je potpisalo 142 sportaša, naslov mu je 'Naš sport je ugrožen', a adresirano je JOHANU ELIASCHU, predsjedniku FIS-a. Potpisnici navode da su dosadašnji napori FIS-a u postizanju održivosti natjecanja nedovoljni. Pozivaju se na česta otkazivanja natjecanja zbog nedostatka snijega, sve manje mogućnosti treninga u pripremi za sezonu zbog smanjivanja površina ledenjaka na kojima treniraju u ljetnim mjesecima, a ni umjetni snijeg nije više jednostavno rješenje jer su zbog globalnog zatopljenja temperature toliko porasle da ga često nije moguće proizvoditi. 'Ovo je naša najvažnija utrka, pobijedimo zajedno', pišu potpisnici koji od FIS-a traže da najkasnije do 2035. postigne to da natjecanja koja organizira budu po pitanju emisije štetnih plinova svedena na nulu, da se do 2030. emisija štetnih plinova prepolovi, da se formira poseban odjel koji će se brinuti o održivosti i da se jamči potpuna transparentnost. Potpisnici traže i da se promijeni kalendar Svjetskog kupa i to zbog klimatskih razloga. Više od četvrt

stoljeća natjecanja Svjetskog kupa započinju već u listopadu u austrijskom Söldenu, a traži se da ubuduće počinju u studenom kada je hladnije, veća je vjerojatnost da će biti snijega, a i umjetni je snijeg jednostavnije proizvesti. Traže i prilagodbu kalendaru natjecanja u Sjevernoj Americi. Ubuduće bi se ta natjecanja održavala u jednom navratu, čime bi se, procjenjuju, emisija štetnih plinova smanjila za 1.500 tona. Globalno gledano, nije to mnogo, ni pahulja u lavini, ali žele pokazati da su odlučni u očuvanju zimskih sportova i pokušaju ograničenja globalnog zatopljenja.

Zimski sportovi su zbog klimatskih promjena itekako ugroženi, a budućnost zimskih olimpijskih igara je neizvjesna. Međunarodni olimpijski odbor (MOO) trebao je na svom zasjedanju, koje će na jesen biti održano u indijskom Mumbaiju, odlučiti o domaćinu Igara 2030. Međutim, upravo zbog klimatskih razloga ta je odluka odlodjena za sljedeću godinu. MOO razmatra brojne promjene, uz ostalo organiziranje natjecanja samo na postojećim ili privremenim objektima, određivanje minimalne prosječne temperature grada domaćina, pa čak i uvođenje rotiranja gradova domaćina, čime bi se krug potencijalnih domaćina suzio samo na one koji ispunjavaju zasad nedefinirane klimatske uvjete.

Zimske olimpijske igre u ozbiljnoj su krizi zbog globalnog zatopljenja. Prve su (tada su se zvali Tjedan zimskih sportova, a MOO ih je naknadno proglašio Igrama) organizirane 1924. u francuskom Chamonixu. Sportaši su se natjecali u pet sportova i 16 disciplina. Nije bilo natjecanja u zatvorenum prostorima, sva su organizirana na prirodnom snijegu odnosno ledu. Nepunih stotinu godina kasnije domaćin zoi-ja bio je Peking. Sve discipline alpskog skijanja održane su na umjetnom

snijegu, natjecanja u većini sportova zastupljeni u Chamonixu (curling, hokej na ledu, umjetničko i brzo klizanje) organizirana su u zatvorenom prostoru i na umjetnom ledu, a vlastite sisteme rashlađivanja koji su omogućavali uredno natjecanje imali su i sanjkaši i skijaši skakači. Tehnologija je omogućila da se natjecanja na zimskim igrama tako organiziraju, ona je omogućila i da domaćini Igara budu gradovi koji bi ih zbog svoje klime prije stotinjak godina teško mogli organizirati. Bez toga Soči, s prosječnom dnevnom temperaturom od deset stupnjeva u siječnju i veljači, ne bi mogao biti domaćin Igara 2014.

Posljedice globalnog zatopljenja su takve da će ubuduće teško biti pronaći domaćina. Pojedini sportovi i dalje će se održavati na otvorenom. U posljednje vrijeme to se rješavalo tako što su borilišta za te sportove, sve vrste skijanja, bila na planinama dosta udaljenim od grada. Na lanjskim Igrama dio skijaških natjecanja održan je u Zhangjiakouu, centru udaljenom 220 kilometara od Pekinga. Ni to nije nužno efikasna mjeru, pa su se alpinci na Igrama u priobalnom Sočiju skijali u 50 kilometara udaljenoj Krasnoj Poljani na temperaturi od 15 stupnjeva.

Organizacija zoi-ja postala je energetski, a to znači i ekološki, veoma skupa i zbog globalnog zatopljenja i zbog izbora domaćina. Vratimo se ponovno na Soči, alpsko skijanje i 2014. godinu. Organizatori su znali da za vrijeme Igara može biti toplo, zbog čega su pripremili i uskladištili više od 700 tisuća kubnih metara umjetnog snijega. Tehnologija je domaćinima olakšavala organizaciju. Hokej na ledu, a zatim i sve vrste klizanja preseljeni su u zatvorena borilišta, umjetni sistem hlađenja za sanjkašku stazu prvi je put korišten u Squaw Valleyju (danas Palisades Tahoe) 1960. godine, a umjetni snijeg u Lake Placidu 1980.

Razmjeri globalnog zatopljenja vidljivi su usporedi li se prosječna temperatura u veljači, mjesecu održavanja zoi-ja, u gradovima koji su bili domaćini Igara, i to u rasponu od 1924. pa do danas. Tada je prosječna temperatura domaćina bila 0,4 stupnja Celzija, a danas je 7,8 stupnjeva. Tako drastična promjena temperature posljedica je globalnog zatopljenja, ali i širenja kruga domaćina i na veće i toplije gradove, koji 1924. ne bi mogli biti domaćini. Zatopljenje znači da u budućnosti ni umjetni snijeg neće pomoći. Naprsto, temperatura će biti previsoka za proizvodnju umjetnog snijega.

Do sada je 21 grad bio domaćin zoi-ja. DANIEL SCOTT i suradnici u članku 'Klimatske promjene i budućnost zimskih olimpijskih igara: perspektiva natjecatelja i trenera', objavljenom početkom prošle godine u časopisu 'Current Issues in Tourism', pokazali su da već sada četiri grada zbog previsoke temperature ne bi mogla biti organizatori zimskih igara. To su Chamonix, Garmisch-Partenkirchen, Palisades Tahoe i Soči. U slučaju neželjenog raspleta i daljnje visoke emisije ugljikovih plinova, samo šest dosadašnjih domaćina (Vancouver, Calgary, Lake Placid, Lillehammer, Oslo i Sapporo) mogli bi organizirati igre 2050. godine, a njih još tri (Albertville, Salt Lake City i Nagano) u slučaju optimističnog raspleta. Valja primijetiti da među njima nijedan grad nije u Alpama, tradicionalnoj bazi zimskih sportova, ali i golemom generatoru prihoda od zimskog turizma. Procjene za 2080. godinu, u slučaju neželjenog raspleta, nagovještavaju da bi samo Sapporo bio mogući domaćin zimskih olimpijskih igara. Četrnaest domaćina ne bi imalo nikakve uvjete za njihovu organizaciju (među njima i Sarajevo), dok bi njih šest rubno moglo imati uvjete.

Najugroženiji su zimski sportovi na otvorenom. Rješenje nije ono kakvo je 2005. ponudio Ski Dubai, umjetno skijalište izgrađeno u Ujedinjenim Arapskim Emiratima u zgradbi visokoj 85 metara i s 400 metara dugom stazom. Osim što je takva staza prekratka, izgradnja takvih objekata koji iziskuju golem utrošak električne energije za proizvodnju snijega i održavanje niske temperature je ekološki neprihvatljiva. Kandidati za domaćina Igara 2030. su Salt Lake City i Sapporo, a možda će im se priključiti i Stockholm. Oba kandidata su trenutačno u zelenom što se tiče klimatskih uvjeta za domaćinstvo. Međutim, o klimatskim promjenama ovisi, a one dijelom, istina malim, ovise i o zimskim olimpijskim igrama, budućnost igara. Kako sada stvari stoje, izvjesno je da će se domaćinstvo dodjeljivati gradovima na sjevernijim zemljopisnim širinama i većim nadmorskim visinama nego što je to donedavno bio slučaj.



Osvajačice medalja na zoi-ju u Pekingu u alpskoj kombinaciji i na umjetnom snijegu (Foto: Josef Groder/EXPA/PIXSELL)



# Dehidracija svijeta

Najnovija znanstvena istraživanja pokazuju da je u antropocenu, geološkoj epohi obilježenoj značajnim ljudskim utjecajem na prirodu, hidrološki sustav Zemlje doveden do točke pucanja. Premda su takva istraživanja još u povojima, prema procjenama Ujedinjenih naroda već 2025. dvije trećine čovječanstva živjet će u uvjetima 'vodenog stresa'

**K**ao sustav beskonačnog recikliranja u prirodi koji se neometano odvijao tisućama godina, pitka voda uglavnom se smatra prirodnim resursom koji nije kritično ugrožen. Iako pitka voda sačinjava samo 2,5 posto vode na Zemljiji, dok je za ljudsku konzumaciju dostupno manje od pola posto, sve donedavno činilo se da je taj ciklus dovoljno otporan na ljudsko djelovanje i kao takav u stanju vršiti svoje

brojne funkcije, poput održavanja nadzemnih i podzemnih ekosustava na životu, osiguravanja dostupnosti hrane, energetske sigurnosti i regulacije klime.

Najnovija znanstvena istraživanja pokazuju, međutim, da je u antropocenu, geološkoj epohi obilježenoj značajnim ljudskim utjecajem na prirodu, hidrološki sustav Zemlje doveden do točke pucanja. No s obzirom na to da su istraživanja o tome tek u povojima, znanstvenici još nisu sigurni kada će se točno

taj trenutak dogoditi ni kakve će točno imati posljedice. Drugim riječima, još uvijek ne postoje sveobuhvatna istraživanja o utjecaju ljudi na promjene hidrološkog ciklusa, pa čak ni precizne metode mjerjenja tih promjena ni spoznaje o tome kako točno hidrološki poremećaji u jednoj regiji mogu utjecati na poremećaje u drugim regijama Zemlje.

Ono što sasvim sigurno postoji brojne su indicije da su ljudske manipulacije tim sustavom u cilju zadovoljavanja kontinuirano

rastućih potreba tako drastične da će, prema procjenama Ujedinjenih naroda, već 2025. godine dvije trećine čovječanstva živjeti u uvjetima 'vodenog stresa', odnosno stanja nesigurne dostupnosti vode.

Dovoljno je pogledati podatak da se za proizvodnju jedne obične majice kratkih rukava potroši gotovo 2.700 litara vode, a za proizvodnju jednog hamburgera 2.400 litara, koliko tjedno u svome domu potroši prosječna osoba koja živi u nekoj zapadnoj državi.

Čak 70 posto ukupne potrošnje vode otpada na poljoprivrednu, 20 posto na industriju, a ostatak se troši u kućanstvima, pri čemu se u posljednjih stotinu godina potražnja za vodom povećala šest puta. Projekcije upućuju i na to da će do 2050. godine potražnja za vodom u kategoriji industrije u dijelovima Azije i Afrike biti i do osam puta veća nego što je danas, a ona u kućanstvima tri puta.

Kako u analizi o 'planetarnoj granici pitke vode' navodi američki portal za znanost o okolišu Mongabay, u ranijim znanstvenim istraživanjima maksimalna godišnja količina vode koja se smije potrošiti iznosila je 4.000 kubičnih kilometara godišnje, što je donja granica čijim se prelaženjem riskira katastrofna kaskadna reakcija. U kasnijim istraživanjima, međutim, granica dozvoljene potrošnje spuštena je na 2.800 kubičnih kilometara, dok se stvarna godišnja potrošnja procjenjuje na oko 2.600, što sugerira da je čovječanstvo znatno bliže izlasku iz zone sigurnosti kada je riječ o eksploataciji pitke vode.

U naknadnim istraživanjima predloženo je i da se umjesto jedne postave dvije 'planetarne granice vode' – plava, koja se odnosi na rijeke, jezera, podzemne vode i drugu 'vidljivu' vodu, i zelena koja označava 'nevidljivu' vodu, primjerice vlažnost tla i isparavanje, i koja je važna za različite biokemijske, ekološke i klimatske procese. Značaj zelene vode može se vidjeti na primjeru stakleničkih plinova koji zagrijavaju atmosferu i time dovode do povećanog isparavanja, pri čemu se i sama para ponaša kao moćan staklenički plin.

U studiji švedskog istraživačkog instituta Stockholm Resilience Center, objavljenoj u časopisu Nature prošle godine, autori su zaključili da je upravo granica zelene vode već sada prijedena i da 'modifikacije zelene vode sada uzrokuju rizike Zemljiniim sistemima na stupnju koji još nije zabilježen u modernoj civilizaciji'.

Od devet postojećih prirodnih procesa koji tvore 'siguran prostor za čovječanstvo', navode autori, s destabilizacijom hidrološkog sustava broj onih koji su narušeni sada se popeo na ukupno šest, pri čemu su preostali integritet biosfere, klimatske promjene, biogeokemijski tokovi, izmijene sustava tla i zagađenje plastikom i drugim umjetnim supstancama.

Destabilizacija hidrološkog sustava najzornije se manifestira ekstremnim vremenskim događajima, kakvih je od 1970-tih godina zabilježeno više od 11 tisuća. Pritom su najdestruktivnije upravo one povezane s vodom – suše i poplave.

Koliko je stanje alarmantno stanovnici Evrope uvjerili su se prošlo ljetu, kada su istovremeno gotovo pa presušile neke od najdužih evropskih rijeka. Francuska Loire tada se na nekim mjestima mogla pregaziti, njemačka Rajna bila je preplitka za plovidbu, vodostaj talijanske rijeke Po bio je na jednoj desetini uobičajenog za to doba, a na dijelovima Dunava temperatura je dosezala i 26 stupnjeva zbog čega su ugibale rive.

Sve to događalo se tijekom ljeta, kada se sušna razdoblja, iako ne tako ekstremna, i očekuju. No još je alarmantnije to što se rekordni manjak vode diljem Evrope bilježi i ove zime. Brojna jezera i kanali, primjerice oni u Veneciji, presušili su, a u Francuskoj su u periodu između 21. siječnja i 21. veljače zabilježena 32 uzastopna dana bez značajnijih padalina. U Pirinejima je zabilježena najniža ikada razina snijega za ovo doba godine, u Alpama je snijega 60 posto manje nego obično, a rijeka Po ponovno ima 60 posto manji vodostaj nego što je to normalno za ovo doba godine.

U siječnju je Institut geodezije na Sveučilištu Graz objavio i da satelitske snimke pokazuju ekstremno niske zalihe podzemnih voda na kontinentu, što također nije

Opskrba pitkom vodom u pakistanskoj pokrajini Sind  
(Foto: Wikimedia Commons)

normalno za Evropu zimi. Evropske zalihe podzemnih voda konstantno su niske još od 2018. godine i otada se nisu povećavale, naveli su istraživači iz instituta u Grazu.

Stručnjaci koji se bave hidrološkim sustavom Zemlje kao jedan od najvećih problema, a ujedno i najvećih ljudskih intervencija u tokove rijeka, navode izgradnju brana. Podizanje takozvanih velikih brana, odnosno onih u kojima je uskladišteno više od 100 milijuna kubičnih metara vode, svoj je vrhunac doživjela tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća. Takvih velikih brana ima oko 60 tisuća, a polovica ih je izgrađena u svrhu poljoprivrednih djelatnosti. U njima je pohranjena otrprilike jedna šestina ukupnih riječnih tokova koji idu prema oceanima, a diljem svijeta izgrađeno je još i 16 milijuna malih brana.

U znanstvenom radu 'Mapiranje svjetskih rijeka slobodnog toka' iz 2019. godine, istraživači kanadskog Sveučilišta McGill navode i da samo 37 posto svjetskih rijeka dužih od 1.000 kilometara danas ima slobodan tok cijelom svojom dužinom te da će do 2030. godine 'prirodni hidrološki tok biti izmijenjen za 93 posto riječnog volumena'.

**I**ZGRADNJA brana dovodi do smanjenja populacija sisavaca, riba, ptica i ostalih životinja koje žive u slatkovodnim staništima, smanjenja plodnosti i erozije tla te onemogućavanja kretanja riječnih sedimenata bogatih hranjivim tvarima. Jedan od eklatantnijih primjera za posljednji problem onaj je rijeke Mekong u Vijetnamu, treće najveće riječne delte na svijetu uz koju živi oko 20 milijuna ljudi; predviđa se da će već do 2040. godine cirkulacija hranjivih sedimenata u delti Mekonga biti praktički nepostojeća.

**Istraživači Sveučilišta McGill navode da samo 37 posto svjetskih rijeka dužih od 1.000 kilometara danas ima slobodan tok cijelom svojom dužinom te da će do 2030. godine 'prirodni hidrološki tok biti izmijenjen za 93 posto riječnog volumena'**



U Evropi se pak nalazi oko 1,2 milijuna brana, zbog čega je skupina ekoloških organizacija okupljena u koaliciji Dam Removal Europe pokrenula kampanju za uklanjanje tih barijera koje prekidaju riječne tokove, a više se ne koriste u ekonomski svrhe. Tijekom 2021. godine koalicija je prijavila uklanjanje 239 takvih konstrukcija u 17 evropskih država, pri čemu najviše u Španjolskoj, Francuskoj i Norveškoj.

Uz brane, kao drugi najveći problem u budućem upravljanju vodnim resursima navodi se i predviđanje da će do 2050. godine oko 70 posto svjetske populacije živjeti u gradovima, u kojima opskrba vodom zahtjeva izrazite intervencije u prirodne tokove rijeka. Pritom se urbanizacija najvećim dijelom događa u zemljama u razvoju odnosno u gradovima u kojima dobar dio stanovništva već sada nema pristup vodi.

Južnoafrički grad Cape Town jedan je od zornijih primjera problematike urbane opskrbe vodom, s obzirom na to da se radi o području koje godišnje ima tek 50-ak posto padalina u odnosu na globalni prosjek. U tom se gradu 2018. uslijed velike suše umalo dogodila potpuna nestaćica vode jer su zalihe vode pale na oko 13 posto. Gradske vlasti nakon toga su pokrenule sveobuhvatni program čiji je cilj postizanje 'vodne otpornosti' putem crpljenja podzemnih voda, desalinizacije morske vode i recikliranja otpadnih voda kako bi se one mogle koristiti u poljoprivredi i drugim djelatnostima.

Jedan od značajnih primjera restauracije riječnog toka je i onaj pete najveće američke rijeke Colorado, čiji su nekoć bujni ekosustavi gotovo potpuno uništeni stoljećima izgradnje brana, kanala, rezervoara, plinovoda i raznih drugih konstrukcija koje su u potpunosti izmijenile njezin tok. Skupina ekoloških organizacija i lokalnih zajednica, ali i državne agencije, pokrenule su niz aktivnosti kojima je cilj obnoviti autohtonu vegetaciju i ponovno preusmjeriti vodu u njezine prirode tokove, što je prethodno zahtijevalo potpisivanje bilateralnog sporazuma između SAD-a i Meksika, kao i ot-

**Istraživanje britanskih i austrijskih stručnjaka objavljeno 2019. pokazalo je da bi smanjenje gubitaka izazvanih dotrajalom infrastrukturom u gradovima za jednu trećinu svakoga dana moglo opskrbljivati 800 milijuna ljudi dovoljnom količinom vode (150 litara)**

kupljivanje prava na eksploataciju vode od privatnih vlasnika.

Uz brane i porast urbane populacije, jedan od najvećih problema održivog upravljanja vodnim resursima su i dotrajale infrastrukture u gradovima, zbog čega se svakoga dana izgubi oko 346 milijuna kubičnih metara vode. Istraživanje britanskih i austrijskih stručnjaka objavljeno 2019. u stručnom časopisu The Water Supply pokazalo je i da bi smanjenje ovih gubitaka za jednu trećinu svakoga dana dovoljnom količinom vode (150 litara) moglo opskrbljivati 800 milijuna ljudi.

Uz uklanjanje brana, ulaganje u infrastrukturu i druge aktivnosti koje se odvijaju na lokalnoj i nacionalnoj razini, Ujedinjeni narodi ovaj će problem na međunarodnoj razini pokušati adresirati organiziranjem Konferencije o vodi, koja će se održati u sjedištu UN-a u New Yorku kasnije ovog mjeseca. Cilj je konferencije postići dogovor da članice do 2030. godine obnove 300 tisuća kilometara rijeka i 350 milijuna hektara kopnenih voda i time pokrenu 'najznačajniji poduhvat obnove resursa pitke vode u ljudskoj povijesti'.

Krajem prošle godine u okviru UN-a dogovoreno je da će članice do 2030. godine najmanje 30 posto Zemljine površine staviti pod zaštitu, pri čemu znanstvenici tvrde da je potrebno zaštititi najmanje 50 posto morske i vodene površine planeta kako bi se time osigurali opstanak i funkcija resursa pitke vode. ■



Koalicija Dam Removal Europe u 2021. prijavila je uklanjanje 239 brana u 17 evropskih država

## INTERNACIONALA

# Milo i šestorica

**Na predsjedničkim izborima u Crnoj Gori 19. marta dosadašnji šef države Đukanović dočekuje šestoricu izazivača. Izbori su presudni za budućnost zemlje, ističe urednica mportala Danica Nikolić**

**S**EDAM je predsjedničkih kandidata čije ime će se pojaviti na listicima za predsjedničke izbore u Crnoj Gori, čiji se prvi krug održava 19. marta. Državna izborna komisija (DIK) utvrdila je i redoslijed kandidata, a on je: MILO ĐUKANOVIĆ, JAKOV MILATOVIĆ, ANDRIJA MANDIĆ, JOVAN RADULOVIĆ, GORAN DANILOVIĆ, ALEKSA BEĆIĆ i DRAGINJA VUKSANOVIĆ-STANKOVIĆ. Inače, Crna Gora se nalazi u nekoj vrsti vakuuma, jer je već šest mjeseci vodi vlasta kojoj je izglasano nepovjerenje. Po svemu sudeći takva će vlast egzistirati bar još koji mjesec, dok se ne postigne dogovora o novim parlamentarnim izborima. Zato je ulog na ovim predsjedničkim izborima daleko veći nego inače.

— Za građane ovi izbori presuđuju da li Crna Gora može i želi da nastavi ka Evropskoj uniji i da li može i želi uopšte da opstane kao država — ističe DANICA NIKOLIĆ, glavna urednica podgoričkog mportala.

Kontra aktualnom predsjedniku kog smatraju čovjekom koji vodi ka EU, stope trojica kandidata (Mandić, Bećić i Milatović) koji su ili cije su stranke u nekom trenutku bile dijelom

vlasti nakon prošlih izbora na kojima je Demokratska partija socijalista prvi put izgubila vlast. To za našu sagovornicu nije iznenađenje jer, tvrdi ona, glavna karakteristika lidera crnogorske političke scene je sujeta 'koju nijesu u stanju da prevaziđu čak ni zasad višeg cilja.'

— Gledali smo godinama unazad munjevite uspjehe novoosnovanih partija i isto tako munjevite padove, a kad napravite bilo kakvu analizu dolazite do jedinog rješenja tatkve propasti — sujeta. Zato me ne čudi što je toliko kandidata iz vladajućih partija — objašnjava Nikolić.

Ukoliko bude drugog kruga, on će biti održan 2. aprila. Kao potencijalni protukandidati Đukanoviću, za kog se vjeruje da će u njega ući, najčešće se spominju Milatović i Mandić. Nikolić vjeruje da će u drugom krugu svi podržati Đukanovićevog oponenta, ali

napominje da će to stvoriti drugi problem. — Kako međunarodnim partnerima objasniti da su podržali ili da ih je podržao kandidat Demokratskog fronta, kada se svi oštrotu protstavljaju učešću te partije u bilo kojoj grani vlasti zbog bliskih finansijskih i političkih veza sa PUTINOVIM režimom? Gubljenje međunarodne podrške za mnoge ovdašnje partije značilo bi i nestajanje iz političkog života. Oni će odlučivati o tome da li žele podršku zapada ili utapanje u srpski i ruski svet — napominje ona.

Sama kampanja Andrije Mandića daleko je od njegovog političkog *backgrounda* posjednika titule četničkog vojvode. Pomirljivi tonovi, kajanje zbog izrečenog, a 'ide se čak dotele da predstavnik vrlo konzervativne politike podržava Prajd i izvinjava se za svoje ranije nepromišljene izjave'. — Ljudi vole da čuju političare koji se izvinjavaju za svoja djela i nedjeli i to ih tjeraju razmisle. Ipak, Crna Gora je mala država i osim toga što se gotovo svi pozajmimo međusobno, pa samim tim znamo i Mandića, djela političara ostavljaju mnogo dublji trag nego što je to slučaj u većim zemljama, zaključuje Nikolić.

Predizborne aktivnosti obilježila je i odluka DIK-a, koji nije prihvatio kandidaturu lidera Pokreta Evropa sad, MILOJKA SPAJIĆA, zato što je pored crnogorskog imao i srpsko državljanstvo, pa je to mjesto kao suosnivač Pokreta popunio Milatović. Naša sagovornica vjeruje da bi Spajić zbog političke harizme koju posjeduje imao više šanse za ulazak u drugi krug, no naglašava da je on najviše ugrozio sam sebe i svoju buduću političku karijeru, jer ovi njegovi 'gafovi' teško da će biti zaboravljeni. Odluka o neprihvatanju Spajićeve kandidature gleda se i kroz stranačku prizmu jer DIK sačinjavaju stranački kadrovi. Najviše članova imaju DPS i DF. Time su izbacili iz igre direktnog konkurenta. Nikolić ističe da se eliminacija političkih predstavnika u DIK očekivala nakon promjene vlasti, ali dodaje da svima odgovara da ostvaruju svoj politički uticaj i na taj način.

— Vjerujem da je samo djelimično bila politička odluka u pitanju, a da je ipak prevladala svijest da postoji mogućnost da Crna Gora za predsjednika dobije stranog državljanina, koji po sili zakona može da ostane bez crnogorskog državljanstva — kaže ona.

Sam Đukanović je među posljednjima istakao svoju kandidaturu, a to se desilo baš

nakon što je DIK odbila kandidaturu Spajića, što su mnogi povezali jer je eliminiran najjači protukandidat, iako njegova kandidatura nije nikakvo iznenađenje. Nikolić ističe kako prema istraživanjima Đukanović sam generiše mnogo više glasova od partije koju predvodi te vjeruje da je to bio krajnji opredjeljujući faktor, a ne Spajić i odluka DIK-a. U Centru za monitoring i istraživanje ističu da postoje brojne netranstapentnosti i blokade posmatrača, kao i da nije došlo do obećane izborne reforme. Jedina razlika je što zakonske nedorečenosti sad koriste svi, a ne samo jedna stranka, napominje u CEMI.

■ Dejan Kožul



## KRATKO I JASNO

### Oceani su temelj života

**Nakon gotovo 20 godina pregovaranja, države članice Ujedinjenih naroda (UN) postigle su početkom ovog mjeseca Sporazum o zaštiti međunarodnih voda, odnosno zaštiti područja oceana i mora van teritorijalnih voda i gospodarskih pojaseva pojedinih zemalja. Zašto je ovaj međunarodni dogovor važan?**

Dogovor je važan korak za uspostavu novih zaštićenih područja na otvorenom moru i učinkovitije upravljanje morskim ekosustavima. Europska unija zadnjih godina ulaže značajne napore u uspostavi mehanizama kojima se potiče zemlje članice na povećanje površine mora pod zaštitom do zadanog cilja. Taj svjetski i europski cilj iznosi 30 posto do 2030. godine. Zbog kompleksnih nadležnosti i kontrole na području otvorenih mora i oceana ovdje je nemoguće uspostaviti učinkovitu zaštitu bez čvrste međunarodne suradnje.

**Koliko su uopće ugroženi oceanski ekosustavi na Zemlji?**

Oceani su najvažniji ekosustav naše planete, oni su temelj života na Zemlji. Ujedno su i područje koje najmanje poznajemo, s najslabijim pravnim mehanizmima i kontrolom eksploracije resursa. Činjenica je da su se oko ove problematike okupile svjetske velesile, što nam ukazuje na alarmantno stanje na koje već godinama upozoravaju znanstvenici. Oceani su sve topliji i sve siromašniji, a njihova sposobnost daljnje regulacije klime naše planete postaje upitna. Nemamo više vremena za blage sporazume i nedjelovanje.

**Jedno od ključnih pitanja koje je dugo kočilo bogate i siromašnije zemlje u ovim pregovorima, bilo je kako pravedno podjeliti morske genetske resurse. Točnije, kako podjeliti eventualni profit od tih resursa. Očekujete li da će to predstavljati problem i kod implementacije sporazuma?**

Oceani su najneistraženije područje naše planete, posebice dubokomorska područja. Za očekivati je otkrivanje novih vrsta morskih organizama i spojeva, koji se onda mogu eksplorirati u industriji lijekova, kozmetike, hrane. Profit je i do sada bio glavni kamen spoticanja u očuvanju biologičnosti. Vjerujemo kako će razum i javno dobro ipak prevladati u provedbi ovog i sličnih sporazuma. U protivnom će se zarada iz eksploracije oceana u narednim stoljećima trošiti na nekoj drugoj planeti, jer naša će biti opustošena, moguće i nenaseljiva.

■ Ivana Perić



Đukanović je na čelu države ili crnogorske vlade još od 1991. godine  
(Foto: Željko Lukunić/  
PIXSELL)

## Istraga ili igra

**P**REMA pisanju zapadnih medija prošlogodišnje napade na plinovode Sjeverni tok 1 i 2 izvela je proukrajinska skupina. Eksplozije kojima su 26. rujna van funkcije izbačena oba cjevovoda Sjevernog toka 1 te cjevovod A Sjevernog toka 2 podmetnula je grupa sabotera, piše američki The New York Times, pozivajući se na obavještajne podatke dostavljeni američkim dužnosnicima. Istovremeno je više njemačkih medija objavilo kako tamošnja istražna tijela također sumnjuju da je napad došao s ukrajinske strane. Navodno su petero muškaraca i jedna žena, od kojih su dvoje bili ronioci, a žena liječnica, koristeći lažne pasoše unajmili jahtu od tvrtke bazirane u Poljskoj, čiji su vlasnici ukrajinski gradani. Urednjemajevog javnog tužitelja potvrdio je kako je u siječnju pretražen brod za koji postoji sumnja da je korišten za prijevoz eksploziva. Prema The New York Timesu, američki dužnosnici nemaju dokaza da je u operaciju umiješano političko ili vojno vodstvo Ukrajine. Njemački istražitelji o tome se nisu izjašnjavali, no mogućnost da je sabotažu izvela nezavisna skupina spominje i njemački ministar obrane BORIS PISTORIUS.

‘Moramo jasno razlikovati radi li se o ukrajinskoj skupini, da li se to dogodilo po ukrajinskim naređenjima, ili je riječ o proukrajinskoj skupini koja je djelovala bez znanja vlade’, rekao je Pistorius. Dodao je da ne treba brzati sa zaključcima, jer po njemu postoji ‘podjednaka vjerojatnost’ da je riječ o ‘operaciji pod lažnom zastavom’ izvedenom ‘kako bi se okrivila Ukrajina’. Ukrainski ministar obrane OLEKSIJ REZNIKOV i savjetnik predsjednika VOLODIMIRA ZELENSKOG, MIHAJLO PODOLJAK, demantirali su da Ukrajina ima ikakve veze s napadom. Rusija, inače, za uništenje plinovoda krivi Sjedinjene Države i Veliku Britaniju, a glasnogovornik Kremlja DMITRI PESKOV posljednje je izvještaje komentirao riječima da se radi o pokušaju skretanja pažnje. Inače, ugledni američki istraživački novinar SEYMOUR HERSH prošlog je mjeseca objavio kako su sabotažu izvele američke snage i to po naredbi predsjednika BIDENA. Tko god bio iza napada na Sjeverni tok, kao i iza upravo objavljenih informacija, te bez obzira na to radilo se o stvarnoj istrazi ili obaveštajnim igrama, posljednje objave teško da idu u prilog Kijevu, naročito dok neprestano inzistira na još većoj oružanoj potpori zapada.

■ Jerko Bakotin

# Sud za zločine protivnika



**Međunarodni centar za progona zločina agresije protiv Ukrajine razlikuje se od međunarodnih sudova za bivšu Jugoslaviju ili Ruandu već i po tome što se osniva za zločine samo jedne strane**

**I**SCRPLJENI stariji muškarac rezignirano puši i gleda u kameru mobitela, zatim izgovara 'Slava Ukrajini', nakon čega je ustreljen. Ova snimka, koja na vodno pokazuje smaknuće ukrajinskog vojnika, pojavila se prvo po kanalima na aplikaciji Telegram i lokalnim medijima, ali je vrlo brzo u skraćenoj verziji osvanula i u većini zapadnih medija. Na snimku su odmah reagirale ukrajinske vlasti, navodeći kako ona ilustrira karakter ne samo ovog rata, nego i ruske države. Ukrainski predsjednik VOLODIMIR ZELENSKI snimio je jednu od svojih karakterističnih video poruka u maslinasto-zelenoj kombinaciji u kojoj je spomenuto snimku ponudio zapadnoj javnosti kao još jedan dokaz o ruskim ratnim zločinima. Ukrainska vlada najavila je da će počinitelji

Glavni tužitelj Ukrajine Andrij Kostin i tužitelj Međunarodnog kaznenog suda Karim Khan u Višgorodu nedaleko Kijeva (Foto: Valentin Ogryenko/Reuters)

biti kažnjeni, a vojska da će vojnik biti osvećen. Snimka navodnog strijeljanja vojnika pojavljuje se u trenutku kad je pitanje russkih ratnih zločina već u žiji interesa ako ne javnosti onda barem zapadnih političara. Naime, svega dan ili dva prije pojave snimke Evropska komisija je, 4. ožujka, najavila osnivanje Međunarodnog centra za progona zločina agresije protiv Ukrajine (ICPA). To nije prva najava suđenja russkim dužnosnicima za ovaj rat. Još u novembru prošle godine i Evropska unija i Sjedinjene Države najavili su mogućnost uspostave nekog mehanizma za progona ruske strane u ratu. Tada je, međutim, bilo planirano da se to napravi u nekoj vrsti suradnje s UN-om. Suradnja je uvijek bila upitna, prije svega zato što takav sud nije mogao dobiti potporu u Vijeću sigurnosti, čija je Rusija stalna članica. Međunarodni sud koji

istražuje i procesuira ratne zločine doduše već postoji kao Međunarodni kazneni sud u Haagu (ICC). Međutim, Rusija, baš kao ni SAD ni Kina ni Indija nisu potpisnice Rimskih statuta, osnivačkog dokumenta tog suda. Ni Ukrajina zapravo nikada nije ratificirala taj dokument, iako je od ruskog napada prošle godine nastojala koristiti ICC.

Zapadne zemlje sada se suočavaju s problemom koji nije nov, iako su one u ovom slučaju drugačijoj poziciji: velike svjetske sile vrlo je teško progonti zbog očitih ratnih zločina počinjenih prilikom okupacije manje zemlje. Broj civilnih žrtava i količina materijalne štete na civilnim objektima jasno pokazuju da postoji više nego dovoljno materijala za potencijalni progon russkih vojnih i političkih vođa te za ozbiljne procese. Međutim, *ad hoc* tribunal koji je osnovala Evropska komisija, teško da će ikada biti u prilici da vodi ozbiljan proces, jer joj za to nedostaje ne samo međunarodnog legitimite, nego i pristupa potencijalnim počiniteljima. Najavljen ICPA sasvim je različita od sudova koji su devedesetih uspostavljeni za bivšu Jugoslaviju, odnosno ICTY-a, ili za Ruandu – ne samo zato što je njih osnovalo Vijeće sigurnosti UN-a, nego i zato što su oni bili sudovi za zločine počinjene na nekom području, a ne za one koje je počinila samo jedna strana. U tom smislu, ICPA po intenciji više sliči sudovima koji su nakon Drugog svjetskog rata osnovani u Nürnbergu ili Tokiju, nego ICTY-ju. Međutim ti su sudovi osnovani nakon vojne okupacije Njemačke i Japana, što je malo vjerojatni scenarij za ovaj rat.

I to nije jedini problem s idejom da strana koja posredno sudjeluje u ratu osniva sud samo za zločine protivnika. Snimke strijeljanja ratnih zarobljenika, poput one već spomenute, pojavile su se u medijima već više puta od početka rata, uključujući i one gdje su ukrajinski vojnici navodni počinitelji. Osim toga, ukrajinske vojne i političke grupe više su puta objavljivale snimke javnog mučenja civila osumnjičenih za simpatiziranje Rusije. Da je progona civila osumnjičenih za izdaju normaliziran, sugerirala je i afirmativna reportaža Foreign Policya iz sredine januara uznesenju naslovljena 'Ruska peta kolona u Ukrajini je živa i zdrava'. Bez obzira na očite razmjere zločina ruske agresije, neovisno tijelo istrage neminovno bi postavilo i pitanja oružanih upada i sabotaže na međunarodno priznatom russkom teritoriju, kao i uništavanja civilnih objekata poput Sjevernog toka. Neovisno o ishodu rata, malo je vjerojatno da će bilo koja strana biti zainteresirana za takav tip pravde.

■ Nikola Vukobratović

## PERSONA NON CROATA

Foto: gg.govt.nz



U Wellingtonu je 6. ožujka preminula GEORGINA MEYER (na fotografiji lijevo). Nekadašnja pjevačica, drag queen performera, radijska voditeljica i seksualna radnica. Rođena je 1956., a 1995. je izabrana za gradonačelnicu Cartertona, postavši prva transrodna osoba na toj funkciji u čitavom svijetu. Kao članica Laburističke stranke 1999. postala je i prva transrodna osoba na svijetu izabrana u nacionalni parlament. Zalagala se za antidiskriminatore zakone, dekriminalizaciju prostitucije i prava Maora.

■ J. B.

## Multisvrsta-ni neoliberal

**S**AMIT zemalja skupine G20 održan proteklog tjedna u indijskom New Delhiju, kako se i očekivalo, bio je obilježen ratom u Ukrajini. U tom smislu, sastanak predstavnika najjačih globalnih ekonomija nije donio nikakav spektakularan rezultat ali

je, prema optimističnijim interpretacijama, pokazao da su ovakvi sastanci ipak dobrodošli jer su na njegovim marginama porazgovarali ministri vanjskih poslova SAD-a i Rusije, ANTHONY BLINKEN i SERGEJ LAVROV. Bio je to razgovor na najvišoj razini ove dvije države u posljednjih godinu dana. Ipak, pokušaj da se u završni dokument uvrste paragrafi kojima bi se konstatiralo da ukrajinski rat utječe na globalnu ekonomiju i da je 'u cilju mira i stabilnosti nužno poštivati međunarodno pravo i multilateralni sustav' propao je jer su se tome protivili Lavrov i kineski mu kolega Čin GANG, izvijestio je indijski ministar vanjskih poslova SUBRAHMANJAM Dejšankar. Indijski i kineski ministar bili su protagonisti drugog 'značajnog razgovora' na margini samita, kada su popričali o tome kako riješiti oružani teritorijalni spor na himalajskom pograničnom području koji traje od svibnja 2020. godine. 'Najveća demokracija na svijetu' Indija ove godine predsjeda skupinom G20, a u međunarodnim krugovima sve se više raspravlja o njezinoj potencijalnoj ulozi medijatora u pregovorima između Rusije, Ukrajine i zapadnih zemalja. New Delhi se u vezi rata u Ukrajini tijekom cijelog njegovog trajanja drži neutralno, a glasao je suzdržano o svim UN-ovim rezolucijama o toj temi. Indijskoj je vladu, tvrde analitičari, važno da se rat u Ukrajini čim prije okonča, jer su joj prioritetniji drugi globalni problemi, poput otpisa dugova zemljama u razvoju, povećane nesigurnosti hrane, suspenzije prava na intelektualno vlasništvo u proizvodnji cjepiva i lijekova, te klimatskih promjena.

Ovakav stav u skladu je s ispitivanjima javnog mnjenja, koja pokazuju da se ukrajinski rat u ostatku svijeta sve više smatra sukobom koji se tiče isključivo Zapada. U nedavnoj studiji Evropskog vijeća za međunarodne odnose, primjerice, 79 posto ispitanika iz Indije reklo je da Rusiju doživljava kao saveznika ili partnera, a 54 posto njih da želi da se rat završi čim prije, makar i ukrajinskim teritorijalnim ustupcima. S druge strane, 87 posto ispitanih Indijaca i SAD smatra saveznikom ili partnerom, što Indiju smješta u svojevrsnu unikatnu poziciju u odnosu prema ove dvije velesile i među zemljama G20. Indijski premijer NARENDRA MODI ovakvim odnosom prema ratu u Ukrajini dosljedno nastavlja višedesetljetnu indijsku politiku nesvrstanosti odnosno 'multisvrstavanja', kako je naziva ministar Dejšankar i opisuje kao 'energičniju i participativniju' od svoje preteće iz 20. stoljeća.

Na unutrašnjem planu, međutim, premijer Modi poznat je kao tvrdi neoliberal i hindu nacionalist, o čemu zorno svjedoči recentni skandal u kojem je njujorška brokerska tvrtka Hindenburg Research optužila indijski industrijski konglomerat Adani za prijevaru i manipulacije dionicama. Vlasnik megakompanije GAUTAM ADANI dugogodišnji je prijatelj i ključni Modijev partner, a od poslova s državom vrijednost dionica Adanija u osam je godina narasla sa 6,5 na 223 milijarde dolara. Kompanija je optužbe nazvala napadom na 'neovisnost, integritet i kvalitetu indijskih institucija', što je književnica i okolišna aktivistica ARUNDATI ROJ okarakterizirala kao tipično za Modijev razvojni model 'nasilnog hindu nacionalizma pogonjenog ozbiljnim korporativnim novcem'.

■ Tena Erceg

# Apstrakcija prisvajanja

**Umjesto kao promišljeni izraz solidarnosti s ukrajinskim narodom, odluka Muzeja Stedelijk da 'derusificira' Maljeviča čini se prije kao propuštena prilika za nasušno potreban dijalog o odnosu duboko srodnih kultura**

**P**REMADA bi se, pored svakodnevnog ubijanja i uništavanja, bavljenje kulturnim odjecima ruske invazije na Ukrajinu moglo činiti dokonim, jugoslavensko je iskustvo podsjetnik na to da je važno obraćati pažnju na mehanizme koji normaliziraju isključujuću optiku nacionalizma, pripremajući teren za to da je po potrebi pretvori u nišan. Uzveši u obzir povijesnu kompleksnost rusko-ukrajinskih odnosa, nije iznenadujuće da se zadnjih godina javljaju srodnii problemi nacionalističkog razgraničavanja kultura i nadmetanja za isključivim pravom na kulturnu i umjetničku baštinu. Primjerice, 2009., povodom dvjestote obljetnice GOGOLJEVOG rođenja, ponovno su se zakuhalje rasprave o piševoj nacionalnoj pripadnosti. Kako je tada izvijestio Guardian, ukrajinska je strana izražavala zgroženost pred ruskim pokušajima 'posvajanja' Gogolja, dok je ruski povjesničar književnosti IGOR ZOLOTUSKI reproducirao šovinističku aroganciju PUTINOVE politike tvrdeći kako 'rasprave ne može biti

jer ne postoji stvar poput zasebnog ukrajinskog nacionalnog identiteta'.

Zadnjih je mjeseci zbog ruske invazije na Ukrajinu na vidljivosti pak dobila tema kontekstualizacije umjetnika poput ILJE RJEPINA I KAZIMIRA MALJEVIČA, koji su rođeni u ukrajinskom dijelu Ruskog Carstva, a euroameričke ih institucije redovno vode kao ruske slikare. U ratnom se kontekstu pojačao javni pritisak na muzeje u čijim se kolekcijama nalaze njihova djela da ih kategoriziraju kao Ukrajince, a autorica LIZA KORNEJČUK početkom ove godine na portalu Hyperallergic čak je upozoravala kako oni 'koji koji ne naprave distinkciju između ruske kulture i onih kultura koje je zasjenila, svjesno ili ne, postaju suučesnicima u globalnom širenju ruskih imperialističkih narativa'. Neki su odlučili igrati na sigurno, pa je tako njujorški Metropolitan ove veljače objavio da IVANA AJVAZOVSKOG, ARHIPA KUINDŽIJA i Rjepina počinje kategorizirati kao Ukrajince. Također, kako je početkom ovog mjeseca izvijestio The Art Newspaper,

amsterdamski je Stedelijk, vlasnik najveće kolekcije Maljevičevih radova izvan Rusije, autora 'Crnog kvadrata' prestao nazivati ruskim umjetnikom, navodeći kako će odsad službena oznaka glasiti: 'Rođen u Ukrajini u obitelji poljskog porijekla'.

Kao radikalni avangardist i utemeljitelj suprematizma, Maljević predstavlja posebno zanimljiv slučaj jer se na njemu lomi i puno širi problem nacionalnog svrstavanja avangardne umjetnosti. Vrijedno je u tom smislu podsjetiti na retoričko pitanje koje lucidni remetilac krležologije PREDRAD BREBANOVIĆ postavlja u svojoj 'Avangardi Krležiani' iz 2016.: 'Čemu uopšte avangarda, ukoliko je hrvatska ili srpska? Našto to pretvaranje vulkana u operetu?' Za odgovor na pitanje u što se pak Maljevića pretvara u aktualnim diskusijama trebalo bi razmotriti argumentaciju na kojoj se temelji njegova derusifikacija. Dobar primjer je članak 'Rediscovering Origins of Kazymyr Malevych' iz 2021., koji potpisuje Analitička grupa za hibridno ratovanje (!) nevladinog Medijskog centra za ukrajinsku krizu. U njemu možemo pronaći podatke koji u načelu nisu sporni: da je Maljević rodom i djetinjstvom vezan za Ukrajinu, da su ukrajinski pejzaž, tradicijska kultura i život seljaka duboko utjecali na njegovo formiranje te da je njegovo slikarstvo obilježeno tradicijskim motivima. Kao i u drugim sličnim tekstovima, ključan moment predstavlja teza da Maljević svojim kasnim rado-vima, u kojima se vraća škrotoj figurativnosti i seoskim motivima, tematizira patnju seljaka tijekom katastrofalnih gladi u Sovjetskom Savezu početkom tridesetih godina, koje su u Ukrajinu ubile milijune ljudi i danas ih se naziva Holodomorom. U potonjem segmentu, nažalost, članak sadrži i tendenciozne izmjenе informacija, koje bi se mogle protumačiti i kao falsifikati. Tako je, umjesto navođenja njenog uvriježenog naziva, slika 'Seljac' iz 1928.-1929., koja zlokobno prikazuje tri figure bez ruku i lica, bez objašnjenja prozvana 'Porobljenom Ukrajinom', i datirana u tridesete godine. Također, uz još jednu, kasniju skicu triju figura, koje umjesto lica imaju srp i čekić, dvostruki križ i oblik nalik na ljes, netočno se navodi da je potpisana riječima 'Gdje su srp i čekić, tamo su smrt i glad' – međutim, radi se o nazivu koji joj je 1993. u jednom članku pripisao 'revizionistički' ukrajinski prouča-

vatelj DMITRO HORBAČOV. Ta nas dva detalja podsjećaju na to da bilo kakvo pronalaženje jednoznačnih poruka u otvorenim, radikalno modernističkim djelima poput Maljevičevih počiva na invazivnom upisivanju. Dojam da njegove slike o čemu govore, pa i prikriveno, nemoguće je interpretativno fiksirati, čak i u slučaju slika poput 'Čovjeka koji trči' iz 1930.-1931., kojom prevladava chiricovska atmosfera tjeskobe i nešto 'transparentnija' simbolika – zacrvenjeni (zakrvavljeni? Teško je odrediti) mač između dviju kuća i crvenocrni križ prema kojem je figura u raskoraku okrenuta. No i ovdje su značenja daleko od stabiliziranog.

Sporna mjesta na stranu, 'ukrajinsko' argumentaciji mogu se dodati i iskazi samog Maljeviča, poput onih u 'Poglavlju iz autobiografije jednog umjetnika' iz 1933. godine. Prepričavajući svoje blisko prijateljstvo s mlađim slikarom LEVOM KVAČEVSKIM za vrijeme boravka u Kursku krajem 1890-ih, Maljević piše: 'Raspravljali bismo o drugim stvarima dok bismo jeli ili se prisjećali Ukrajine. On i ja smo obojica bili Ukrajinci.' Iako je najveći dio njegovog rada vezan za Moskvu, Lenjingrad, a dijelom i Vitebsk, Maljevićovo djelovanje i kasnije gravitira oko Ukrajine. Godine 1928. počinje predavati na Kijevoškom institutu za umjetnost i objavljivati članke u harkivskom mjesecniku 'Nova generacija' – premda vredi imati na umu da je potonji bio izrazito internacionalističkog karaktera i da se, kako ističe ukrajinist MIROSLAV Škandrij, 'vehemtno protivio svakom fokusu na nacionalni partikularizam'.

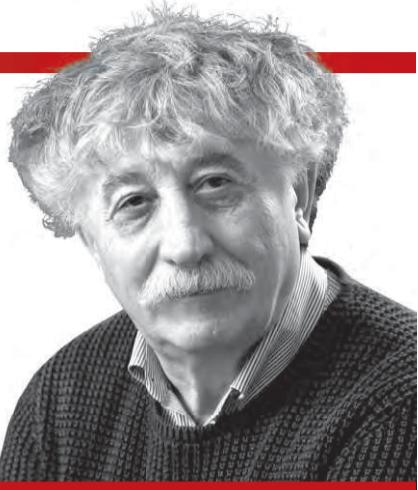
Ovakvo bi nabranjanje i protunabranjanje moglo ići unedogled a da se ne dođe bliže istini o tome je li Maljević zapravo bio ukrajinski ili ruski umjetnik. Postavljeno na taj način, pitanje njegove nacionalne pripadnosti je nerješivo, zato što ga tretira kao neko objektivno svojstvo koje možemo forenzički dokazati. Umjesto takvog pristupa, koji se svodi na pretakanje iz jedne nacionalne posude u drugu istim esencijalističkim lijekom, korisnije je shvatiti nacionalnu klasifikaciju kao interpretativno pomagalo, set leća koje nam omogućuju da bolje vidimo promatranoj pojavi, često i na način da ih kombiniramo. Pitanje tako ne glasi je li Maljević ukrajinski ili ruski slikar, nego vidimo li ga jasnije, kontekstualno bogatije kada ga uokvirimo kao ukrajinskog, ruskog, ukrajinskog i ruskog, sovjetskog itd. slikara. Ne ulazeći u detalje svake od tih opcija, svakako se čini da najviše gubimo ostajanjem u okviru jednonacionalnog modela, kao što gubimo kada KRLEŽU ili UJEVIĆA svodimo na hrvatske pisce.

Isključivo 'ukrajinsko' čitanje Maljevičev avangardizam svodi na spremnik tragova nacionalne kulture, ne uvidajući da je prava logika na neki način suprotna – nisu njegovi modernistički postupci sredstvo prenošenja tradicijskih motiva, nego su tradicijski motivi sredstvo primjene modernističkih postupaka, o čemu piše i u svojim autobiografskim zapisima. Štoviše, moglo bi se reći da smisao 'Poglavlja iz autobiografije' nije u Maljevičevom deklariranju ukrajinskog identiteta, nego u rekonstrukciji vlastitog udaljavanja od sadržajnosti. Navedeno nipošto ne osporava mogućnost da se Maljevića kontekstualizira u okviru ukrajinske kulture – uostalom, sav metodološki oprez prema toj opciji jednak vredi i prema njegovom smještanju među ruske umjetnike. Pitanje je uvjek pod kojim uvjetima i s kojim interpretativnim ciljem. Umjesto kao promišljeni izraz solidarnosti s ukrajinskim narodom, Stedelijkova odluka da 'derusificira' Maljeviča čini se stoga prije kao oportunistički propuštena prilika za nasušno potreban dijalog o odnosu dviju duboko srodnih kultura i načinu na koji se njihova tradicija konstruira u tragičnim okolnostima invazije. ■



'Englez u Moskvi', 1914.  
(Foto: Wikimedia Commons)

MAKSIMIR  
I MIROGOJ



PIŠE Sinan Gudžević

*O Parryjevoj zbirci je Rebronja govorio s divljenjem. To je išlo dotle da je graničilo sa utiskom koji ostavlju religiozni ljudi kad govore o hramovima. Smatrao je da su u tu zbirku ugrađene dvije velike ljudske žrtve, mlađi životi Milmana Parryja i Nikole Vujnovića*

# Epske žrtve

**P**RILIKA je da sačuvam od zaborava jedan popodnevni razgovor sa ISMETOM REBRONJOM u Novom Pazaru. Bio sam se vratio iz Rima i u dahu mu ispričao kako sam onđe bio u glavnoj crkvi katoličkog svijeta San Giovanni in Laterano, i kako sam u krstionici crkve, među kapelama video i kapelu Ivana ili Jovana Krstitelja, i na kapeli video vrata od bronce, za koja se priča kako u unutrašnjosti njihovih izdašnih krla ima i srebra i da ima i zlata, pa da su ta krla teška svako po osam stotina kila, pa kad se otvaraju, čuje se zvuk koji podsjeća na zvuk orgulja; pa ih neki zovu 'vrata koja pjevaju'; a tajna njihova pjevanja su njihove šarke, koje su napravljene tako da ih lako može otvoriti i dječja ruka, a pod težinom koju nose vibriraju tako da proizvode zvuk koji liči na onaj iz orgulja. Ta su vrata nekada bila na KARAKALINIM termama u Rimu, nedaleko od Lateranskih livada na kojima je sada ta glavna crkva katoličkog svijeta, pa su sa onih termi cijela, skupa sa šarkama i svim pokovima i okovima, u petom stoljeću naše ere prenesena onđe gdje su sada. Onaj zvuk koji se čuje pri njihovu otvaranju u najstarijoj krstionici na svijetu, isti je zvuk koji se čuo i dok su vrata bila na Karakalinih termama. Ta vrata i te šarke su dakle, danas bi muzikolozi, muzički urednici i diskografi rekli nosači antičkog zvuka, neki kažu i jedinog sačuvanog zvuka iz rimske starine. To nam je sve što imamo od zvukova antičkog svijeta. Naše teškoće sa antičkom svirkom i pjesmom vezane su za beznadežan nedostatak zvučnih zapisa iz rapsodskih i aedskih vremena. Nemamo nijedan zvučni snimak iz tih vremena, i nema nade da će se koji naći, jer arheologija ne otkopava zvukove niti ih zemlja potrpava. Bez zvučnih snimaka, bez nosača zvuka iz tih vremena, mi smo nepovratno zakinuti za mnogo koju tvrdnju i nepovratno osuđeni na skepticizam i oprez, što je eufemizam za beznađe. Zato su i naše predstave o pjevanju i sviranju u onim vremenima više u polju mogućega i vjerovatnoga nego u polju stvarnoga. Mi, doduše, imamo silu nosača zvuka i snimaka i govornog i pjevanog i na starogrčkom i na latinskom, druga polovina dvadesetog stoljeća je uvela u modu proizvodnju tih snimaka. Radi se, naravno, o govornicima ili pjevačima iz našeg vremena kojima je zajedničko nastojanje za tzv. *pronuntiatus restitutus*, dakle rekonstruirani izgovor starogrčki ili klasički latinski. Tu ima i nereda, mnoštvo snimaka načinjeno je ili bez jasnog akcentuiranja riječi ili s engleskim ili francuskim naglašavanjem, ili s konsonantima koji paraju uši. I tako dalje, druže Rebronja, mogao bih ti se žaliti još, no imam dva uha, a jedna usta, u opomenu da mi valja dvaput više slušati nego kukati.

Rebronja kao Rebronja, miran, cigareta u ruci, kaže kako ne valja da se zbog toga sekiram. Jer se ništa na svijetu ne gubi, već se sve negdje čuva, i da će ljudski duh u budućnosti iznaći načine da pronađe i nešto s čime dosad nije znao kako da počne, čak i zvuke i glasove iz davnih vremena! Kaže da su i EMPEDOKLO i PITAGORA to jasno kazali, samo što oni ne govore o čuvanju već o promjeni. Empedoklo je govorio kako je sam već jednom bio i dječak, i djevojčica, i biljka, i ptica i riba, a Pitagora kako se sve mijenja i ne propada ništa. Putevi i načini promjena su takvi da su svi dokučivi, iako

su tek neki dokučeni. Ismet je bio melanoliki pozitivist, znao je predobro kamo svačiji život vodi, ali je vjerovao u poeziju i u nauku. Zanimalo ga je homersko pitanje, epsku tehniku Sandžaka poznavao je duboko i smatrao ju je vidljivim i čujnim rukavcem nekog HOMEROVA Lima. Bio je pristalica PARRYJEVE teorije usmene formulacijske, smatrao ju je genijalnom. Smatrao je kako je ZDESLAV DUKAT u svojoj inače dobroj knjizi o homerskom pitanju, sve u svemu, više nepravedan nego pravedan prema AVDU MEĐEDOVIĆU, da takav stav dolazi od konzervativnosti *homeraša*. I da je Dukatovo gledište načinjeno po analogiji. Analogija u zaključivanju omogućava veliku slobodu, ali i veliku opasnost da zaključak ne bude istinit. Sjetili smo se primjera koji

priredbama i teatarskim predstavama. Te će zbirke biti *analogne* sa današnjim fono-teckama, i sa onom koju je osnovao Milman Parry u Harvardu.

O Parryjevoj zbirci je Rebronja govorio s divljenjem. To je išlo dotle da je graničilo sa utiskom koji ostavlju religiozni ljudi kad govore o hramovima. Smatrao je da su u tu zbirku ugradene dvije velike ljudske žrtve, mlađi životi Milmana Parryja i NIKOLE VUJNOVIĆA. Milman Parry je okončao život pod nerazjašnjenim okolnostima, sa 33 godine u Los Angelesu, tri mjeseca nakon povratka iz Jugoslavije. Bez njega, nikada ne bismo znali da je Avdo Međedović ikada postojao. Avdo Međedović je najbolje Parryjevo djelo, podvukao je Rebronja. A Nikola Vujnović, čudesni pomoćnik Parryjev i Lordov, u



Nikola Vujnović, iz Burmaza kod Stoca, asistent Milmana Parryja, gusla pred parlografom u dubrovačkom pansionu Viktorija, između 1933. i 1935. Nestao u Drugom svjetskom ratu. Foto: Milman Parry, Harvard, Milman Parry Collection of Oral Literature

iznosi JOHN A. MOORE u svom radu o kreativnostima: 'Pristalice teorije stvaranja često podvlače kako mi, teoretičari evolucije, ne možemo objasniti sve. Ovo zvuči čudnovato zato što dolazi od jedne grupe za koju mnogi zaključuju kako ne može objasniti ama ništa. Odbaciti danas teoriju evolucije zato što ona ne može objasniti sve, bilo bi besmisleno isto kao kad bi se odbacila etablirana medicina, zato što nije u stanju da izlijeci najobičniju šmrkavicu!'

Ismetov rođak KASUM REBRONJA bio je guslač i pjesmač na glasu, znao je pjesama koliko godina ima dana. Odbio je da pjeva za američke filologe, jer nije želio da guslanjem zaraduje pare. Ismet ga je zvao sandžačkim druidom. Uz njega još četvoricu: ČOR HUSA HUSOVIĆA, Avda Međedovića i Čamila ŠIARIĆA i KARAPILJKU. Ovaj posljednji je vremenski prvi, Karapiljko je predvodnik onih koji svoje junake uzdižu, a unižavaju tuđe, veličaju svoje drumske razbojnike, žale kćerke poniženih, a raduju se propasti protivnika. Karapiljko je bio i čaknut, dvorska luda, no se njegove riječi pamte, jedino mu se glas ne čuje.

**I**SMET Rebronja je vjerovao da će ljudski napredak u budućnosti doći dotele da izdvoji sve glasove i zvukove koji su se ikada u prošlosti čuli. Ti glasovi i zvukovi ne mogu nestati, oni lebde ili u visinama ili su polegli po zemlji, jedan ili više izuma njih će oživjeti. Ti će izumi omogućiti da se stvori i zvučna zbirka ne samo škripanja davnih šarki i lajanja davnih pasa na davne vukove, već i one sa kazivanjima antičkih stihova i pjevanja, sa horskim

istraživanjima na terenu, nestao je u Drugom svjetskom ratu bez traga. On je, nakon Perryjeve smrti, dvije godine u Harvardu radio na transkripciji pjesama, razgovora i bilježaka Parryjevih, pa se vratio u Jugoslaviju, 1940. Nikakva traga o njemu nema niti svjedočanstva. Ismet je smatrao da su, odlukom nevidljivih sila koje vladaju ovim svijetom, ta dvojica velikih istraživača žrtvovani, e da se jedna velika zbirka osnuje i učvrsti. Kao mlada Gojkovića što je uzidana u zidanje Skadra. Milman Parry i Nikola Vujnović su uzidani u harvardsku pjesničku kulu, u kojoj cito svijet može čuti Avda Međedovića, SULEJMANA MAKIĆA, SALIHA UGLJANINA, a kad nauka otkrije gdje su skriveni svi glasovi iz davnine, oni koji dožive imaju da čuju i Kasuma Rebronju, i Čor Husu, i TEŠANA PODRUGOVIĆA, i FILIPA VIŠNJIĆA, i STARCA MILIJU. I Homera ima da čuju, i da zaključe, je li bio jedan ili više njih. I oni koji nikad za njega nisu čuli, imaju da čuju i blentavog Karapiljka. Karapiljko je do ponoci guslao HAJDAR-PAŠI na Bihoru, a onda otišao na Pešter i ukrao nekome konja. Gazda sutradan dode paši i kaže mu da mu je Karapiljko ukrao konja. Paša u kletvu, nije ga mogao ukrasti, bio je sinoć kod mene, guslao mi. A Karapiljko: 'Nemoj, paša, tako, ukrao ga jesam!' ■

## Punim plućima (r: Radislav Jovanov Gonzo)

(2022.)



Redom dobre uloge  
u ostvarenju izrazito  
oslonjenom na dijaloge

PIŠE Damir Radić

# Živahne karmine

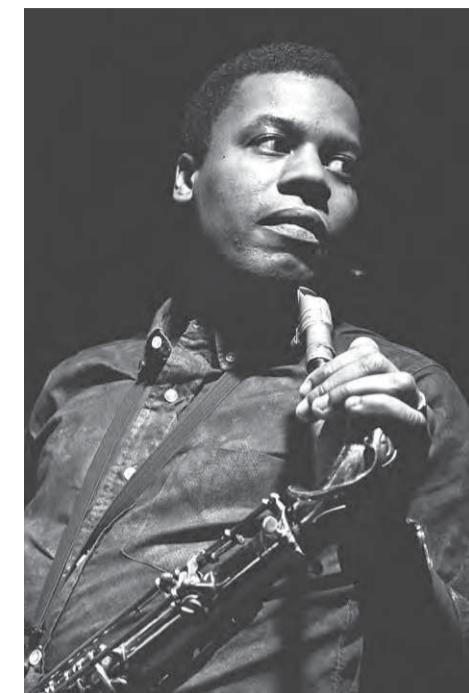
## Korektan rad kojem nedostaju energija i odvažnost da se iskorači u nepoznato

**N**AJISTAKNUTIJI hrvatski ređatelj muzičkih spotova i relativno zapaženi direktor fotografije igranih filmova, RADISLAV JOVANOV GONZO ogledao se dva puta i na poziciji režisera kratkog igranog filma, duduše u uradcima koji su bili dijelovi dugometražnih omnibusa – ‘Zagrebačke priče 2’ i ‘Zagrebačke priče 3’. Na prošoljetnom Pulskom festivalu debitirao je kao samostalni režiser dugometražnog igranog filma, i to najstariji u povijesti hrvatske kinematografije – premijera njegova prvična ‘Punim plućima’ zatekla ga je u 58. godini života. Film je to koji temeljnu situaciju eksplicitno preuzima iz nekoć kulturnog, četrdeset godina starog ostvarenja LAWRENCEA KASDANA ‘Velika jeza’, koje je poluciо nemali broj filmova sljedbenika. U svima njima smrt jednog od članova nekadašnje mladalačke družine (preminuli je obično bio karizmatična osoba) razlog je okupljanja njegovih sada sredovječnih prijatelja na sprovodu i karminama, i na tom okupljanju oni se konfrontiraju s idealima iz mladosti i jedni s drugima. U Jovanovljevoj verziji, umrli (ime mu je Oleg) bio je neka vrsta hipi odmetnika (gotovo karikaturalna koncepcija tog minutažom malog lika i glumačka izvedba neznanog DRAŽENA PAVALIĆA najslabije su točke filma), a njegovu bivšu ekipu koja mu dolazi na ispraćaj i potom ostaje na karminama čine Biba (ALEKSANDRA NAUMOV), koja organizira sprovod i okupljanje, Febra (RAKAN RUSHADAT) koji se bavi taksiranjem, Mišo (HRVOJE BARIŠIĆ), kuhan i vlasnik pizzerije te hipstersko-veganski par iz Amsterdama, Danko (KREŠIMIR MIKIĆ) i Zorka (JUDITA FRANKOVIĆ). Nakon polaganja urne s Olegovim pepelom, petero (bivših) prijatelja provode zajedno noć u pokojnikovoj kući, gdje se sjećaju ‘starih dobrih vremena’, odnosa s umrlim prijateljem, međusobnih relacija, sučeljavaju prošlo i sadašnje stanje, a što već dalje odmiče konfliktnie iskre između njih iskrit će sve jače. ■

Scenaristički surađujući s JASNOM Žmak, potpisnicom predložaka za dva njegova kratka igrana filma iz spomenutih omnibusa ‘Zagrebačke priče’ i s praškom filmskom studenticom DOROM Šustić, koja se u međuvremenu afirmirala hvaljenim romanom ‘Psi’, Jovanov je Kasdanu ostvarenju pristupio kao paradigmci čijim postulatima valja što bolje ovladati, bez vidljive želje da ih u bitnom izmjeni. Što je moguće kompetentnije okušavanje u već isprobano i dokazano uspješnom modelu, s dodavanjem lokalnih začina i nužno individualnih tonova kreativnih doprinosa iza i ispred kamere – čini se da je to bila glavna autorska ambicija. Jedini izrazit odmak jest posezanje za crtanofilmskim animacijama u flešbekovima koje potpisuje SVEBOR KRANJC, a kao i u druga dva prošlogodišnja hrvatska duga igrana filma koji su rabili animacije, DUKIĆEVOM ‘Nosila je rubac črleni’ i ‘Baci se na pod’ NINE VIOLIĆ, postupak je donio dobrodošlu stilsku svježinu, ‘propuhivanje’ oblikovne dominantne. Glavni glumci, u ovoj vrsti filma, izrazito oslonjenoj na dijaloge, važni baš u svojoj tzv. užeglumačkoj, verbalno-izražajnoj komponenti, redom su dobri, što je i očekivano od tako dokazanih imena kao što su Krešimir Mikić i Judita Franković, pa i Rakan Rushaidat, no ugodno je iznenadenje Hrvoje Barišić u svom uvjerljivo najboljem filmskom nastupu i debitantica Aleksandra Naumov, kazališna glumica s malim kratkometražnim filmskim iskustvom; njezina su zanimljiva tjelesnost i verbalizacija dobro uskladieni, iako je dojam da su joj glumački potencijali i veći od onog što joj je Jovanov dao priliku izraziti.

Užerejski, Gonzo je najbolji u (suverenom) snalaženju u (slojevitom) prostoru kuće u kojoj se zbiva gotovo cijeli drugi dio filma, a kao cjelina ‘Punim plućima’ kvalitativno je korektan rad kojem nedostaju snažnija energija i odvažnost da se iskorači u nepoznato, ili barem manje poznato. ■

## In memoriam: Wayne Shorter (1933. – 2023.)



PIŠE Lujo Parežanin

Wayne Shorter (Foto: wayneshorterofficial.com)

# Veliki pokretač jazz-a

**J**oš otkako je kao srednjoškolac svirao u bendu pijanista NATA PHIPPSA, WAYNE SHORTER – rođen 1933. u Newarku, manjem, ali za jazz važnom gradu u New Jerseyju (sje dište Savoy Recordsa i rodno mjesto SARAH VAUGHAN) – davao je do znanja da nije još samo jedan dečko sa saksofonom koji imitira CHARLIEJA PARKERA. Kako je ‘59. zapisaо čuveni pjesnik AMIRI BARAKA, koji ga je, kao godinu dana mlađi klinac iz istog grada, imao priliku slušati od ranih dana, ‘Wayne je bio napredan; čuo sam mnoge prilично zapanjujuće stvari koje je radio sa sedamnaest ili osamnaest godina’.

Zahvaljujući relativno stabilnoj obiteljskoj situaciji – otac mu je bio zavarivač, a majka švelja – mlađi Wayne svoj je talent mogao njegovati na Umjetničkoj školi u Newarku, da bi potom diplomirao na Sveučilištu u New Yorku. Baraka navodi da se tijekom njujorškog perioda brusio na sessionima i zbljazio s JOHNOM COLTRANEOM, koji će mu postati ključnim orientirnom u razvoju vlastitog instrumentalističkog vokabulara. No kontakti s Newarkom ne prestaju, a upravo će ga tamo ugrabiti HORACE SILVER, s kojim nastupa do odlaska u vojsku. Po završetku vojnog roka Shorter se priključuje sastavu trombonista MAYNARDA FERGUSONA, kojem doprinosi i autorski. No pravi probaj u stratosferu scene događa se 1959., kada ga ART BLKEY zove u The Jazz Messengers. Tu će inkarnaciju glasovitog benda obilježiti njegovo partnerstvo s još jednim blistavim puhačkim talentom, nešto mlađim trubačem LEEJEM MORGANOM, koji se pridružio godinu dana ranije. Shorter također odmah dobiva autorski prostor, pa tako već prvom albumu ‘Africaine’ doprinosi dvjema kompozicijama.

Vjerojatno ne bi bilo pretjerivanje reći da je tijekom prve polovice šezdesetih godina postojalo samo jedno mjesto na koje ste mogli otici iz Jazz Messengersa a da se to shvati kao korak naprijed: kvintet MILESA DAVISA. Nakon što je bend ostao bez prethodne kičme, koju su činili pijanist WYNTON KELLY, kontrabasist PAUL CHAMBERS i bubnjar

JIMMY COBB, Davis je, uviјek u traganju za novim zvukom, 1963. okupio mlade glasove: RONA CARTERA na kontrabasu, HERBIEJA HANCOCKA na klaviru i tinejdžersko čudo TONYJA WILLIAMSA na bubnjevima. Godinu dana kasnije pridružuje im se Shorter, zaučujući jednu od najutjecajnijih formacija u povijesti jazz-a, čiji će pristup kolektivnom sviranju i dan-danas kao uzor navoditi čak i bendovi naoko nespojivog zvuka.

Iste godine započet će niz Shorterovih autorskih izdanja, koja će ga svrstati među nekolicinu najvećih kompozitora, uz bok ELLINGTONU, MINGUSU, MONKU i Davisu. Upravo zapanjujućim se čini da je samo tijekom 1964. izbacio tri kanonska izdanja, ‘Night Dreamer’, ‘Speak no Evil’ i ‘JuJu’, i više nego dovoljna za status velikog autora. Za njima ne zaostaju ni albumi poput ‘The All Seeing Eye’ iz ‘65. ili ‘Adam’s Apple’ iz iduće godine, a na potonjem će se naći Shorterov najpoznatiji i na sessionima najčešće zlouptrebljavani standard ‘Footprints’.

S Milesom će Shorter još ispratiti tranziciju u električni zvuk, pri čemu će sve više posezati za sopran saksofonom. Osim studijskih albuma ‘Filles de Kilimanjaro’, ‘In a Silent Way’ i ‘Bitches Brew’, fascinant dokument tog perioda su koncertne snimke na kojima je zabilježeno istraživanje smjera u kojem se bend počeo kretati. Potom slijedi period Weather Reporta, fusiona i gotovo pa mainstream slave, uključujući i gostovanje na albumima Steely Dana i JONI MITCHELL. Jazz u narednim desetljećima zapada u krizu, no Shorter se nastavlja razvijati i nadilaziti ograničenja post bopa. Na prijelazu u novo tisućljeće, s pijanistom DANIJOM PÉREZOM, kontrabasistom JOHNOM PATITUCCIJEM i bubnjarom BRIANOM BLADEOM formira kvartet koji će ostati njegovim stalnim staništem do samog kraja kao sastav izuzetno suptilne i nevjerojatno otvorene, modernističke muzikalnosti.

Prošlog tjedna napustio nas je, u svojoj 90. godini, jedan od velikih pokretača jazz-a, glazbe koja srećom sve više, oslanjajući se i na Shorterovo nasljeđe, pronalazi snage da se nastavi transformirati. ■

# Политика откупа

**Док се откуп књига за књижнице прије вршио директно од издавача, нове интервенције омогућују да се у аранжман убаце посредници, што је у супротности с примарном функцијом тог механизма, а то је подупирање накладника који производе издања за којима постоји јавна потреба**

**J**една од посебно забрињавајућих значајки дјеловања Министарства културе и медија редовни је изостанак интереса за стварне околности преживљавања у култури на које му се с различитих страна непрекидно указује. Ријеч је о проблему који је дио шире несклоности према комуникацији с актерима који овise о кохерентној културној политики и адекватним јавним потпорама. Задњих смо година то могли видjeti на низу примјера, попут процеса изrade Закона о културним вијећима и финансирању јавних потреба у култури или Националног плана развоја културе и медија за раздобље од 2023. до 2027. године, у којима је дијалог с културном јавношћу сведен на минимум.

Сличан проблем обиљежио је и увођење новог модела откупа књига, који је Министарство ових дана почело тестирати као pilot-пројекат објавом Јавног позива на накладницима за предлагање књига за откуп народним књижницама, успркос критикама да се њиме иде на штету малих и средњих издавача и уводи тржишна логика у читав процес. Ради се о алармантним упозорењима, с обзиром на то да је откуп један од носивих механизама помоћи издаваштву, које је годинама у кризи као трајна жртва рецесије с краја нултих година, преживљавајући у највећој мјери од јавних потpora у оквиру културне политике досједно незаинтересиране за његове системске проблеме.

Откуп књига за народне књижнице проводи се више од десет година, а у досадашњем је облику функционирао тако да је Министарство према приједлогу Културног вијећа за књижну, накладничку и књижарску директно од накладника откупљивало наслове изабране путем јавног позива, које су накладници потом слা-



ли књижницама с претходно утврђеног пописа. С једне стране, такав модел није предвиђао уплив књижница у избор наслова но, с друге, он је и замишљен као комплементарна мјера редовној набави, за коју књижнице добивају засебна средstva od Ministarstva kulture i medija. Његova централизованost стoga је представљала својевrstan осигурач за накладнике, који су могли рачунати на директан откуп унапријед дефинираног броја примјерака. У том смислу, успркос појединим проблемима, попут недостатног прорачуна или премалог размaka измеđu појединих циклуса откупа, стари је модел представљао прихватљivo rješenje, као што је за tportal прије дviјe godine ustvrdio Josip Ivanović iz Edicija Božićevih.

Međutim, Ministarstvo kulture i medija 2018. krenulo је у његово реструктуирање, с нагласком на изmјenu управo onog elementa koji је давао koliku-toliku sigurnost izdavacima. Ministarstvo је, наime, одлучило да ће по новом modelu ono uplaćivati sredstva knjiznicama, koje ћe potom same nabavljati knjige po preporeuci Vijeća. Ministričino pojašnjeњe је гласило да bi se na taj način 'intenzivirala komunikacija između narodnih knjiznicaka kao kupaca knjiga, што су one i досад биле расpolожući sredstvima koja им је Ministarstvo kulture svake godine одобравalo za nabavu knjigne i neknjizne građe, te na-kladnika, односно евентуално дистрибутера и књижара као добављача'. Кључан је сам kraj citata – dok se прије, подсећамо, откуп vршиo директno od izdavaca, нове интервенције omogućuju da se u ciljeli aranjman ubače posrednici, што је u suprotnosti s primarnom funkcijom ovog mehanizma, a to је подupiranje nakladnika koji производe izdaњa za kojima postoji javna potreba.

Управо су на ту тему поједини издавачи упутили критике приједлогу Ministarstva, da bi читав процес типично probio rokove, a потом се i загубio u pandemijskom košmaru. Pandemija је donijela intenziviranje angajmana Ministarstva kulture i medija na provedbi Nacionalne strategije poticanja čitanja 2017. – 2022., a 2021. proglašena је i Godinom čitanja. Но додогодila се tipična stvar za kulturnu politiku pod ministricom Nином Обуљен Коржинек: огромna evropska sredstva – 41 milijun kuna za јавni poziv 'Читањем do ukључivog dруштва' – upumpana su u sve oko kulturne proizvodnje, u stvari poput razvoja publike i poticanja partiципације, dok је производњa управо onog sadržaja u kojem bi sva ta nova publika требала partiципirati остала на недостатnim granama što se tice potpora iz državnog proračuna. Економsku neizvjesnost koju је donijela pandemija u međuvremenu су stocistruko pogoršale posleđice ruskе invazije na Ukrayinu, a ionako krhko izdavaštvo doživjelo је још једan katastrofalni udarac koji bi se mogao pokazati fatalnim.

Што је направило Ministarstvo? Је ли прилагодило свој prijedlog koji је и prije нове kataklizme представљао ne-potrebnu prijetnju приходима malih i srednjih izdavaca? Наравно да nije – задржан је модел по којем се откуп preba-цуje na knjiznice, otvaraјућi mogućnost nabave od distributeru i knjizara. На-dalje, umjesto jedinstvene liste izdaњa koja se откупљују za све knjiznice, нови

јавни poziv uводи подјelu na 'obavezni' popis A i ' препоручeni' popis B. При-тому ne откупљују све knjiznice knjige s 'obaveznom' popisa, за који није познато ni колико ћe наслова обухваћati, него само one u mjestima s više od 10.000 станов-nika. Наведено би dugorочно могло негативno utjeçati na zbirke preostalih 137 народnih knjiznic u maњim mjestima, na што је указао и Ivanović u svojoj објави na dруштvenim mrežama u povodu расписivanja novog Javnog poziva.

Нови model откупа за Novosti је комен-тирала Сања Ловренчић из издавачке кућe Мала Звона.

— Нас пет представника били smo на сastanku u Ministarstvu испред неформалne skupine 23 nakladnika. Жељели smo указati na to da су mali i srednji izdavaci nizaobilazni произвођачi kulture, vrijeđnih i важnih некомерцијalnih knjiga, poezije i djela mlađih domaćih autora. Сve to могло је досад постојati samo захваљујuћi јавnim sredstvima. Međutim, новим sistemom се dio sredstava odlijeva od произвођачa према distributerima. Mi to, nажалост, ne можемо izdržati, već sад smo na rubu zbog повећањa svih troškova i inflacije, i htjeli smo указati na to da takav odljev sredstava de faktu доводи наше eгзистенцијe u pitaњe. Такођer је спорно што се новим modelom u postupak откуpa uводi tržišna logika. Ствар је u јednoставnoj matematiци – knjiznicama је огромно оптерећењe договорати наруџбе sa svakim pojedinim izdavacem, чега су по starom modelu bile поштећene. Најlogičnije ћe им biti јednoставno naruciti knjige od većeg posrednika koji им може добавити сва izdaњa, што нама одузимa око 40 posto prihoda. Наша је иницијativa затражila od Ministarstva da обавеже knjiznice da kupuju od nakladnika, но речено нам је да се то kosi с логиком tržišne равноправnosti и да би на такву одредбу reagirala Агенција за заштиту tržišnog natječaњa.

Međutim, u cilju priči se radi o јавним sredstvima koja bi начелно требала бити namiјeњена potpori knjizi, tj. њезиним произвођачima. Ministarstvo је кому-nikaciju око novog prijedloga водило са Заједницом nakladnika i knjizara, за-nemarujuћi чињеницу da ју је велик dio nakladnika напустио откако чlanstvo nije obavezno, te da она ne представља читав sektor. Претпостављам да су се mogli iz-правno обратiti svim nakladnicima koji су се досад јављали на natječaj za otcup и провести бољu расправу. Претходnom modelu moglo се штошта приговорити, no mislim da је бољe испуњавао svoju сврhu помоћи knjiznom sektoru – рекла нам је Saњa Lovrenchić.

Не dijelje сви бојазни које износе Lovrenchić и Ivanović. Предсједник Заједнице nakladnika i knjizara Slavko Kozina za Jutarњи list ističe kako na-kladnike шtititi Sporazum o јединственоj ciijeni knjige, који onemogućuje rušenje originalne maloprodajne ciijene tiјekom prvih 12 mjeseci te smatra da ћe se 'u većini случајeva' knjige откупљivati od izdavaca. Такођer напомиње како је proračun za otcup ove godine повећан с око 13 na око 15 milijuna kuna. Тko је u правu дознат ћe mo сredinom godine, kada буду objavljeni popisi одabranih našllova i knjiznice krenut u otcup. Но неovisno о kраткорочном расpletu, наставак politike ignoriraњa важних dijelova sektora, као и при-зивањe tržišne logike u trenutku kada се то чини као најnprimjereni moguћi smjer razmišljanja, уистинu су обесхра-brujuћi znakovи за ionako neizvjesnu будuћnost нашег izdavaštva.

Nina Obuljen Korjinek,  
ministrica kulture  
i medijs (foto: Jurić  
Galoj/Pixsell)

# Kronika i komika Dalmacije

Humanistički anarhizam Miljenka Smoje nezaceljivo je rastakao tkivo falšega društva proklamiranog u izvježbano pozlaćenoj laži, njegovo je pero oštreno za skiciranje vrednotâ anonimnoga čeljadeta koje žuljevima s vlastite kože školuje svoje dijete i uzdržava familiju. Smoji je svetiji bio kalafat, nego kurat, draži mu je bio opančar, negoli kardinal...

**B**ILI smo djeca i, naravno, bili smo nestašni. Svako zdravo dijete, dok nagoni još nisu pre-pustili timun hormonima, nestashno je i živo. Da, baš naoko oksimoronom 'živo dijete' naši su roditelji ili rodbina, staratelji ili susjedi odredivali karakterizaciju zdravog i nestashnog djeteta. Ovo isticanje nestashnosti, jasno, ima svojstva neokrunjenoga komplimenta. I, što je sredina u kojoj se ostvaruje ta dijagnoza bila manja, to su simptomi bili zgusnutiji i žešći. Osobito u Dalmaciji, pa još osobitije, u mjestima po otocima.

Kao osobita didaktičko-pedagoška disciplina bio je ustanovljen pučki institut imenom 'pasja kost'. Nama nestashnoj djeci, u Selcima na Braču, matere i none prijetile su blagom

ma djelotvornom eksklamacijom: 'Stavit će ti don Luka pasju kost!' Tom opomenom admirale su svoj autoritet ženske seoske odgajateljice najčešće u prilikama našega dječeg neposluha, s naglaskom na prekršaj koji je bio verbalnoga krimena, kakve izgovorene ružne riječi, one vulgarne, ili, pri stanju kad bi mi djeca neumjesno povisivali intonaciju glasa obraćajući se starijima. Tako je narodnom medicinom u kućnoj radinosti bivala propisanom terapija 'pasjom kosti', ponarasla do u metonimiju pedipse ilitiga kazne, odnosno stroge presude bez provedbe osude.

Oživjela mi je u pameti i iskočila iz sjećanja ova odgojna kura iz djetinjstva dok sam razmišljao o MILJENKU SMOJI, njegovom 100. rođendanu koji se navršio na Valentino-vu 14. veljače, i onom usudu po kojem je bio

začinski prihvataljiv i aspirinski univerzalan svima među kojima se kretao u svojim reporterskim diradama po kontinentalnoj Dalmaciji i džitama po njezinim škojima. Pa mi onda, istodobno, do u prisoj sjećanja stignu sva ona kasnija petegulavanja i prokazivanja ter etiketiranja epitetima koje ni Smojin Šarko s maslom ne bi smazao, eda bi – pošto je u međuvremenu umro i pokopan pri funeralu u kojem je i njegov kapsil bio dulji od sprovodne povorke! – danas opet uspomena na nj dočekala slavljenje u intenzitetu vidljivo iskrenog oduševljenja, kao da je govora o svetom Duji ili MARKU MARULIĆU, doktoru GAJI BULATU, gradonačelniku, ili barba FRANI MATOŠIĆU, fuzbališti...

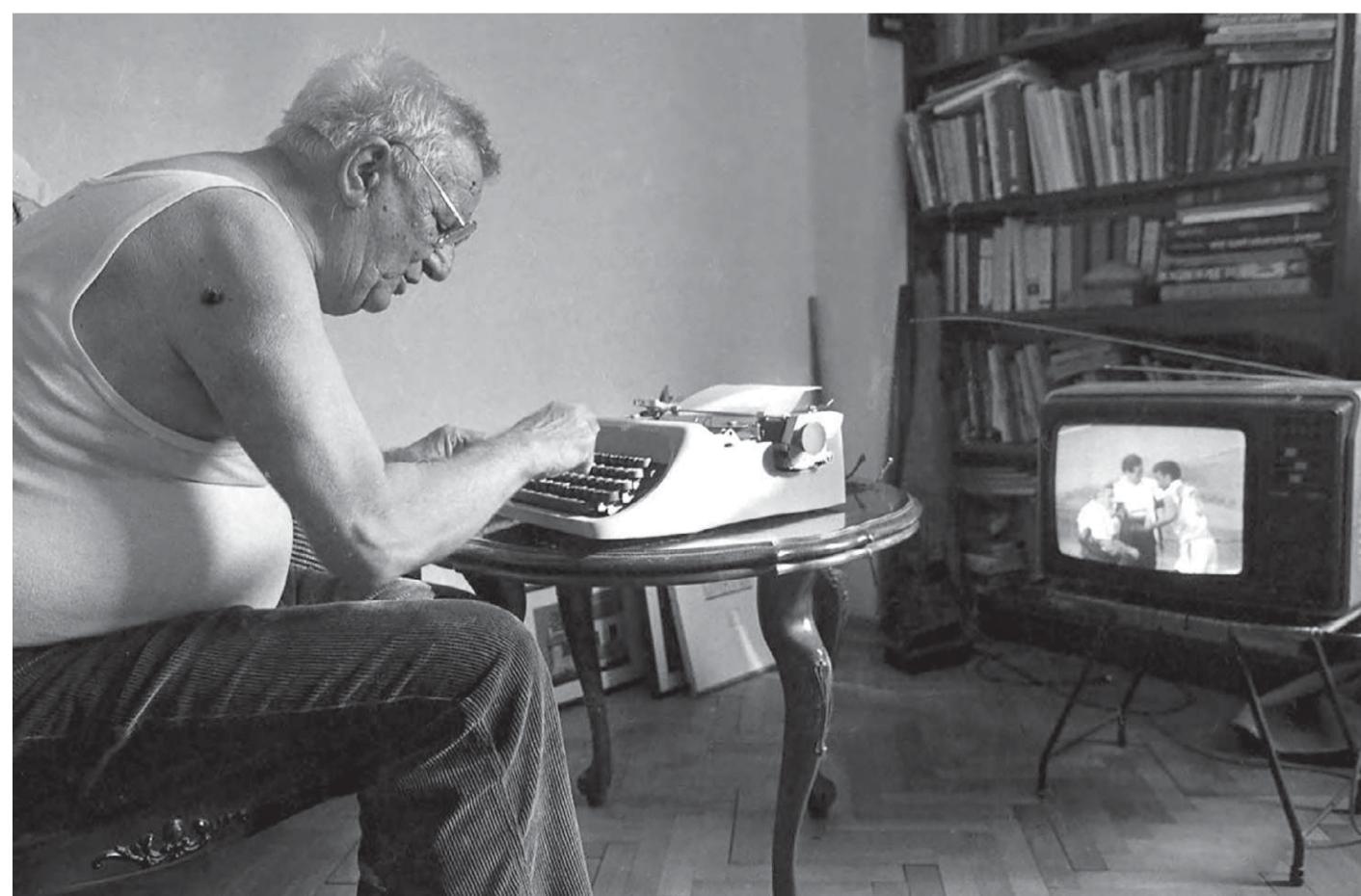
Smoje... Miljenko Smoje. Šunje... Da ti pamet stane!

I, pokrenuvši je, pamet, 'ulize mi u pamet' – kako bje notirao netom spomenuti MARUL u proslavlju svoje 'Judite' – da je Miljenko Smoje bio istinski kamenčić u cipeli moćnoj gomilici u loži snobovštine među suvremenicima, da je njegov humanistički anarhizam nezaceljivo rastakao tkivo falšega društva proklamiranog u izvježbano pozlaćenoj laži, da je njegovo pero oštreno za skiciranje vrednotâ anonimnoga čeljadeta koje žuljevima s vlastite kože školuje svoje dijete i uzdržava familiju, a ne da je taj njegov plavjavz bio predodređen za himničke spjevove onima umivenim i počešljanim u odorama, kao i onima njegovanim i ugojenim u ornatima. Smoji je svetiji bio kalafat, nego kurat, draži mu je bio opančar, negoli kardinal, zanimljiviji mu je svakako bio lo-pižar od inženjera, klesar od poteštata, marangun od advokata...

Da, Miljenko Smoje stvarna je riblja drača i pileća koščica u grlu čitatelja koja fingira onu fiktivnu 'pasju kost' iz fenomenalne metafore.

Bogati spektar slika i priča, glendi i facandi što ih je uhom čuo i okom vido na terenu, omogućio mu je složiti u glavi koordinatni sustav kronike i komike Dalmacije, gdje će na osi apscisi biti sukcesivno nanizani narrativni događaji iz svakodnevice, dok će os ordinata poput pluga zaorati u dubinu vremena i iz njega na površinu iznijeti memoriju baš zaboravljenih ili skoro zmetnutih navikâ i adetâ...

Paralelno s hodom po kontinentu i plovom među otocima, Miljenko Smoje buržavao je i po historijskim ljetopisima i žurnalističkim hemerotekama. A slušajući u realnom vremenu isповijesti stvarnih ljudi i pripovijedanje njihovih egzistencijalnih prispodoba, sastavio je mapu priča i atlas toposa koji će se svi zajedno komotno smjestiti u njegov artizanski raster s popisom ovađnjih identitetâ. Iz tog sabranog i odživljenog iskustva, a opet ne i bez dodatno (ne umjetno!) potpomognute tendencije za odljevom do u zajedničku slitinu onoga Smojinog artističkog i nerva i žalca sa



Miljenko Smoje (Foto: Foto klub Split)

sasvim medikamentoznom provokacijom u kurativne svrhe akonto higijene duha, razumljivo, nastao je nacrt za projekt koji će se prvotno ostvariti kao scenarij za televizijsku seriju, ali domalo potom realizirati i u proznoj formi u vidu romana.

**P**RVA serija kojom će osvojiti trojezično gledateljstvo ča-kaj-što u bivšoj državi bila je 'Naše malo mesto' (1969. – 1970.), a druga nastala i emitirana deceniju kasnije pod imenom 'Velo mesto' (1979. – 1980.). A prva Smojina objavljena knjiga bila je 'Hajdučka legenda' (1971.) što ju je tiskao Nakladni zavod Marko Marulić u povodu 60. obljetnice osnutka nogometnoga kluba Hajduk. Monografija je ta napisana živo, gestom izbrušene žurnalističke smojevštine, uspomoć koje će njezin pisac i nadalje osvajati čitatelje širokog spektra znatiželje i generacijskih pripadnosti.

Nakon što se te povjesne 1971. godine potrošilo još nešto mjeseci u kalendaru – pošto je taman bio objavio knjigu 'Hajdučka legenda' – Miljenko Smoje nedugo nakon knjiškog debija progredirao je i do svojega drugog ukoričenog sveska. Bio je to roman 'Kronika o našem malom mistu', što u literarnom smislu predstavlja brončani romansierski pozitiv nastao nakon scenarističkoga gipsanog negativa. To se i vidi u knjizi; to, da je sam tekst neka vrsta ishodišnoga skicoznog palimpsesta transponirana do u terminalno raskošniju, ma žanrovske zahtjevnu formu. Više nalik samoj drami rukopis je pretežito zasićen dijaloškim dijelovima, dok izostanak obaveze i nužde didaskalijskih apostila i obavijesti pisac rješava škrtim narativnim implantatima. Lukavo je to spisateljski izvedeno za vještvo mimoilaženje birokratske didaskaličnosti, ali je premalo deskriptivno-pripovjedačkih dionica koje bi roman učinile prozno moćnijim i književno zrelijim.

Premda je, evo, unutar jednoga godišta Smoje bio objavio čak dva svoja uvezana libra, proći će još punih pet ljeta dok se neće dogoditi da će u svoju kućnu riznicu moći na stalažu dodati novu svoju štampanu autorsku knjigu. Bit će to knjiga 'Dalmatinska pisma' (1976.) u kojoj je, kako kaže u predgovoru IGOR MANDIĆ, autor prikupio svoje feljtonističke kronike i kritike o – 'splitskom načinu života'. Jasno, Miljenko Smoje nije samo evidentirao naročitosti na koje je naišao oko sebe, već je prema mnogima od njih gajio ironijsku i rugalačku crtu. Točno konstatira Mandić primjećujući piščevu psihokritiku: 'U svojim skicama, u kojima upotrebljava gorovne klišeje suvremenog gradskog jezika, Smoje tako stvara kontraste između pohvale jednom mentalitetu i njegove razorne kritike.'

I, kao što se u istoj godini, 1971. godini vlastite spisateljske debitantske inauguracije Smoje publici bio dodatno približio dvjema istodobno tiskanim knjigama, jednaku je stvar učinio i ravno desetljeće potom. Štoviše: u okviru iste godine izišle su mu čak tri knjige! Redom govoreći, ovaj put je kao spisateljski refleks na istomenu ekraniziranu uspješnicu bio publicirao roman 'Velo mesto' (u prestižnoj biblioteci HIT zagrebačkoga nakladnika Znanje, i pod uredničkim čekićem dokazanoga kovača ZLATKA CRNKOVIĆA), a kao publicistička sjena proznoga tijela ovaj se put pojavio naviljak Smojinih feljtonističkih pabiraka ukoričenih kao – 'Dnevnik jednog penzionera'. Sve se to dogodilo ljeta Gospodnjega 1981. Urednik je isti, izdavač je isti, likovni opamatelj knjige je isti – genijalac ALFRED PAL – jedino je biblioteka druga: biblioteka ITD. Ona žuta oprema, kao što se zna, za razliku od one bijele u kojoj su se izražavala i distribuirala kola brenda HIT...

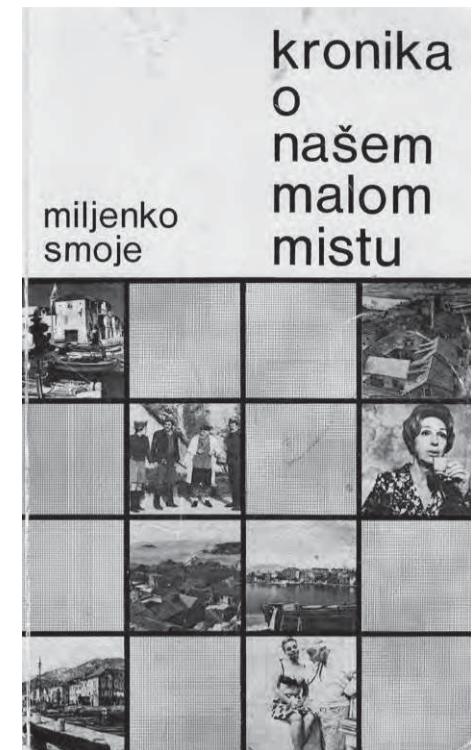
*I jedna i druga  
Smojina serija  
doživjela je neslućeni uspjeh, baš kao i zagorska kampaniliistička inačica 'Gruntovčani';  
'od Vardara pa do Triglava' ti čakavski i kajkavski humoristični psihosociološki portreti nas samih rušili sve i barijere i bandere predrasudâ, ter pomicali granice razumljivosti semantičkih poljâ ovdašnjih jezičnih idiomâ, akumulirajući u jedinstvenost zajedništva i emocije i sentimente svih onih žitelja koji su to gledali u svojem zavičaju, u vlastitom domu.)*

Tako se i Smojin 'Dnevnik jednog penzionera' iz Splita i Dalmacije mogao jednako vjerno udjenuti u dijarij svakodnevice jednoga Slovenca u Mariboru ili Srbinu u Krugujevcu, Bošnjaka u Tuzli ili Crnogorcu na Cetinju, Kosovara u Prištini ili Makedonca u Tetovu... Množina onih univerzalnih valera u ovdašnjem prostoru o kojima Smoje razglaba slit će se u kulturi regionalne istosti, a razlike već same po sebi amalgamirat će se na način prilagodbe najblžemu pandanu nekoga od udaljenijih indigenata. I to je ta receptura što je našla puta i staze za probiti konfine razumljivosti među pomalo i distinguiranim jezičnim organskim zajednicama i unekoliko kulturološkim osobitostima što tvore ukupnost nas samih u policentričnom spektru ovdašnjih nam sinkretističkih povjavnosti.

Treća knjiga toga kalendara bila je 'Libar Miljenka Smoje', koja je u sebi kolacionirala naručaj feljtona i putosvitnica, čakula na šentadi i razgovora sa Šantom (lokalnim redikulom iliti oridinalom, osobenjakom uza kojega nije umjesno pridijevati inače dobrodošlu i pomalo već kanonsku splitskomandrilsku zafrkanciju sa šiljkom zajebanje). I ta je zbirka Smojinih visokostiliziranih žurnalističko-literarnih napisa zrcalni prikaz esencijalnosti življenu u Dalmaciji.

**N**AKON što će raspadom Jugoslavije doći do posvemašnjeg društvenog rasapa među dojučerašnjim susjedima i zemljacima, priateljima i drugovima, doći će i do tektonskih poremećaja na svim razinama u novonastaloj državi. Miljenko Smoje bit će etiketiran kao srboljub i četnik, čemu će kumovati neke njegove nesmotrene i naivne izjave akonto hvalospjeva SLOBODANU MILOŠEVIĆU. U činu sasvim svjetovnog liturgijskog obezgrješenja neće mu puno pomoći ni njegovu naknadno distanciranje od huljstva što ga je začeo i porodio sâm Slobo: šteta je bila, očito, nepopravljivo nanesena...

Stigma što se poput tetovaže bojom bila injektirala u njegovu kožu, ostavila je biljeg koji je markirao njegov i lik i djelo u svoj svojoj sveobuhvatnosti. Miljenko Smoje bio je mrtvo mrtav i dok je bio živ živcat! Prezren od sviju i izoliran poput bakrene žice u kabelu, ergo, napustio je redakciju Slobodne Dalmacije u kojoj je dotad 'učinija' više od četiri decenije i pisanja i uredničovanja. Nije to učinio svojevoljno. Nasreću, postojao je tjednik Feral Tribune – subverzivni list s anarhističkim rebrima u sebi i protestantskom kićmom nepokolebljivosti: mrtvorodenče pobačeno upravo iz ondašnje Novine što je nekim čudesnim grčem evolucije i medicine ipak uspjelo preživjeti – koji



hit Miljenko Smoje Velo misto



Brončani romansijerski pozitiv nastao nakon scenarističkoga gipsanog negativa – 'Kronika o našem malom mistu' (gore). I roman 'Velo mesto' nastao je na jednak način kao i 'Kronika...' (dolje)

je abortiranome Smoji ponudio utočište za dušu i stanište za njegovo daljnje djelovanje. Čitat: življene!

Nije škodilo čitateljima niti je udilo Dalmaciji, pero Maloga Marinka presušilo nije, tako da je svekolika publika i zainteresirani publikum imao jednom tjedno tribinu gdje je mogao štiti storiye šantožega šjor Šunje... I ti će na Smojinoj makinjeti istučeni ulomci, pošto budu premijerno publicirani na paginama rečenoga tjednika, doživjeti naknadno ukoričenje u libar imenom – 'Panje novelete' (1995.).

Iako je to bilo neočekivano, u rukopisnoj ostavštini ovoga naknadno svjetovno i beatificiranog i kanoniziranog mučenika pronađena je neobjavljena građa zapisa iz fascikle svojevrsne 'ratne kronike', koja je uređena i podastrta kurijožim štilcima podno titula – 'Judi i beštje' (2018.). Korespondiraju s posthumnošću ovi misaoni refuli, nastali na Braču u Supetu i Pisku na kopnu 'priko konala', a naročito vode deškor ilitiga diskusiju ovi testamentarni Smojini listovi sa svima nama njegovim poklonicima, koji i inače rado u ruke uzimamo neku od oliterarenih ostavština najvećega kroničara što se u Splitu ikada rodio. ■

*Prezren od sviju i izoliran poput bakrene žice u kabelu, Miljenko Smoje napustio je redakciju Slobodne Dalmacije u kojoj je dotad 'učinija' više od četiri decenije i pisanja i urednikovanja. Nije to učinio svojevoljno...*

## PREPORUKE: SERIJE

### The Playlist (Netflix)

**P**OVIJEST glazbene industrije povijest je izrabljivanja muzičkih radnika u korist diskografskih kuća, koje su se gotovo od samog početka ustobročile kao posrednice između kreativaca i krajnjih korisnika s tobožnjom težnjom da zaštite autorska prava svojih umjetnika. Kruta pravila te industrije oblikovana su tijekom analognog 20. stoljeća, no razvoj digitalne tehnologije i interneta njihovo je postojanje doveo u pitanje. Početkom milenija, dok je internet još idealistično figurirao kao beskonačno besplatno vrelo svog znanja, u Švedskoj se razvio i The Pirate Bay, prvi torrent tracker za slobodno skidanje sadržaja zaštićenog autorskim pravima. Diskografi su pred globalnom navalom piratstva pali na koljena, nezadovoljstvo muzičara je uskuhalo, a u tom se procjepu ukazala priča da se zapečena paradigma promijeni i stanje nekako uredi. Iskoristio ju je opsesivni mladi vizionar DANIEL EK, Švedanin koji je svojom inovacijom beskonačnog džuboksa želio konkurirati Silicijskoj dolini i monopolu Applea, pružajući umjetnicima vidljivost i profit, a korisnicima instantnu besplatnu dostupnost muzičkog sadržaja. Švedska mini-serija 'The Playlist', bazirana na knjizi 'Spotify Untold' novinara SVENA CARLSSONA i JONASA LEIJONHUFVUDA, še-



stodijelna je drama o stvaranju *startupa* koji je doista promijenio vizuru glazbene industrije, iako nipošto ne nabolje. Osnovna kvaliteta ove dinamične priče o još jednoj pobedi kapitalizma nalazi se u pokušaju da prikaže perspektive svih zainteresiranih strana ključnih za uspjeh Spotifyja: osim Eka, čija se prvotno idealistična ideja uspješno srodila s tržištem i odvojila ga od stvarnosti, svoje videnje istine i vlastite uloge u priči pripovijedaju i direktor moćne diskografske kuće, financijer Ekove ideje, programer aplikacije, odvjetnica koja je postavila temelje za kompromis s diskografima i talentirana kantautorica koja utjelovljuje sve muzičare koji bijednim honorarima od *streaminga* ne mogu osigurati egzistenciju. Takva prizmatična struktura svakom epizodom baca novo svjetlo na kontekst događaja koji se djelomično preklapaju, a gledatelju ostavlja mogućnost da sam odabere hoće li, u ovoj bitci digitalne revolucije koja još traje, stati iza obespravljenih umjetnika i obrisati štetnu aplikaciju sa svojih telefona, ili će se prepustiti komociji i hraniti nezajedljivu zvjer.

### Servant (Apple TV)

**M**ALI žanrovska biser, psihološka horor drama koju je osmislio TONY BASGALLOP, producira M. NIGHT SHYAMALAN, a njegova 22-godišnja kć ISHANA SHYAMALAN pripomogla napisati i režirati, četvrtom je sezonom dobila svoj epilog. Dolaskom u kuću uspješnog filadelfijskog bračnog para Turner, mlada dadij Leanne shvaća da nije angaži-

rana kako bi se brinula o njihovom dvomeščnom sinu, već o nadomjesnoj lutki kojoj je zabrinuti muž Sean (TOBY KEBBELL) pribjegao ne bi li svojoj ženi Dorothy (LAUREN AMBROSE) pomogao u oporavku od živčanog sloma nakon tragedije gubitka bebe. Kroz vrtoglavu avanturu suživota mlade pobožne dadije mističnih sposobnosti i ambicioznog urbanog para zahuktava se zbunjujuće nadrealno putovanje u kojem se neprestano izmjenjuju odnosi moći i kontrole unutar obitelji. Uznemirujuća atmosfera kojom je ovaj psihološki triler natopljen uvelike se oslanja na klasične žanrovske trope i snažan vizualni jezik, nadahnut mahom hičkokovskim tehnikama snimanja svakodnevnih stvari pod kutovima koje ih čine prijetecima i stvaraju osjećaj zlokobne nepredvidivosti. No unatoč jezivom prikazu kuće, koja funkcioniра kao alegorija mentalnog zatvora u kojem se odvija većina radnje, za grozu polusatnih epizoda ipak su najzaslužniji sjajni glumci koji su pružili fascinantne studije karaktera u ovoj uvrnutoj analizi ljudske



psihe koja propituje krajne granice do kojih su oštećeni ljudi sposobni ići ne bi li izbjegli suočavanje s tugom i traumom. Ako se katkada i pogubi u zapetljanoj narativnoj niti, serija nam to nadoknadi neočekivanom upotreboru oštrog humora koji pomaže da priča ne prokliže u primat nadnaravnog i ostane u sferi psihološkog.

### Shrinking (Apple TV)

**K**OAUTORI Teda Lassa, BRETT GOLDSTEIN i BILL LAWRENCE, udružili su se u autorskom projektu s JASONOM SEGELOM, koji igra i glavnu ulogu u ovoj toploj humornoj drami o deprimiranom psihoterapeutu Jimmyju koji se teško nosi sa smrću supruge i ulogom samohranog



oca tinejdžerice. Premda su u serijama česti likovi, još se od 'Huffa' nije pojavila priča koja obrće ustaljene uloge istražujući kako životne krize i unutarnja previranja samog psihoterapeuta utječu na liječenje klijenata. Obuzet vlastitom tugom i umoran od tuđih neuroza i trauma, Jimmy zauzima pristup radikalne iskrenosti: ne bi li ubrzao proces liječenja, svojim klijentima dijeli neortodoksne savjete i time zbunjuje i ljuti svog šefa i mentora dr. Rhodesa (HARRISON FORD). Njegova nesputana iskrenost i nestreljivi savjeti izvor su humora kojim autori vješto balansiraju melankoličan ton serije, pazeci da se priča o болi, pristojnosti i kontroli emocija zadrži na terenu komedije i ne postane previše turobna.

■ Jelena Svilar

## MARKO POGAČAR

### Goran kao sjećanje, simbol i metafora mora ostati živ

'Goranovo proljeće, naša najvažnija pjesnička manifestacija, ove godine obilježava 60 godina. Koliko se ta velika, nekad u kontekstu Jugoslavije vrlo razvedena, manifestacija mijenjala?

60 godina kontinuiteta predstavlja istovremeno jednako dugačak period mijene i transformacije. Na unutarnjem i vanjskom planu: onom strukture i samog sadržaja manifestacije – od izvornoga natjecanja recitatora amatera, preko jedne od središnjih jugoslavenskih pjesničkih smotri, do najvažnijeg hrvatskog pjesničkog događanja i međunarodnog pjesničkog festivala u suvremenom smislu – kao i radikalne promjene pripadajućeg društvenopolitičkog konteksta. Potonji se, znamo, oblikovao kao manje-više doslovno oprečan onom izvornom, u čiju je suštinu itekako vjerovalo i sam GORAN.



Foto: Sandra Šimunović / PIXSELL

ra prikažu kao akt političkog oportunizma, odnosno prkosa prema vlastima NDH, koje mu, navodno, nisu osigurale odgovarajuću sinekuru. Svakih par godina netko se, već po inerciji, sjeti da bi manifestaciji bilo dobro promijeniti ime i smjer; jedan nedavni poziv u tom pravcu stigao je, ponovno, s Kaptola. Kultura sjećanja nije kultura muzealizacije, a i muzealizacija je sama po sebi duboko politična. Goran, kao sjećanje, simbol, ali i kao metafora, mora ostati živ – u pjesničkom i u društvenom smislu.

#### Što donosi ovogodišnji program?

Od 20. do 23. marta, festival se odvija u Zagrebu, Lukovdolu i Rijeci. Otvorenje u kinu Kinoteka bit će posvećeno obljetnici i nastupu velikog broja laureatkinja i laureata naših nagrada: Goranovog vijenca, Gorana za mlade pjesnike i Nagrade I. G. Kovačića za najbolju pjesničku knjigu. Nastupit će grupa Dunjaluk, sve u režiji HRVOJA KORBARA. Slijede dodjela nagrada u Lukovdolu, dva dana riječkih programa, te zatvaranje na sceni F22, uz nastup niza međunarodnih i domaćih gostiju. Za soundtrack zaduženi su i DIMITRIJE DIMITRIJEVIĆ te grupa Turisti.

■ Ana Grbac

## KVADRAT



Zbog ogromnog interesa publike, predstava Bitef teatra 'Lepa Brena project', koja ne govori samo o životu ove jugoslavenske zvijezde, nego i o društvenim i političkim mijenjama na našem prostoru, u Zagrebu je uz dvije predviđene imala i dvije dodatne izvedbe, a gostovanje u Hrvatskoj nastavlja 10. marta u Rijeci, u Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku.

■ A. R.

Foto: helse.ch

## TV RAŠETANJE

# Humor ispod crte



PIŠE Boris Rašeta

**Nataša Božić u studiju Newsnighta, a na drugoj strani Skypea Boris Veličan dobiva jezikovu juhu: 'Evo, ja ču vam reći odmah, mislim da vam je ta fora sa Zagorkinim grudima primitivna, seljačka, seksistička, neduhovita, ali ču do krvi braniti vaše pravo na autorski pristup'**

## Zlatna liga, HRT, 28. veljače, 10:11

Kakav je to glumački par bio – ALJOŠA VUČKOVIĆ i DUŠKO VALENTIĆ, Ferata, Papundek i SMOJE bili su junaci našeg djetinjstva – a sad su u emisiji za 'zlatnu dob'! 'Nismo mi', šegači se Valentić pokazujući sijedu kosu, 'zlatna liga, nego srebrena'. 'Uz pobelete vlasti nema ni želje za slavom', kaže MEHMED-PAŠA SOKOLOVIĆ, 'putevi spaša su presečeni, u brdima hvata se mrak.' Oni idu u penziju, a televizija, sedma sila naše mladosti, postaje medij za umirovljenike. Aljoša Vučković, Dalmatinac na privremenom radu u Beogradu, bio je najšarmantniji glumac bivše države, jugoslavenski ERROL FLYNN. Ostat će upamćen kao Ferata. I Valentić je, premda je ostvario desetke markantnih dramskih uloga, ostao Papundek. Njih dvojica u emisiju su pozvani povodom stogodišnjice rođenja Miljenka Smoje, koji je obojici bio kum jer im je dao imena trajnija od mjedi. 'Kad dođem u Dalmaciju, ni ne zovu me drukčije nego Ferata', rekao je Vučković pa objasnio kako je otac JOAKIMA MARUŠIĆA na treningu Hajduka iz Omiša u Split dolazio trčeci, jer drugog prijevoza nije bilo. Onda su ga prozvali Feratom, to jest, lokomotivom. Duško Valentić je pak objasnio da je Papundek – terpapir, po dalmatinsku... Ostatak možete vidjeti na HRTI.

## Dobro jutro Srbijo, Happy TV, 2. ožujka, 6:00

Beskraino ležerna, duhovita, vitalna poput mačke i dopadljivo samouvjerenja, mlada voditeljica KRUNA UNA MITROVIĆ najavljuje samo dvoje sudionika u emisiji – sebe i MILOMIRA MARIĆA. 'Spala knjiga na dva lista', kaže ona. Potom puštaju snimku dvojice ruskih 'prankstera' koji su se ANGELI MERKEL predstavili kao PETRO Porošenko koji se javlja iz svog bataljona u Kramatorsku, nakon čega Merkel ponavlja – vjerujući da razgovara s bivšim ukrajinskim predsjednikom – kako je potpisala mirovni sporazum u Minsku da bi Ukrajini dala vremena da se pripremi za rat. I ona i FRANÇOIS HOLLANDE 'jamčili' su, rekoše ovih tjedana, mirovni sporazum kako bi ostavili Ukrajini više vremena za ratne pripreme. *Si vis pacem, para bellum*, govorili su Latini, 'Ako želiš mir, pripremi se za rat.' Naši državnici misle obrnuto – ako želiš rat, potpiši mirovni sporazum. Te će se laži na globalnoj razini još dugo, dugo pamtit i kotirati kao ilustracija makijavističke naravi čak i najboljih državnika zapada, u koje je Merkel nesumnjivo spadala. Tko će moći jamčiti idući mirovni sporazum, s takvim kredibilitetom? Međunarodno pravo postojalo je samo u sferi pomorstva, ali sad je doslovce pokopan i međunarodni poredak, što god to značilo. Svatko ima onolikو prava koliko ima moći, reče SPINOZA.



**Nisam zapamtila ime.  
-Marija Jurić Zagorka.**

Angela Merkel prekinula je razgovor kad ju je 'Porošenko' upitao je li točno da ima mirovinu od 26 tisuća eura. 'Mislim da je vrijeme da prekinemo ovaj razgovor, hvala vam, gospodine Porošenko', rekla je Merkel. Hvala Mutti, laku noć, možda bi bilo bolje da si šutjela.

## Newsnight, N1, 2. ožujka, 22:00

Bogami, tako oistar start emisije nismo imali priliku gledati u cijeloj kritičarskoj karijeri! NATAŠA BOŽIĆ u studiju Newsnighta, kipteći od gnjeva, čita: 'Već dva dana traje žestoki obračun na društvenim mrežama oko prve epizode serijala pod nazivom 'Turistički vodič: Grudi Marije Jurić Zagorke i zatvorske lignje' prikazanog ovoga tjedna na javnoj televiziji. Brojne organizacije koje se bave ženskim pravima, ali i istaknute predstavnice novinarske struke, smatraju da je autor, inače putopisac BORIS VELIČAN, skupa s javnom televizijom koja je njegovu priču objavila, ponizio i degradirao slavnu hrvatsku novinarku i književnicu jer je u dokumentarcu, predstavljajući se kao turistički vodič, stranim turistima objašnjavao kako će im se ispuniti želje ako trljuju grudi na spomeniku MARIJE JURIĆ ZAGORKE.' Na drugoj strani Skypea – vidno ustretaren – čeka Boris Veličan, pa dobiva jezikovu juhu: 'Evo, ja ču vam reći odmah, mislim da vam je ta dla sa Zagorkinim grudima primitivna, seljačka, seksistička, neduhovita, ali ču do krvi braniti vaše pravo na autorski pristup', kaže voditeljica. Loš humor i seksizam su loš humor i seksizam;

prezir ili osuda javnosti – koja je uglavnom jednoglasna – posve su dovoljni pa ih podržavamo (bez podrške ideji zabrane serije jer smo čuli i takvih glasova), a voditeljicu upozoravamo da je izjednačavanje seoske populacije s primitivcima i seksistima – u citiranom nizu: 'primitivna, seljačka, seksistička, neduhovita' – uvredljivo za selja-

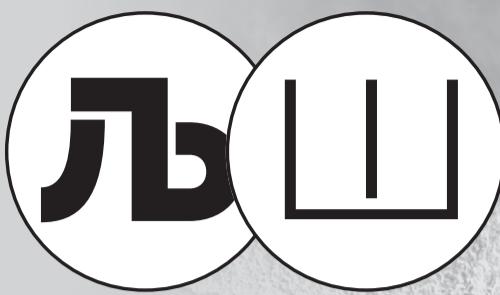
Boris Veličan uz spomenik Mariji Jurić Zagorki u prvoj epizodi serijala 'Turistički vodič' (Foto: Screenshot/HRT)

ke. Primitivizam, seksizam i neduhovitost su mane ili nisu vrline – ali zar je život na selu manje vrijedan i neprihvatljiv? Seljaci imaju pravo na dostojanstvo, jednako kao i Zagorkin kip. Ispeci pa reci, snimi, montiraj, emitiraj...

## Popadija, Prva srpska televizija, 3. ožujka, 22:00

Ode i 'Popadija'. Odgledali smo svih 15 epizoda i žao nam je ako je kraj. Ako je kraj, a ne zato što je kraj, jer su zadnje scene dobra osnova za novi početak. Serija se, naime, prekida smrću starog popa (koji je cijelo vrijeme bio na aparativu i nije progovorio ni riječ). Vladika, koji je mladu popadiju i popa trebao poslati u novu eparhiju, na zapad, smijenjen je jer se s njima napio, a popadija je baš dobila posao u Parizu, i tako dalje i tomu slično, pa bi sad trebale krenuti nove peripetije. (Konzervativci su prikaz starog popa na aparativu doživjeli kao uvredu tradicionalnoj crkvi, ali sve je ipak završilo bez zabrana).

'Popadija' je duhovito, ležerno i neuvredljivo, prikazala konflikt mlade prozapadne Srbije sa starom narodnjačkom, dok bi odlazak mладог para u Pariz bio zgodan dramski okvir za prikazivanje odnosa Srbijanaca i Srba u dijaspori, takozvanom rasejanju. Crkva Sv. Save u Parizu bila bi zanimljivo poprište sukoba mentaliteta, naravi, običaja, civilizacija. Apel producentima: snimajte nastavak, publika ište još. ■



Ljetna škola srpskog jezika i kulture  
CABA MRKAJ

## Ljetna škola srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj” 2023. za osnovnoškolce

Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta” i Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba (VSNM ZG) od 18. do 30.7.2023. organiziraju *Ljetnu školu srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj”*.

Škola se i ove godine održava na Viru, u odmaralištu Cvrčak. Odmaralište se nalazi van naselja Vir, 150 m od mora, s vlastitim dvorištem, bezbjednim za igru i boravak učenika. Sobe su višekrevetne sa kupatilom. Boravak u odmaralištu uključuje smještaj, tri glavna obroka i užinu.

Cilj Ljetne škole jest usvajanje dodatnih znanja o kulturi i jeziku našeg naroda, uz očuvanje i nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik program učenicima daje nova prijateljstva, iskustva i znanja o zemlji svojih preduaka, kulturi, jeziku i identitetu.

Ljetna škola namijenjena je učenicima koji pohađaju osnovnu školu (**prednost imaju 4., 5. i 6. razred**) iz mjesta u kojima **nije organiziran nijedan oblik školanja** predviđen za srpsku nacionalnu manjinu (model A, B ili C – njegovanje srpskog jezika i kulture). Program je koncipiran na način da se nastava i škola plivanja održavaju prijepodne, dok je poslijepodne ispunjeno boravkom na plaži, radionicama i slobodnim aktivnostima.

**Troškove smještaja, prehrane (tri obroka i užina), pratileca grupe i prijevoza od Zagreba do Vira snose organizatori. Troškove putovanja od mjesta boravka do Zagreba i nazad snose roditelji. Roditelji su obvezni dovesti djecu do Zagreba i u povratku ih dočekati u Zagrebu, u unaprijed dogovoren vrijeme, na unaprijed dogovorenoj lokaciji.**

Pozivamo vas da se prijavite u *Ljetnu školu srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj”* i da informacije o njoj

dostavite svim zainteresiranim učenicima. Upute za prijavu:

- 1. Ispuniti obrasce 1. i 2. (saglasnost i anketa)**
- 2. Zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju učenika osnovne škole (tajništvo škole)**
- 3. Ispunjene obrasce i potvrdu o redovnom pohađanju osnovne škole poslati preporučeno poštom najkasnije do 22. 3. 2023. na adresu ili skenirano na e-mail:**

obrazovanje@skd-prosvjeta.hr

**SKD „Prosvjeta“  
„ZA LJETNU ŠKOLU“  
Berislavićeva 10  
P. P. 9  
10 106 Zagreb**

**Broj mjesta je ograničen, izabrani kandidati bit će obaviješteni telefonom do završetka školske godine. Neispravno ili nepotpuno ispunjeni obrasci i prijave poslate nakon propisanog roka, neće se uzimati u razmatranje.**

Za sve dodatne informacije obratite se na e-mail:  
obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili na tel:  
097/752-53-27



**VSNM ZG**

Vijeće srpske  
nacionalne manjine  
Grada Zagreba

Vijeće srpske  
nacionalne manjine  
Grada Zagreba